NORGES HANDELSHØYSKOLE

Bergen, Vår 2019

Ressursrente og ressursrentebeskatning

En analyse av ressursrente og ressursrentebeskatning i norsk fiskeri- og havbruksnæring

Trude Olson & Stine Jernæs Johnsen

Veileder: Ola Honningdal Grytten

Selvstendig masterutredning innen økonomi og administrasjon

Hovedprofil: Økonomisk styring

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i økonomi- og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen eller sensorer innestår for de metoder som er anvendt, resultater som er fremkommet eller konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Forord

Denne utredningen er skrevet som en del av masterstudiet i økonomi og administrasjon ved Norges Handelshøyskole (NHH). Begge forfatterne har tatt hovedprofil innen økonomisk styring, og utredningen baserer seg på kunnskap som vi har opparbeidet oss gjennom denne hovedprofilen. Arbeidet med utredningen ble påbegynt i januar 2019, og har strekt seg over hele semesteret.

Vi har i denne utredningen fordypet oss i et tema med begrenset kunnskap om: Ressursrente og ressursrentebeskatning i fiskeri- og havbruksnæringen. Ressursrentebeskatning i fiskeri- og havbruksnæringen er særlig aktuelt da det er tatt opp til vurdering på Stortinget. Arbeidet med masteroppgaven har vært utfordrende, spennende og lærerikt. Vi har tilegnet oss bred kunnskap, om en fremtidsrettet næring med gode framtidsutsikter.

Vi ønsker å takke Blom Fiskeoppdrett AS og Bremnes Seashore AS for tilsending av nødvendige opplysninger og data. I tillegg vil vi takke de som har stilt til intervju, og særlig Stein Ivar Steinshamn som har gitt konstruktive tilbakemeldinger på utredningen.

Til slutt vil vi rette en stor takk til vår veileder, Ola Honningdal Grytten, for sin entusiasme og støtte. Hans tilbakemeldinger har vært lærerike, motiverende og nyttige for vårt arbeid med utredningen.

Bergen, 28. mai 2019

Trude Olson **Stine Jernæs Johnsen**

Abstract

This master thesis is about the resource rent and taxation of resource rent in Norwegian fisheries and aquaculture. Increased profitability and higher level of concentration have actualized the introduction of resource rent tax within the industry. This master thesis studies the development in resource rent and relevant methods for resource rent taxation. A two-folded research question is made to answer if there are a basis to implement resource rent tax in Norwegian fisheries and aquaculture, and if so, what method and tax rate should be used. The analysis in this report is based on data collected from the profitability survey by Fiskeridirektoratet from 2009 to 2017.

The report starts by presenting the history and development of the industry. Then, relevant theory, legal framework and previous research on the subject is reviewed to give support to our calculations and findings in the analysis. The thesis has mainly used a quantitative approach but is supplemented by a qualitative approach for a more nuanced and detailed discussion.

Our results indicate, despite a substantial reduction in number of fishing vessels and fishermen, that the structural development of the fishing fleet has not reached a level for a resource rent taxation. The analysis shows that the fishing fleet does not realize a resource rent at a level that forms the basis for special tax. The market fluctuations in this industry also makes it difficult to determine which tax rate that should be introduced. In aquaculture, however, we have observed both high profitability and realized resource rent. Nevertheless, we do not find grounds for implementing special tax in aquaculture as they do not utilize a scarce resource or carry out permanent interventions such as fisheries, and the hydropower- and petroleum industry. Implementing resource rent taxation in the fisheries and aquaculture could lead to adverse effects of distortion and negative effects on the coastal community. As we see it today, resource rent taxation might appear to be a fiscal fraud to obtain government revenue.

Sammendrag

Denne masteroppgaven tar for seg ressursrente og ressursrentebeskatning i norsk fiskeri- og havbruksnæring. Økt lønnsomhet og høyere konsentrasjon har aktualisert innføring av ressursrenteskatt i næringen. Utredningen studerer utvikling i ressursrenten og aktuelle metoder for ressursrentebeskatning. En todelt problemstilling er formulert for å besvare om det er grunnlag for å innføre særskatt i fiskeri- og havbruksnæringen, hvilken innkrevingsmetode som bør anvendes og eventuelt hva innkrevingssatsen bør være. Utredningen tar utgangspunkt i datagrunnlaget benyttet i lønnsomhetsundersøkelsen til Fiskeridirektoratet, for årene 2009 til 2017.

Innledningsvis i utredningen presenteres næringens historie og utvikling. Deretter vil relevant teori, juridisk rammeverk og tidligere forskning på emnet bli gjennomgått, for å gi hold til våre beregninger og funn i analysen. Oppgaven har i hovedsak lagt til grunn en kvantitativ tilnærmingsmetode, men suppleres med en kvalitativ tilnærming for en mer nyansert og detaljert drøfting.

Våre resultater tyder på, til tross for en kraftig reduksjon i antall fiskefartøy og fiskere, at strukturutviklingen i fiskeflåten ikke har kommet langt nok til at ressursrenten bør beskattes. Analysene viser at fiskeflåten ikke realiserer en høy nok ressursrente til at det danner grunnlag for særskatt. Markedssvingningene i næringen gjør det også vanskelig å fastsette hvilken skattesats som burde innføres. I havbruksnæringen har vi imidlertid observert både høy lønnsomhet og realisert ressursrente. Likevel finner vi ikke grunnlag for å beskatte havbruksnæringen, da de ikke utnytter en knapp ressurs eller utfører permanente inngrep slik som fiskeri-, vannkraft- og petroleumsnæringen. Innføring av særskatt i fiskeri- og havbruksnæringen vil kunne medføre uheldige vridningseffekter og negative ringvirkninger for kystsamfunnet. En innføring av særskatt i dag vil dermed kunne fremstå som et fiskalt knep for å skaffe staten inntekter.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning *9*
1.1 Introduksjon **9**
1.2 Målsettinger og problemstilling **10**
1.3 Strukturen i utredningen **10**
1.4 Aktualitet **11**
1.5 Avgrensninger **11**

2.0 Utvikling innen tradisjonell fiske og havbruk *13*

3.0 Teorigjennomgang *18*
3.1 Skalafordeler og -ulemper **18**
3.2 Insentiver og prinsipal-agent teori **19**
3.3 Ressursrente **20**
3.3.1 Hva er grunnrente og ressursrente? 20
3.3.2 Hvordan beregne ressursrente? 21
3.4 Beskatning av ressursrente **22**
3.4.1 Aktuelle former for ressursrentebeskatning i fiskeri- og havbruksnæringen 22
3.4.2 Ressursrentebeskatning i andre sektorer 26
3.4.3 Ressursrenteskatt i andre land 28
3.5 Markedslikevekt **29**
3.5.1 Høsting av ressursrente 30
3.5.2 Innføring av skatt eller avgift 31

4.0 Juridisk rammeverk *33*
4.1 Havressursloven **33**
4.2 Deltakerloven **33**
4.3 Kondemneringsordningen **34**
4.4 Kvotesystem **34**
4.4.1 Strukturkvoteordningen 34
4.5 Akvakulturloven og havbruksfondet **35**
4.5.1 Akvakulturloven 35
4.5.2 Havbruksfondet 35

5.0 Debatten om ressursrente *36*
5.1 Vurdering av ressursrentebeskatning **37**
5.2 Stortingsmeldinger **38**
5.3 Argumenter for og mot ressursrentebeskatning **40**

6.0 Tidligere forskning *43*
6.1 NOU 2016: 26 "Et fremtidsrettet kvotesystem" **43**
6.2 Greaker, Grimsrud og Lindholt (2016) "Ressursrenta i norske fiskerier - utvikling og politikk" **44**
6.3 Steinshamn (2005) "Ressursrenten i norske fiskerier" **46**
6.4 Vennemo & Bjerkmann (2018) "Grunnrente og grunnrentebeskatning i havbruk" **48**
6.5 Folkvord, Misund, Osmundsen & Tveterås (2019) "Framtidens skatteregime for havbruksnæringen" **49**
6.6 Anvendelse av tidligere forskning **51**

7.0 Metode *53*

7.1 Forskningsobjekter **53**
7.1.1 Fiskeflåten 53
7.1.2 Havbruk 54
7.2 Forskningsdesign **56**
7.2.1 Forskningstilnærming 56
7.2.2 Datainnsamling 57
7.2.3 Tidsserie 57
7.3 Kvaliteten på datagrunnlag **58**
7.3.1 Kvalitativ undersøkelse 58
7.3.2 Kvantitativ undersøkelse 58

8.0 Beregningsgrunnlag ***61***
8.1 Ressursrente **61**
8.1.1 Nasjonalregnskapet 61
8.1.2 Fiskeflåten 62
8.1.3 Havbruk 65
8.2 Ressursrentebeskatning **66**

9.0 Presentasjon av resultater ***68***
9.1 Nasjonalregnskapet **68**
9.1.1 Ressursrenten 68
9.2 Fiskeflåten **69**
9.2.1 Ressursrenten 69
9.2.2 Ressursrentebeskatning 72
9.3 Havbruk **75**
9.3.1 Ressursrenten 75
9.3.2 Ressursrentebeskatning 77

10.0 Drøfting ***82***
10.1 Nasjonalregnskapet **82**
10.1.1 Ressursrenten 82
10.2 Fiskeflåten **83**
10.2.1 Ressursrenten 83
10.2.2 Ressursrentebeskatning 86
10.3 Havbruk **90**
10.3.1 Ressursrenten 90
10.3.2 Ressursrentebeskatning 92

11.0 Konklusjoner ***98***

Referanseliste ***104***

Appendiks ***111***

Figuroversikt

Figur 1: Utvikling i antall fiskefartøy (til venstre) og antall fiskere (til høyre) ... 16
Figur 2: Utvikling i førstehåndsverdi for fiskeri og akvakultur ... 16
Figur 3: Utvikling i salg av slaktet matfisk (til venstre) og antall selskaper og tillatelser i matfiskproduksjon (til høyre) ... 17
Figur 4: Illustrasjon av ressursrente ... 21
Figur 5: Markedslikevekt ved tilbud- og etterspørselskurve ... 29
Figur 6: Skift i tilbudskurve ... 30
Figur 7: Effektivitetstap ved innføring av skatt ... 31
Figur 8: Fordeling av havbruksfondet ... 36
Figur 9: Utvikling i realisert ressursrente i norske fiskerier fra 1984 til 2014, mill. kr. 2014-priser ... 44
Figur 10: Modell for maksimal ressursrente ... 45
Figur 11: Ressursrenta fra de norske fiskeriene i tidsperioden 1984 til 2014 ... 46
Figur 12: Den lineære programmeringsmodellen ... 47
Figur 13: Anslått grunnrenteskatt som andel av beregnet bruttoinntekt for et lite-, middels- og stort oppdrettsselskap. Prosent. 2017. ... 49
Figur 14: Verdikjede havbruk ... 50
Figur 15: Ressursrente fiske, fangst og akvakultur i løpende priser (til venstre) og faste 2005-priser (til høyre) ... 68
Figur 16: Gjennomsnittlig driftsmargin totalt for alle fartøygrupper ... 69
Figur 17: Total ressursrente for fiskeflåten ... 70
Figur 18: Ressursrente ekskl. finansposter (øverst til venstre), ressursrente inkl. finansposter (øverst til høyre), ressursrente ekskl. fartøygruppe 6 og 12 (nederst til venstre) og ressursrente for noen fartøygrupper (nederst til høyre) ... 71
Figur 19: Ressursrente for havfiskefartøy og kystfiskefartøy ... 72
Figur 20: Resultat etter 37 prosent skattefradrag på ressursrenten ekskludert finansposter (til venstre) og inkludert finansposter (til høyre) ... 73
Figur 21: Gjennomsnittlig skattesats per fartøygruppe ved overskuddsbeskatning ekskludert (til venstre) og inkludert (til høyre) finansposter ... 74
Figur 22: Skattesats etter fradrag for normalavkastning (til venstre) og utvikling i skattesatser etter fradrag for normalavkastning for noen fartøygrupper ... 75
Figur 23: Gjennomsnittlig driftsmargin i prosent ... 75
Figur 24: Gjennomsnittlig ressursrente i hver gruppe ekskludert (til venstre) og inkludert (til høyre) finansposter ... 76
Figur 25: Ressursrente for Blom Fiskeoppdrett AS (til venstre), Bremnes Seashore AS (i midten) og Mowi AS (til høyre) ... 77
Figur 26: Avgift på matfisk i havbruk ... 78
Figur 27: Skatt etter modell fra vannkraft ekskludert (til venstre) og inkludert (til høyre) finansposter ... 78
Figur 28: Overskuddsbeskatning ekskludert (til venstre) og inkludert (til høyre) finansposter ... 79
Figur 29: Skatt med fratrekk for normalavkastning på resultat før skatt ... 80
Figur 30: Overskuddsbeskatning for Blom Fiskeoppdrett AS (til venstre), Bremnes Seashore AS (i midten) og Mowi AS (til høyre) ... 80
Figur 31: Skattesats med fradrag for normalavkastning for Blom Fiskeoppdrett AS (til venstre), Bremnes Seashore (i midten) og Mowi AS (til høyre) ... 81
Figur 32: Ressursrente fiskeflåten inklusive finansposter ... 98
Figur 33: Ressursrente havbruk inklusive finansposter ... 100

Tabelloversikt

Tabell 1: Gruppering fiskeflåten 54
Tabell 2: Gruppering havbruk 54

1.0 Innledning

I dette kapittelet vil vi gjøre rede for bakgrunnen for utredningen, formål, problemstilling og hvordan strukturen i utredningen er bygget opp. I tillegg ønsker vi å presentere aktualiteten til utredningen og avgrensninger knyttet til den.

1.1 Introduksjon

Fiskerinæringen er, og har vært en av de viktigste næringene i Norge. Tilgang på store havområder og rike fiskeressurser har gjort Norge til en av de største fiskeeksportørene i verden. I Norge har vi en diversifisert fiskeflåte med alt fra små sjarker til store moderne havgående fartøy, som ringnot og trålere. Fiskerinæringen er stadig i vekst, tross reduksjon i antall sysselsatte og fartøy.

Ressursrente er et begrep som hyppigere blir omtalt i forbindelse med havbruk og fiske. Ressursrente er en meravkastning på arbeidskraft og kapital utover den avkastningen en ville hatt i næringer, som ikke baserer seg på en fornybar ressurs (Steinshamn, 2005). Ressursknapphet er en forutsetning for at naturressurser kan gi en ressursrente. I revidert nasjonalbudsjett 2018 varsler regjeringen en mulig grunnrenteskatt på havbruk. Det menes at havbrukskonsesjoner gir opphav til ekstraordinær avkastning og bør derfor tilfalle fellesskapet.

Det vises til at økt lønnsomhet og høyere konsentrasjoner i tradisjonell fiske, aktualiserer innføring av beskatning på ressursrente også i fiskeflåten. Norsk fiskeindustri har imidlertid i flere år vist svak lønnsomhet grunnet overkapasitet både internasjonalt og nasjonalt, lave inngangsbarrierer, dårlig kontroll på råvaretilgang, sesongbasert fangst og svak konkurranseposisjon. Frem til i dag har ressursrenten tilfalt fiskeri- og havbruksnæringen da den har vært avgjørende for kystsamfunnene, og utvikling av næringen. Spørsmålet er hvorvidt ressursrenten fortsatt skal forbli og forvaltes i næringen, eller om ressursrenten skal styres av et organ og tildeles fellesskapet. Er ressursrentebeskatning kun et skjult fiskalt knep for å skaffe staten inntekter, eller er det redelig ressursrentebeskatning?

1.2 Målsettinger og problemstilling

Denne masteroppgaven har som målsetting å analysere ressursrenten og ressursrentebeskatningen i fiskeri og havbruk. I utredningen vil vi beregne ressursrenten og studere aktuelle metoder for ressursrentebeskatning, for å besvare om det er grunnlag for beskatning av ressursrenten i norsk fiskeri og havbruk. Videre ønsker vi å finne frem til hvilken innkrevingsmetode som bør benyttes og hva avgiften/skattesatsen bør være, dersom beskatning i fiskeri og havbruk skal innføres. Analysene i utredningen er basert på drifts- og regnskapsdata for de ulike fartøy- og havbruksgruppene fra 2009 til 2017. Vi ønsker av våre analyser og drøftinger å svare på følgende problemstillinger:

a. "Er det grunnlag for å innføre ressursrenteskatt i norsk fiskeri- og/eller havbruksnæring?"
b. "Dersom ressursrenteskatt blir innført, hvilken innkrevingsmetode bør benyttes og hvilken skattesats/avgift vil det gi?"

1.3 Strukturen i utredningen

Denne utredningen er delt inn i 11 kapitler. Det første kapittelet tar for seg introduksjon og bakgrunn for utredningen, samt problemstillingene vi ønsker å besvare. Kapittel 2 gjennomgår utviklingen i fiskeri- og havbruksnæringen, før relevant teori knyttet til ressursrente og ressursrentebeskatning blir presentert i kapittel 3. Det juridiske rammeverket innen fiskeri- og havbruksnæringen gjennomgås i kapittel 4. Debatten om ressursrente og presentasjon av stortingsmeldinger fremkommer i kapittel 5. Videre vil tidligere forskning innenfor emnet presenteres i kapittel 6. Kapittel 7 beskriver den metodiske fremgangsmåten som benyttes for å undersøke og besvare problemstillingene, og begrunnelsen for valget av fremgangsmåte. Beregninger knyttet til analysen legges frem i kapittel 8, etterfulgt av en presentasjon av resultatene i kapittel 9. Her blir utvikling i ressursrenten og utvalgte metoder for ressursrenteskatt grafisk fremstilt. I kapittel 10 drøftes grunnlaget for beskatning av ressursrenten i fiskeflåten og havbruk, før konklusjoner basert på funnene i utredningen blir presentert i kapittel 11.

1.4 Aktualitet

Som nevnt i delkapittel 1.1 er og har fiskerinæringen vært en av de aller viktigste næringene i Norge. Oppdrettsnæringen har i løpet av 2000-tallet blitt betydelig større enn tradisjonell fiske, når det gjelder eksport og omsetning (SSB, referert i Grytten, 2017, s. 7). Økt lønnsomhet og høyere konsentrasjon er et resultat av strukturendringene innen tradisjonell fiske. Offentlige finansierte kondemneringsordninger og strukturkvoteordninger har bidratt til å redusere antall fiskere og fartøy. Denne utviklingen har ifølge NOU 2016: 26 (2016) aktualisert innføring av ressursrenteskatt i næringen.

Ressursrenten i fiskeriene har vært oppe til diskusjon i offentlige utredninger forelagt Stortinget ved flere anledninger. Stortinget har i samtlige utredninger valgt å ikke innføre noen form for innkreving av ressursrente i fiskeriene. I St.meld. nr. 21 (2006-2007) ble ressursrentespørsmålet i fiskeriene diskutert. Regjeringen konkluderte med at verdiskapningen i størst mulig grad burde tilhøre næringen og kystsamfunnet, som en del av samfunnets investering og videreutvikling av næringslivet langs kysten. Mye av grunnen til at beskatning ikke har vært aktuelt tidligere, er at et stort antall fartøy og fiskere ikke har realisert en ressursrente i form av en større flåte enn nødvendig (Dreyer, 2018a).

Hvorvidt det skal innføres ressursrentebeskatning i havbruksnæringen er også omdiskutert. Det fremkommer i Regjeringen (2018a) at de vil utrede og eventuelt foreslå en innføring av ressursrenteskatt på havbruk i 2020. Dette vil omfatte laks, ørret og regnbueørret. Videre er det i Dokument 8:192 S (2017-2018) fremmet et forslag av stortingsrepresentanter fra Sosialistisk Venstreparti om å be regjeringen utrede og legge frem et forslag om en avgift per kilo produsert fisk med innføring senest 1. juli 2019. Grunnet aktualitet og strukturendringer i norsk fiskeri- og havbruksnæring, ønsker vi i denne masteroppgaven å studere om ressursrentebeskatning burde innføres, hvilken innkrevingsmetode som bør benyttes og eventuelt hva skattesatsen/avgiften burde være.

1.5 Avgrensninger

Denne masterutredningen tar for seg et omfattende tema og det er dermed viktig å presisere avgrensningene i utredningen. Institusjonelle begrensninger som handelspolitikk vil naturlig nok ha en innflytelse på innføring av beskatning på ressursrente. Vi har derimot ikke valgt å gå nærmere inn på dette tema i utredningen. I NOU 2016: 26 (2016) blir fire former for ressursrentebeskatning foreslått. Masteroppgaven går kun i dybden på to av disse: overskuddsbeskatning og avgift. Videre, etter forslag fra Finansdepartementet, analyseres

beskatning etter modell fra vannkraft. I tillegg tar vi for oss beskatning etter fradrag for normalavkastning. Det er ikke blitt vurdert i hvor stor grad ulike former for beskatninger er mulige å gjennomføre innenfor dagens juridiske- og politiske rammer. Utredningen går heller ikke nærmere inn på hvordan en innføring av ressursrentebeskatning påvirker konkurranseposisjonen til fiskerinæringen. Masteroppgaven foretar ikke en beregning på en optimal ressursrente, men henviser til tidligere forskning på tema. Regulering av kvotesystem og effekt av strukturpolitikk blir ikke analysert i dybden grunnet oppgavens omfang. Oppgaven har som hensikt å presentere og diskutere resultater, og ikke hvorvidt gjeldende rammeverk bør justeres. Videre vil oppgaven utelukkende fokusere på fangstleddet i fiskeri og matfiskproduksjon i havbruk.

2.0 Utvikling innen tradisjonell fiske og havbruk

Havets ressurser har vært svært avgjørende for kystbefolkningen og er den viktigste eksportnæringen i Norge (Norges Fiskeri- og kysthistorie, u.u). Havfiske drives på åpent hav, til forskjell fra kystfiske som drives i fjordene. I Norge skiller fiskeriforvaltningen mellom kystfiskeflåten og havfiskeflåten. Havfiskeflåten er delt inn etter hvilke fangstredskap som brukes, blant annet ringnot- og trålerflåten (Hallenstvedt, 2009). Havbruksnæringen i Norge omfatter oppdrett av laks, ørret og regnbueørret. Havbruksnæringen har i løpet av noen tiår utviklet seg fra å være et primitivt forsøksstadium til en forskningsbasert- og teknologisk næring med stor verdiskapning (Hovland et al., 2014).

Oppdrettsnæringen har i løpet av 2000-tallet blitt betydelig større enn tradisjonell fiske når det gjelder eksport og omsetning (SSB, referert i Grytten, 2017, s. 7). Ifølge Statistisk sentralbyrå (2018) utgjorde atlantisk laks omtrent 95 prosent av førstehåndsverdien i 2017. Utviklingen i tradisjonell fiske og oppdrett kan ifølge Hovland et al. (2014) deles inn i tre faser: pionerfasen, gjennombrudds- og vekstfasen og konsentrasjon- og restruktureringsfasen.

Den første fasen, pionerfasen, strekker seg frem til begynnelsen av 1970-tallet. Allerede i middelalderen startet etableringen av kommersielle torskefiskeri, hvor tørrfisk ble hovedproduktet (Nielssen, Bjerck, Hutchinson, Kolle & Larsen, 2014). Torskefiske ble først og fremst drevet av sesongvær, men fiskevær ble fra 1200-tallet etablert med helårsbosetting. Eksporten til England var dominerende og Bergen fikk tørrfiskeksport som økonomisk grunnpilar. Eksporten ble fra slutten av 1300-tallet vendt mot kontinentet på grunn av det sterke hanseatiske regimet. Mesteparten av fisken som ble eksportert fra Norge til England ble fraktet via hanseatiske skip. Hanseatene var det tyske kjøpmannsforbundet som dominerte handelen mellom nordøst- og nordvest-Europa. Ifølge Nielssen et al. (2014) fraktet hanseatene tørrfisk fra Bergen til England og Flandern, hvor de kjøpte tøy og tekstil som ble fraktet til østersjøhavner. I gjengjeld fikk hanseatene korn som ble fraktet til det norske markedet (Nielssen et al., 2014). På 1500-tallet falt prisen på tørrfisk i forhold til korn. Tross prisfallet fortsatte ekspansjonen i torskefiskeriene. På begynnelsen av 1700-tallet opplevde Norge en oppgangstid gjennom utvikling i klippfisknæringen, samt vekst i sildefiskeriene (Nielssen et al., 2014). Flere kjøpmenn flyttet til kysten for å sikre seg kontroll over flere fiskevær. Dette ble starten på det som utviklet seg til å bli væreiersystemet.

På slutten av 1800-tallet startet en ny geografisk ekspansjon i norske fiskerier med makrellfiske i Nordsjøen og sild- og torskefiske langs den islandske kysten (Finstad et al., 2014).

Ekspansjonen åpnet for masseproduksjon av redskap og utstyr som ga økt sysselsetting. Norge opplevde i perioden økt tilflytting til kysten og nye byer ble etablert. I henhold til Finstad et al. (2014) hadde staten fra midten av 1800-tallet støttet havforskning og utbygging av fiskerihavner. Etterhvert dukket spørsmålet om fiskerisoner opp for første gang og staten bidro til å avvikle væreiersystemet.

Motorisering av fiskeflåten og moderniseringsprosessen stod sentralt på 1900-tallet, hvor hermetikk-, sildemel- og sildeolje industrien vokste frem. Det ble etablert en statlig fiskeadministrasjon i tillegg til utbygging av havforskning og satsing på fyr og havner. Fra 1950-tallet skjedde det en rask teknologisk utvikling av større fartøy, sterkere motorer, ringnot og akustisk fiskeletingsutstyr, som førte til økt effektivisering og mobilitet (Døssland, Løseth & Elstad, 2014). Dette muliggjorde utvikling av havfiske og fiske ved andre lands kyst. Utvidelse av sjøterritorier og fiskerisoner fikk sitt internasjonale gjennombrudd og økt fiskepress skapte behov for et internasjonalt samarbeid om forvaltning av fisk.

Etterkrigstida stilte ifølge Døssland et al. (2014) næringen overfor store utfordringer med mørklagte fyr, minelagte farvann og knapphet på driftsmidler. I tillegg var det en stor reduksjon i antall fiskere. I etterkrigstida utviklet det seg også en ny industri, fryse- og fersk fisk industrien. Oppdrettspionerene i 1950-årene måtte i henhold til Hovland et al. (2014) eksperimentere og høste erfaringer. Erfaringene spredte seg raskt i miljøet, og kunnskapen vokste. Etterkrigsåra var preget av konflikt mellom rasjonalisering og modernisering. Fiskeindustrien ble en arbeidsplass for kvinner og det kom offentlige overføringer til fiskerinæringen (Døssland et al., 2014).

Gjennombrudds- og vekstfasen startet på 1970-tallet og strakk seg til 1991. Perioden startet med kollaps i sildestammen samt problemer for både torsk og lodda (Christiansen et al., 2014). Utvikling innen havrett stod sentralt internasjonalt og i regi av FN fikk prinsippet om 200 mils økonomiske soner sitt gjennombrudd. For Norge innebar dette en enorm geografisk ekspansjon. For å sikre norske interesser ble kystvakten opprettet og fiskeriforvaltningen fikk mer ansvar i forhold til regulering og kontroll av ressursene (Christiansen et al., 2014). I tillegg opplevde fiskeriene økt profesjonalitet gjennom fokus på utdanning.

Tidlig på 1970-tallet fant oppdrettsnæringen med særnorske trekk sin form (Hovland et al., 2014). Flytemerdene i sjøen ga produksjonsvekst, mindre risiko og lavere driftskostnader enn de landbaserte anleggene. I merdene dominerte laksen da den var lettere å markedsføre og ga bedre pris. Fra 1973 trengtes det tillatelse for å etablere nye anlegg og reglene for lokalisering

og eierstruktur gjorde fiskeoppdrett til distriktsnæring. Det kraftige prisfallet i 1980-årene skyldtes økt merdvolum, nye tillatelser og smoltproduksjon som ga produksjonsvekst og markedsmetning (Hovland et al., 2014).

Konsentrasjon- og restruktureringsfasen startet i 1992. Globalisering- og liberaliseringsprosesser i økonomien førte til nedbygging av det korporative systemet, og de gamle monopolordningene i fiskeeksporten forsvant. Oppdrett, olje- og gassvirksomhet og turisme ble viktige næringer. Enkelte områder innen disse næringene kom på kollisjonskurs med tradisjonell fiske. I dag står interessen for kystkultur og fiskerinæringen for et enormt bidrag til verdiskapningen. Samtidig stiller klimaendringer, etikk og miljø, forurensning og vernespørsmål fiskerinæringen overfor nye utfordringer (Christiansen et al., 2014). Kravene om lokalt eierskap er blitt svekket og eierkonsentrasjonene i norsk havbruk har siden blitt sterkere (Hovland et al., 2014).

Oppdrettslaksen er utvalgt etter attraktive kriterier som rask vekst og godt immunforsvar (Hovland et al., 2014). Vaksiner har redusert tap, smolten er blitt større og produksjonstiden er redusert grunnet bedre fôr. Avansert overvåking av miljøet i merdene har bidratt til mer optimale vekstforhold og redusert svinn. Tross vaksiner og avansert overvåkning står næringen fortsatt overfor store utfordringer som bakterier, parasitter, virus og jakten på botemiddel. Noen av de største bekymringene innen oppdrett er fremtidig tilgang på fôr, svinn, lus og rømming (Hovland et al., 2014). Ifølge Hovland et al. (2014) har oppdrettsnæringen hatt stor betydning for sysselsettingen langs kysten i Norge, og produksjonen har økt fra 100 til 450 tonn per årsverk fra 1994 til 2009.

I 2014 stod Norge for mer enn halvparten av verdensproduksjonen av atlantisk laks med 1,3 millioner tonn (Steinset, 2017). I henhold til Steinset (2017) utgjorde verdien av norsk eksportert laks NOK 61,3 milliarder i 2016. Europa er det viktigste markedet, men i løpet av de siste årene har eksportverdien av fiskevarer til USA og særlig Kina økt betraktelig. I 2017 importerte kineserne norske fiskevarer for NOK 3,3 milliarder (Fossanger, 2018).

Utviklingen fra 1200-tallet med hjemmesnekret produksjonsutstyr og tradisjonell fiske til dagens teknologiske næring har vært betydelig. Foreløpige tall viser at det ble fisket 2,5 millioner tonn i 2018, som utgjør en stigning på 20,5 prosent fra 2013 (SSB, 2019). Fiske utgjorde en førstehåndsverdi på NOK 20 millioner, hvor torsk hadde den største verdien på NOK 6,9 millioner. Ifølge NIBIO (Norsk Institutt for Bioøkonomi) har prisindeksen for fisk hatt en enorm økning. Statistikken viser at prisindeksen for fisk har økt med over 71 prosent

siden 1988 (Hosteland, 2016). Selv om førstehåndsverdien på fisk har økt kraftig de siste årene, ser vi av figuren under at utviklingen i antall fiskefartøy og antall fiskere har blitt kraftig redusert siden 1951.

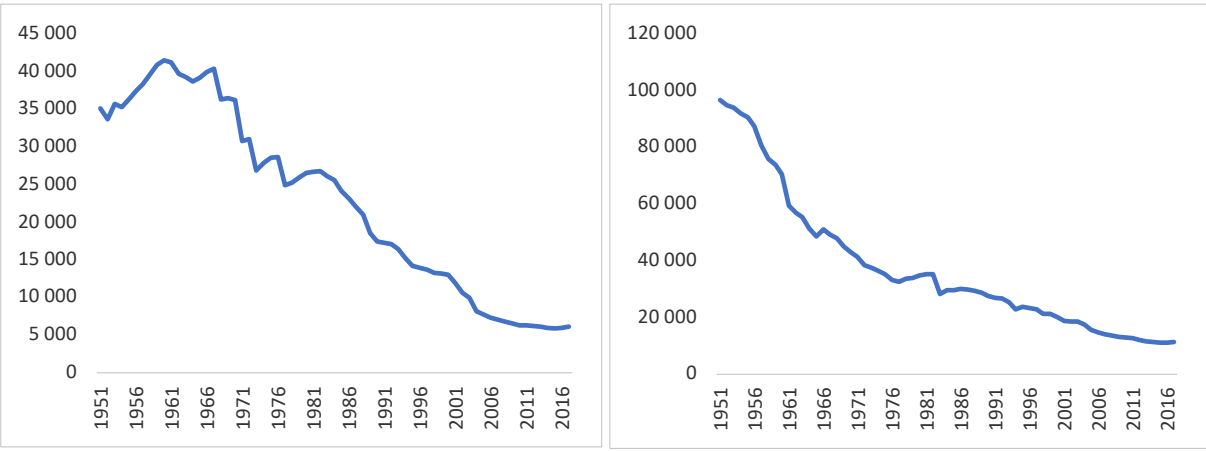

Figur 1[1]: Utvikling i antall fiskefartøy (til venstre) og antall fiskere (til høyre)

Figur 2 viser utviklingen i førstehåndsverdi for fiskeri og akvakultur. Vi ser av grafen at akvakultur har hatt en økende førstehåndsverdi i forhold til fiskeri fra år 2000 til 2017. I 2017 utgjorde førstehåndsverdien i akvakultur omtrent tre ganger så mye som førstehåndsverdien i fiskeri.

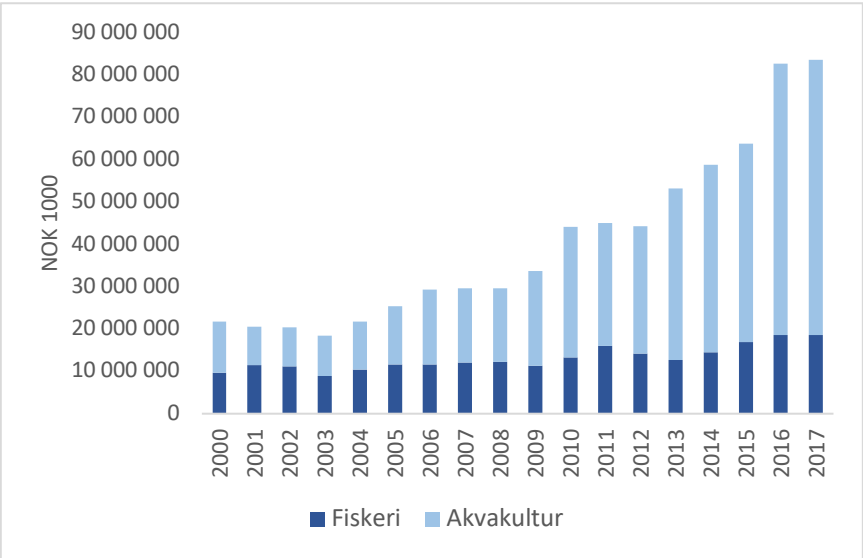

Figur 2[2]: Utvikling i førstehåndsverdi for fiskeri og akvakultur

Flere deler av fiskeindustrien har i dag fått dispensasjon fra deltakerloven. Dette har ført til større kontroll for oppdrettsnæringen og fiskeflåten, men også større utfordringer for den

[1] Tallmateriale hentet fra Statistisk sentralbyrå: Tabell 07842 og 07811
[2] Tallmateriale hentet fra Statistisk sentralbyrå: Tabell 06367 og 07326

tradisjonelle fiskeindustrien, som ikke er basert på eierskap i flåte eller oppdrett. Ifølge Dreyer (2018a) er det kommet ny kapasitet inn i fiskeindustrien som gjør at mye av råstoffet går gjennom integrerte bedrifter. Konkurransen om det gjenværende råstoffet blir da større, hvor de nye aktørene står finansielt sterkere enn de tradisjonelle fiskerne. Utenlandsk fiskeindustri har også etablert seg i Norge og åpner for konkurranse mot norsk fiskeindustri.

Av figur 3 bemerkes det at oppdrettsnæringen har hatt en sterk økning i salg av slaktet matfisk i løpet av 2000 tallet. Statistikken mangler data for salg av slaktet matfisk i år 1991. Utviklingen i antall selskaper og tillatelser i drift har holdt seg relativt stabil. Dog observeres det en svak nedgang i antall selskaper i drift fra 2002 til 2017.

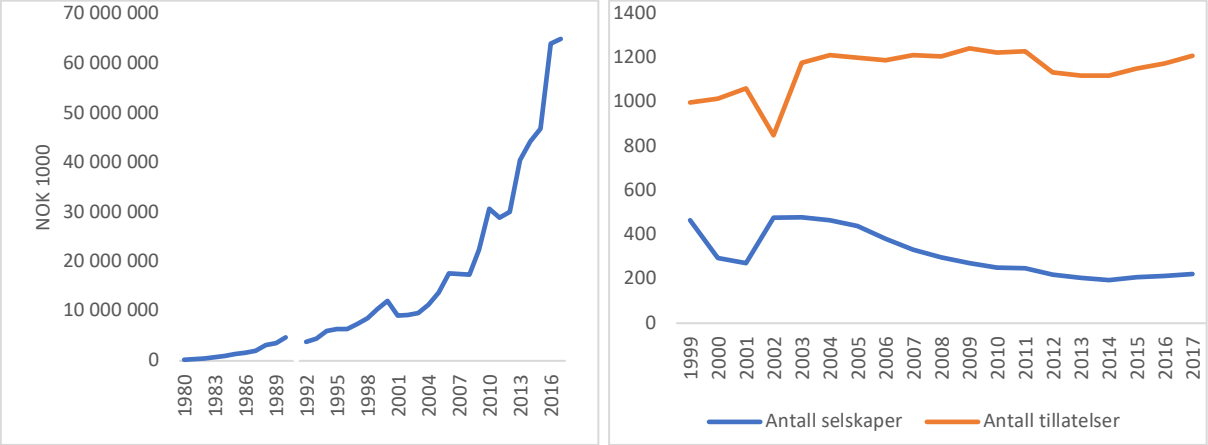

Figur 3[3]: Utvikling i salg av slaktet matfisk (til venstre) og antall selskaper og tillatelser i matfiskproduksjon (til høyre)

Tross dårlig kontroll på råvaretilgang, sesongbasert fangst og svak konkurranseposisjon, legges økt lønnsomhet, skalafordeler og høyere konsentrasjon til grunn for innføring av ressursrentebeskatning i tradisjonell fiske (NOU 2016: 26, 2016).

[3] Tallmateriale hentet fra Statistisk sentralbyrå og Fiskeridirektoratet: Tabell 07326 og https://www.fiskeridir.no/English/Aquaculture/Statistics/Total

3.0 Teorigjennomgang

I dette kapittelet skal vi gjennomgå relevant teori knyttet til ressursrente og ressursrentebeskatning. Kapittelet starter med å presentere skalafordeler og –ulemper, fulgt av økonomisk teori om insentiver og prinsipal-agent forholdet. Deretter blir det beskrevet hva ressursrente er og hvordan den beregnes. Teorien tar for seg beskatningsformene auksjonsomsetning, utleie av kvoter, avgift og overskuddsbeskatning. Videre vil vi se på ressursrentebeskatning i andre sektorer, samt andre land som har innført ressursrenteskatt i fiskerinæringen. En teoretisk fremstilling av hvordan en innføring av skatt/avgift vil påvirke tilbud og etterspørsel i markedet blir presentert i delkapittel 3.5.2.

3.1 Skalafordeler og -ulemper

Strukturendringer innen tradisjonell fiske og økt fiskeeksport i oppdrettsnæringen har ført til lønnsomhet og skalafordeler i næringen. Ergo ønsker vi i dette delkapittelet å se nærmere på skalafordeler og -ulemper.

Skalafordeler, også kalt stordriftsfordeler, betegnes som at kostnaden per produsert enhet reduseres desto mer kvantum bedriften produserer. Det vil si at langsiktig gjennomsnittskostnad faller med økende produksjon (Riis & Moen, 2010). Stordriftsfordeler kan skyldes flere forhold som flere enheter å fordele faste kostnader på, og at man drar nytte av økt produksjon. Ved å skalere opp produksjonen får ansatte en mulighet til å spesialisere seg på de arbeidsoppgavene hvor de er mest produktive. Det kan også oppleves økt fleksibilitet ettersom selskapet kjøper innsatsfaktorer i større kvantum, gjerne til lavere priser eller kvantumsrabatter (Pindyck & Rubinfeld, 2013).

Det kan også tenkes at økt produksjon fører til økt gjennomsnittskostnad, kalt skalaulemper. Ifølge Pindyck og Rubinfeld (2013) kan skalaulemper komme av at begrenset plass og maskinkapasitet gjør det vanskelig for ansatte å gjøre en effektiv jobb. Det kan også bli mer komplisert å styre et større selskap ettersom antall oppgaver øker. Kvantumsrabatter gjelder typisk kun inntil et visst nivå. Etter nådd nivå vil det å være vanskeligere å få ta tak i nye innsatsfaktorer, ettersom leverandøren har begrenset kapasitet. Kostnadene kan derfor typisk øke igjen.

3.2 Insentiver og prinsipal-agent teori

Økonomisk teori har tradisjonelt antatt at mennesker er drevet av rasjonalitet og egeninteresse, og at økonomiske insentiver kan forklares av menneskelig atferd (Cappelen & Tungodden, 2012). Økonomiske aktører i et velfungerende samfunn er primært opptatt av sin egen økonomiske avkastning, og vil dermed velge den beste strategien for å nå det aktuelle målet.

Insentiv er et sentralt begrep innenfor økonomifaget. Insentiver defineres ifølge Bragelien (2009, s. 428) som: "Insentiver innebærer at en person eller en gruppe personer mottar en belønning som resultat av vedkommendes aktiviteter eller beslutninger. Belønningen påvirkes direkte av hva den enkelte gjør, og atferden påvirkes av belønningen". Insentiv er tiltak som brukes for å styrke individers motivasjon og ytelse. Individer påvirkes av hvilken belønning de kan få, samtidig som belønningens omfang blir påvirket av den enkeltes atferd. Insentivsystemer kan ha stor motivasjonseffekt og kan påvirke individer til å jobbe smartere og hardere (Bragelien, 2009). For at insentivsystemet skal få ønsket effekt må det tilpasses organisasjonens mål, struktur, kultur og tradisjoner. Et insentivsystem kan virke ødeleggende dersom det er utformet på en dårlig måte.

Prinsipal-agent teori omhandler hvordan prinsipalen (eier) kan fastsette en kontrakt som sørger for at agentens (ansatt) egeninteresse er å gjøre som prinsipalen vil (Andresen & Idsø, 2016). Agenten velger om han vil akseptere kontrakten som prinsipalen fremlegger. Dersom kontrakten blir akseptert, vil agenten bestemme seg for hvilket innsatsnivå han eller hun vil legge i kontrakten. Innsatsnivået vil påvirke prinsipalens målfunksjon, samtidig som det vil være en kostnad for agenten (Bragelien, 2009). Prinsipalen kan imidlertid ikke observere innsatsen til agenten, bare endelig produksjon. Det vil med andre ord foreligge asymmetrisk informasjon, der en part har informasjon den andre ikke har. Ifølge Andresen og Idsø (2016) oppstår det dermed et prinsipal-agent problem fordi partene har forskjellige mål. Prinsipalen, på sin side, ønsker å maksimere profitt, mens agenten ønsker å maksimere sin egen inntekt og minimere innsatsen. Prinsipal-agent teori viser hvordan insentiver kan være et virkemiddel til å oppnå samsvar mellom den ansattes mål og eierens mål.

3.3 Ressursrente

3.3.1 Hva er grunnrente og ressursrente?

Næringsvirksomheter som utnytter en fornybar, knapp ressurs, kan gi grunnlag for ressursrente, også kalt grunnrente. Grunnrente er den inntekten man kan oppnå ved å eie jord og andre naturressurser. Teorien om grunnrente ble først utviklet av den britiske samfunnsøkonomen David Ricardo Dyrkingsjord (Stoltz, 2014). Dess bedre kvalitet jorden har, dess høyere grunnrente vil jorden gi. Dersom en aktivitet gir grunnrente i tillegg til vanlig rente, blir avkastningen på kapital høyere enn normalt. Aktiviteten gir da en ekstraordinær avkastning. Et begrep for en slik ekstraordinær avkastning kalles superprofitt.

Ressursrente kan betegnes som det ekstraordinære overskuddet man kan oppnå ved å utnytte en begrenset ressurs (NOU 2016: 26, 2016). Eksempler på en begrenset, ikke fornybar ressurs er olje og gass. Fisk er et eksempel på en begrenset, men fornybar ressurs. Høsting av ressursrente er begrenset til noen privilegerte aktører som er skjermet mot at nye aktører får tilgang til markedet (Dreyer, 2018b). Likevel er det noe utfordrende å skille ressursrente fra monopolprofitt i markeder, hvor aktøren har markedsmakt. Markedsmakt kan holde prisene på et høyere nivå enn likevektsprisen ved fullkommen konkurranse, noe som kan medføre høyere avkastning enn det som skyldes ressursrenten. Dersom leverandørindustrien har markedsmakt kan leverandøren ifølge NOU 2016: 26 (2016) presse frem bedre betingelser, og høste mer av ressursrenten. Dersom dette forekommer, vil det gi et for lavt mål på den faktiske ressursrenten.

Nedenfor i figur 4 har vi illustrert hvordan ekstraordinært overskudd oppnås ved høsting av ressursrente. Figuren til venstre fremstiller et selskap som oppnår en normalavkastning på inntjening. Til forskjell viser figuren til høyre en ekstra avkastning utover normalavkastningen på inntjeningen. Dette resulterer i et ekstraordinært overskudd ved å høste av en allmenning ressurs.

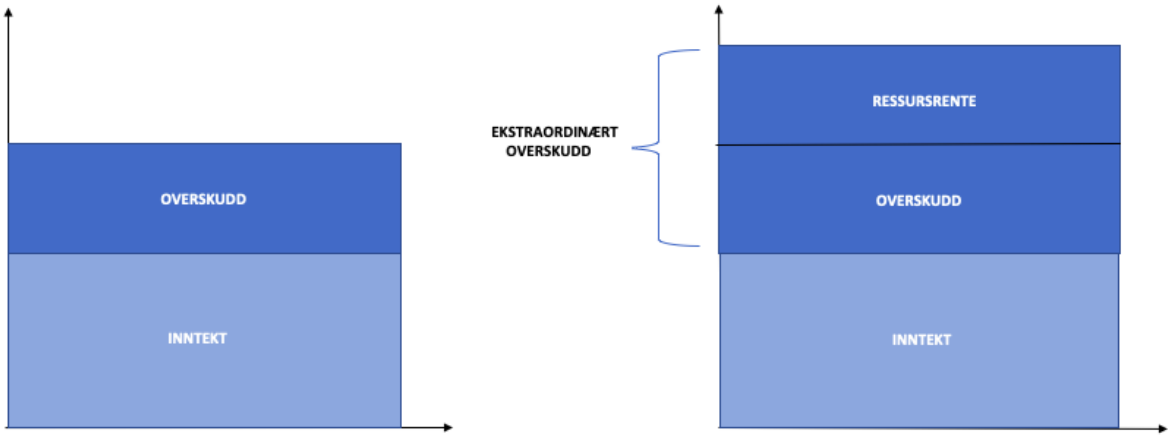

Figur 4: Illustrasjon av ressursrente

3.3.2 Hvordan beregne ressursrente?

I litteraturen finnes det flere definisjoner av ressursrente. En definisjon av ressursrente er gitt av Eurostat med utgangspunkt i nasjonalregnskapet (Eurostat, 2003; Greaker, Løkkevik & Walle, 2005). Hvert ledd i beregningen til Eurostat har fått tildelt en eksogen variabel presentert nedenfor. Ved å benytte elementene i Eurostats definisjon har vi kommet opp med følgende uttrykk for ressursrenten[4] for næring *i*:

RR: Ressursrente

i: Indekstall for næring

β: Basisverdi

τ: Produktspesifikke skatter

γ: Produktspesifikke subsidier

α: Produktinnsats

σ: Lønnskostnader

μ: Normalavkastning på kapitalen i næringen

ε: Kapitalslit

ρ: Ikke-næringsspesifikke skatter fratrukket ikke-næringsspesifikke subsidier

$$RR = \beta_i + \tau_i - \gamma_i - \alpha_i - \sigma_i - \mu_i - \varepsilon_i - \rho_i$$

[4] Definisjon av variabler i appendiks A

3.4 Beskatning av ressursrente

Det ble i Regjeringen (2018a) lagt fram at naturressurser bør beskattes slik at overskuddet tilfaller fellesskapet. Skatter og avgifter er nødvendige for å finansiere offentlige tjenester og overføringer (Regjeringen, 2018a). I Norge ble selskapsskatten redusert til 23 prosent i 2018. Skattereduksjonen har lagt til rette for økte investeringer og mindre overskuddsflyttinger. For næringer som utnytter knappe ressurser, menes det at skattereduksjonen gir ytterlige argumenter for å beskatte ressursrenten.

Et effektivt skattesystem bør ifølge Regjeringen (2018a) utformes slik at de samfunnsøkonomiske kostnadene ved beskatning er lave, og den samlede verdiskapingen blir størst mulig. Skatter og avgifter benyttes først og fremst til bedre ressursbruk som for eksempel miljøavgifter. Nøytrale skatter som ikke påvirker valgene til forbruker eller produsent kan for eksempel være grunnrenteskatt. Vridende skatter anvendes for å oppnå tilstrekkelig inntekt til fellesskapet og mål om omfordeling. Flertallet i kvoteutvalget mener at en riktig utformet skatt på ressursrenten i fiskerinæringen reduserer behovet for vridende skatter i andre næringer. Dette kan bidra til mer effektiv ressursbruk (Regjeringen, 2018a).

3.4.1 Aktuelle former for ressursrentebeskatning i fiskeri- og havbruksnæringen

Det er flere aktuelle former for ressursrentebeskatning som er blitt diskutert. Noen av disse formene er auksjonsomsetning av fiskekvoter, utleie av kvoter fra en kvotebeholdning, avgift på omsatt fisk og overskuddsbeskatning. Slike virkemidler for å kreve inn ressursrente bør ifølge NOU 2016: 26 (2016) komme i tillegg til et underliggende kvotesystem. Dette for å sikre en god forvaltning av fiskeriene.

Auksjonsomsetning

Auksjonsomsetning av fiskekvoter er en metode der man ønsker en ekstra skattesats, ved salg av kvoter mellom rederier eller avkortning. Avkortning vil si at kvantumet i kvotene reduseres i forhold til året før. Dette bestemmes av havforskningen ut ifra hvor stor fiskebestanden er (Fiskeridirektoratet, u.å). For å kunne iverksette et slikt auksjonssystem må en fastsette hva som skal auksjoneres, hvor lenge, hvem som kan by og hvordan prosessen og betalingen skal foregå. Basert på andre lands erfaringer, har ikke dette systemet hatt den positive effekten som ønsket grunnet sterk motstand fra fiskerne og uønsket samarbeid i budgivning.

En modell foreslått av Helgasson og Steinsson (2010) referert i NOU 2016: 26 (2016) er at man på slutten av året trekker inn en gitt andel av kvotemassen, for å så auksjonere den ut

igjen. Dette vil resultere i en årlig reduksjon av den enkeltes kvotemasse. Alle kvoteinnehavere vil få med seg 92 prosent av årets kvoter inn i neste år, resterende åtte prosent vil bli trukket inn av staten, og solgt ut igjen på auksjon. Dette innebærer at fiskere som ønsker å opprettholde en konstant kvotebeholdning, hvert år må kjøpe tilsvarende åtte prosent på auksjon.

Auksjonsmodellen kan ifølge NOU 2016: 26 (2016) gjennomføres ved å by i form av størrelsen på ressursrenteskatten som man forplikter seg til å betale. Aktørene slipper da å skaffe kapital for å dekke kvoteinvesteringene, i tillegg til at noe av risikoen deles mellom myndigheter og fiskeflåten. Alle som blir tildelt kvoter i auksjon skal betale samme pris, hvor det laveste aksepterte budet bestemmer prisen. Aksjonærene vil i henhold til NOU 2016: 26 (2016) gi bud ut ifra deres betalingsvillighet. Med en velfungerende konkurranse vil dette reflektere ressursrenten.

Ulempen med denne modellen er at auksjonen kan føre til stilltiende samarbeid, hvor aktørene forhåndsavtaler hvem som byr hva. Dette kan føre til ineffektivitet dersom det legges begrensninger på hvem som kan delta i auksjonen. I et vanlig auksjonssystem er det den mest effektive aktøren som vinner budrunden grunnet høy betalingsvillighet. For å opprettholde denne fordelingen må en avholde auksjoner innad i de forskjellige gruppene. Dersom det tas hensyn til synspunktet om at fiskeressursene tilhører fellesskapet vil betaling i form av kvoter være legitimt. På den andre siden, vil metoden bli sett på som lite legitim om staten kun auksjonerer ut mindre andeler av totalkvoten og resterende tilfaller staten (NOU 2016: 26, 2016). Denne modellen kan kombineres sammen med andre metoder for ressursrentebeskatning som overskuddsbasert og avgift på førstehåndsomsetning.

Utleie av kvoter

En annen innkrevingsmetode er utleie av kvoter, hvor blant annet staten kan disponere en beholdning av kvoter som kan leies ut (en statlig kvotebeholdning). Fellesskapet kan i henhold til NOU 2016: 26 (2016) tilegne seg en andel av strukturkvoten som kompensasjon for verdiøkning. Denne kan brukes som starten på kvotebeholdningen gjennom at man avslutter tidsbegrensingen i strukturkvoteordningen. En gruppe bidrar mer til felles beholdningen dess høyere andel av strukturkvoter den har. Et alternativ er at fellesskapet ivaretar en andel av totalkvoten. Fiskerne vil da disponere en mindre andel kvoter, men bidrar til fellesskapet. En avkortning av kvotene dersom noen selger seg ut av næringen kan legges til i begge de diskuterte alternativene. Hele eller deler av avkortningen kan tilføres fellesskapets kvotebeholdning (NOU 2016: 26, 2016).

Utleie kan begrenses til de gruppene som har avgitt kvoteandeler til felleskapets kvotebeholdning, for å virke nøytral i forhold til ressursfordelingen. I begge alternativer vil enkeltfartøy miste noe av kvotene sine. Dette kan erstattes ved bruk av et strukturvirkemiddel (langsiktig) eller ved å leie tilbake kvotene (kortsiktig). Utleie vil være administrativt enkelt, da utleie av fellesskapets kvoter vil være likt som utleie av kvoter fra næringsaktør (NOU 2016: 26, 2016). Ulempen med en slik ordning er at den er kostbar å administrere, blant annet når det kommer til forhandlinger om avkortning (Dreyer, 2018a).

Avgift

Avgift på førstehåndsomsetning er en tredje form for ressursrentebeskatning, hvor det pålegges en ekstra avgift på omsetningen av fisken enten i kroner eller kilo. Fordelen med en slik avgift er at den er lett å implementere, administrere og retter fokuset mot det leddet i verdikjeden som realiserer ressursrenten. Denne formen for innkreving kan likevel overføres til andre ledd i verdikjeden. Eksempelvis kan det ifølge Dreyer (2018a) tenkes at en slik avgift kan føre til økte råstoffkostnader tilsvarende avgiften. Næringen belastes i dag allerede med avgift på produkt og eksport gjennom markeds- og forskningsavgift. Ulempen med en slik avgift basert på omsetning er at fiskere og fartøygrupper med marginal lønnsomhet faller ut. For å unngå dette bør en avgift på førstehånds kun gjelde for enkelte arter, levert av fartøy med mange strukturkvoter. Dette bør justeres i forhold til fartøygruppens struktureringsmulighet, råstoffets beskaffenhet (fra levende til frossen) og sesong.

En ressursavgift på førstehånds vil kunne redusere fangstverdien, som også kan redusere lønnsutbetalinger. Samtidig vil det også kunne utløse reforhandlinger om andel av delingsfangsten. Ressursrenteavgiften vil kunne redusere skattegrunnlaget for den ordinære selskapsskatten, men ikke parallelt dersom lønn til mannskap blir redusert. Dersom denne formen for skattlegging innføres vil det være behov for skattlegging ved gevinst av å selge fisketillatelser (NOU 2016: 26, 2016). Gevinstskatten ved salg av fisketillatelser kan redusere realisering av ressursrente for selger. Avgifter er ikke avhengig av hvordan lønnsomheten i virksomheten er, og vil da kunne skape vridende effekter da den ikke er nøytral. Aktørene vil dermed vurdere investerings- og driftsbeslutninger annerledes. Høsting av ressursene kan gå fra å være lønnsomme til ulønnsomme for private aktører med marginal inntekt. Dersom avgiften skal benyttes til et spesifikt formål, som for eksempel å dekke forvaltningskostnader, kan det virke som et fornuftig virkemiddel. Metoden fungerer ikke dersom en ønsker å oppnå høyest mulig statlig utbytte. Dette vil som tidligere føre til vridninger i investering- og driftsbeslutninger.

En positiv side ved avgift er at man kan unngå å betale høye avgifter ved svingninger i fangst, da avgiften baseres på faktisk fangstverdi. Dette gjelder også dersom kvotene ikke er utnyttet. Selv om avgiften er basert på faktisk fangstverdi vil de virksomhetene med lavest lønnsomhet ha de største utfordringene. I henhold til NOU 2016: 26 (2016) vil avgiftssystemet være belastende på de selskapene som er mindre effektive, og som mangler muligheten til å strukturere. En diversifisert avgift på ulike grupper vil kunne redusere denne effekten, men likevel styrke insentivene til de mindre aktørene i de ulike gruppene til å selge seg ut til de større. Avgiften kan bli sett på som ikke legitim da den må betales tross underskudd. Trolig må også avgiften reforhandles og justeres etter markedet da fiskerinæringen er preget av markedssvingninger.

Overskuddsbeskatning

Fiskefartøyene vil få en ekstraordinær skattebelastning ut fra overskuddene i de årlige regnskapene, ved overskuddsbeskatning (Dreyer, 2018a). Overskuddsbasert beskatning prøver å danne et skattegrunnlag som tilsvarer ressursrenten. I teorien om optimal beskatning skilles det mellom alternativavkastning og ren-profitt. Alternativavkastning kan oppnås, dersom det ikke oppnås høyere avkastning enn i beste alternative anvendelse. Dersom kapitalen oppnår høyere avkastning får man ren-profitt som er differansen mellom faktisk avkastning og alternativavkastning. Ifølge teorien kan ren-profitter skattlegges uten at det påvirker produksjon eller investeringer fordi innsatsfaktorene også vil kaste mer av seg. En slik skatt vil derfor ifølge NOU 2016: 26, (2016) være nøytral.

Ressursrenteskatt basert på overskudd vil kun slå inn på fartøy som evner å generere ressursrente. I tilfeller der virksomheten går med underskudd, kan underskuddet framføres med rente, slik at realverdien av underskuddet beholdes og kan konsolideres mot fremtidige underskudd. Eventuelt kan skatteverdien av underskuddet utbetales løpende. På den måten vil fradragsverdien av underskuddet være sikkert, uavhengig av et underskudd eller ikke. Fangstverdien bør fastsettes ut fra foretakets salgspriser til fiskemottak. Med skatt på overskudd som bygger på faktiske salgsinntekter, vil det kunne oppstå et samarbeid mellom selger og kjøper hvor de selger til underpris. Dersom verdien ikke skal fastsettes ut fra foretakets salgspriser, kan det være en mulighet å benytte eksportprisene eller minstepris på fisk.

Fordelen med overskuddsbeskatning er at den tar utgangspunkt i det leddet i verdikjeden som realiserer ressursrenten. Ulempen er at skatten kan overføres til andre deler av verdikjeden, for eksempel sluttbruker. Skatteplanlegging kan gi høye administrasjonskostnader for å

unngå manipulering og bidra til å redusere effektivitet og innovasjon (Dreyer, 2018a). Særskatt på overskudd vil ifølge Folkvord, Misund, Osmundsen og Tveterås (2019) favorisere store og multinasjonale selskaper da de i større grad kan drive skattetilpasninger i mange dimensjoner. På lik linje med Dreyer (2018a) mener Folkvord et al. (2019) at administrasjon av en særskatt for å forhindre skattetilpasning kan være kostbart for et samfunn. Et sentralt poeng i diskusjonen omkring overskuddsbeskatning er om ordningen skal rettes mot alle fiskefartøy, eller kun fartøy som har evnen til å generere ressursrente. Ressursrenteskatt vil fremstå som et effektivt virkemiddel til å realisere mest mulig ressursrente, under forutsetning om at fiskerne driver virksomheten mest mulig effektivt. En nøytral ressursrenteskatt kan legges til rette for å redusere andre skatter og andre samfunnsøkonomiske kostnader. Overskuddsbasert ressursrenteskatt vil kreve endringer i skatteloven og må sikre systemets nøytralitet (NOU 2016: 26, 2016).

3.4.2 Ressursrentebeskatning i andre sektorer

I Norge skattlegges vannkraft- og petroleumssektoren av staten gjennom særskatteordninger. Gjennom ressursrenteinnkreving bidrar disse næringene til finansiering av velferdsgoder og økte skatteinntekter for staten (NOU 2016: 26, 2016). Begrunnelsen for beskatningen er at den ekstraordinære avkastningen kommer fra ressurser som tilhører det norske samfunnet. Ressursrenten kan i prinsippet beskattes uten at det gir effektivitetstap i økonomien, og kan dermed gi grunnlag for et lavere nivå på øvrige skatter (NOU 2016: 26, 2016). Ifølge Finansdepartementet (2019) er særskatten på petroleum satt til 56 prosent med en alminnelig skatt på 22 prosent. Videre er særskatten for kraftsektoren satt til 37 prosent i tillegg til en alminnelig skatt på 22 prosent. Dette utgjør en totalskatt på henholdsvis 78- og 56 prosent.

Ressursrenten for vannkraft beregnes slik som i formelen øverst på neste side. For selskap som eier flere kraftverk sammenslås ressursrenten. Det vil si at dersom noen eier to kraftverk kan en positiv ressursrente i det ene kraftverket kompensere for negativ ressursrente i det andre kraftverket. Ifølge EnergiFaktaNorge (2019) vil selskapene få utbetalt ressursrenten dersom fradragene overskrider verdien av produksjonen og ressursrenten er negativ. Selskapene har dermed full sikkerhet for å få utbetalt skatteverdien av investeringsfradragene i grunnrenten. Friinntekten beregnes derfor som den risikofrie avkastningen av den nedskrevne verdien på driftsmidlene. Ordningen sikrer at nåverdien av investeringsfradragene tilsvarer investeringskostnaden.

RR: Ressursrente

N: Antall vannkraftverk i selskapet

i: Indekstall for vannkraftverk

p: Spotmarkedspris

v: Faktisk produksjon i inntektsåret

κ: Driftskostnader

ς: Konsesjonsavgift og eiendomsskatt

δ: Avskrivninger

o: Avskrivbare driftsmidler

rf: Risikofri rente

$$RR = \sum_{i=1}^{N} (p * v)_i - \kappa_i - \varsigma_i - \delta_i - (o * r_f)_i$$

Olje og gass bygger på et normprissystem som Petroleumsprisrådet fastsetter. Normprissystemet gjelder for ulike kvaliteter og typer. For staten er det viktig at inntektene knyttet til petroleum, som selges fra Norge, blir skattlagt på markedspriser. Normpriser (brukes til å regne ut skattbar inntekt ved ligningen) blir anvendes for å vurdere om prisfastsettingen mellom nærstående selskap er lik prisen mellom uavhengige selskap (NorskPetroleum, 2018). For gass legges den faktiske salgsprisen til grunn og petroleumsskatten skal virke nøytral. For å oppnå dette er det kun netto overskudd på selskapsnivå som er grunnlaget for skatt. Skattegrunnlaget skal i henhold til NorskPetroleum (2018) beregnes på selskapsnivå slik at et underskudd på et felt føres mot resten av selskapets inntekter. Friinntekt er et ekstra fradrag i beregningsgrunnlaget for særskatt og utgjorde 5,2 prosent i fire år fra og med investeringsåret i 2018. For de selskapene som ikke er i skatteposisjon, kan en fremføre underskudd og friinntekt til senere år, med rentekompensasjon. Investeringene blir avskrevet lineært over seks år fra det året investeringene blir pådratt, både for særskatt og ordinærskatt (NorskPetroleum, 2018).

RR: Ressursrente

N: Antall felt i selskapet

i: Indekstall for felt

κ: Driftskostnader

δ: Avskrivninger

ϱ: Letekostnader, FoU og avslutningskostander

ξ: Miljøavgifter og arealavgift

ϑ: Finanskostnader

η: Friinntekt

$$RR = \sum_{i=1}^{N} \alpha_i - \kappa_i - \delta_i - \varrho_i - \xi_i - \vartheta_i - \eta_i$$

3.4.3 Ressursrenteskatt i andre land

Det er få land i verden som har innført et skatte- eller avgiftssystem for å kreve inn ressursrenten i fiskerinæringen. Vi ønsker å se nærmere på noen av landene som har innført et innkrevingssystem for ressursrenten i næringen.

I 1990 etablerte Island et omfattende forvaltningssystem i fiskeindustrien basert på individuelle overførbare kvoter (ITQ-system). Samtidig ble det innført lavpris lisensavgifter som måtte betales til regjeringen (Gunnlaugsson, Kristofersson & Agnarsson, 2018). Etter hvert som ITQ-systemet utviklet seg og lønnsomheten i fiskeriene økte, ble ønske om en rettferdig fordeling av ressursrenten forsterket. Dette resulterte i at det ble opprettet et eget utvalg for å drøfte disse synspunktene. Utvalget konkluderte med at det skulle etableres en ny fiskeavgift med hensikt på å dekke kostnader knyttet til styring og tilsyn av marine ressurser, samt sørge for at en synlig andel av ressursrenten tilfalt fellesskapet. Fiskeavgiften har siden den gang endret seg, men prinsippene for beskatningen er lik. Det har imidlertid vist seg at implementeringen av fiskeavgiften har vært utfordrende. Noen av utfordringene har vært å utforme avgifter for ulike fiskearter og ulike størrelser bedrifter, samt håndtere gjeldsbyrder og skaffe pålitelige data. I 2014 utgjorde fiskeavgiften EUR 52 millioner, som tilsvarte 6 prosent av fangstverdien i islandske fiskefartøy og omtrent 1,2 prosent av landets samlede inntekt til statsskatt (Gunnlaugsson et al., 2018).

Færøyene har et innkrevingssystem der fiskerne betaler en avgift per kilo fanget fisk (NOU 2016: 26, 2016). I 2016 var avgiften på 1 DKK per kilo makrell, 0,7 DKK per kilo sild og 0,2 DKK per kilo kolmule. New Zealand har også innført et system for beskatning av ressursrenten i fiskerisektoren. New Zealand har et "cost recovery" system som tar utgangspunkt i at fisket skal dekke deler av forvaltningskostnadene i fiskerisektoren (NOU 2016: 26, 2016). "Cost recovery" systemet er et omfattende avgiftssystem med ulike avgifter på alle de kommersielle fiskeslagene i New Zealand. Systemet er utformet på en slik måte at kvoteeier plikter å betale en månedlig avgift som beregnes per kvoteandel (eller per tonn kvote) for de ulike fiskeslagene, uavhengig om de fisker eller ikke.

3.5 Markedslikevekt

Et marked kan ifølge Riis og Moen (2010) betraktes som en møteplass for kjøpere og selgere. Selgeren tilbyr sine produkter, hvor prisen avhenger av hvor mye man ønsker å tilby. Denne sammenhengen kalles tilbudskurven. Kvantumet en kunde ønsker å kjøpe avhenger av prisen som tilbys. Denne sammenhengen kalles etterspørselskurven. Når det innføres skatter og avgifter vil det påvirke atferden til både kjøper og selger. Vi ønsker i dette avsnittet å se nærmere på det teoretiske rammeverket rundt effektene av høsting av ressursrente og innføring av skatt på tilbud- og etterspørselssiden. Avsnittet er basert på teori av Riis og Moen (2010).

Dersom vi antar et marked med stigende tilbudskurve og fallende etterspørselskurve uten noe form for avgift eller skatt, kan markedslikevekten illustreres slik som i figur 5. Den blå linjen representerer tilbudskurven (AS) mens den røde linjen representerer etterspørselskurven (AD). Langs x-aksen måles kvantum (Q), mens prisen (P) måles langs y-aksen.

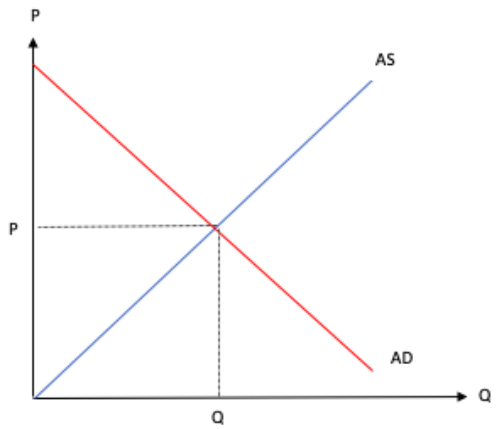

Figur 5: Markedslikevekt ved tilbud- og etterspørselskurve

Figuren over illustrerer markedslikevekten representert ved krysningen mellom tilbud- og etterspørselskurven til en pris lik P og et kvantum lik Q. Likevektsprisen, P, er prisen som klarerer markedet, det vil si prisen som leder til at tilbud er lik etterspørsel. Dersom alle transaksjonene skjer til denne prisen, vil alle som ønsker å få selge, få solgt, og alle som ønsker å kjøpe, få kjøpt.

3.5.1 Høsting av ressursrente

Dersom vi ser for oss et marked som høster av ressursrenten, vil det kunne føre til et skift i tilbudskurven. Vi ser av figur 6 at et skift i tilbudskurven fra AS til AS_1 flytter markedslikevekten fra PQ til P_1Q_1. Dette resulterer i et høyere kvantum og en lavere pris. Høsting av ressursrenten vil kunne gi mulighet til å tilby større kvantum til lavere pris.

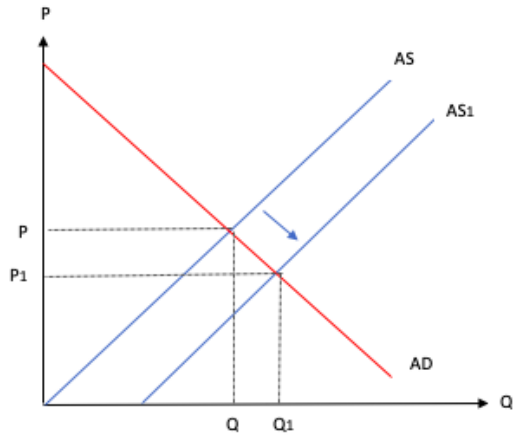

Figur 6: Skift i tilbudskurve

Tilbud- og etterspørselsfunksjonen kan skrives slik:

$$\text{Etterspørselskurven:} \quad P = c - dX^D$$
$$\text{Tilbudskurven:} \quad P = a + bX^S$$

Likevektsbetingelsen kan skrives slik:

$$a + bX = c - dX$$

Løser vi denne med hensyn på X, får vi:

$$X^* = \frac{c - a}{b + d}$$

Likevektsprisen finner vi ved å sette uttrykket for X^* inn i etterspørselsfunksjonen eller tilbudsfunksjonen. Dette gir uttrykket:

$$
\begin{aligned}
P^* &= c - d\frac{c-a}{b+d} \\
&= \frac{cb + cd - cd + da}{b+d} \\
&= \frac{ad + bc}{b+d}
\end{aligned}
$$

3.5.2 Innføring av skatt eller avgift

Dersom det blir innført en skatt på et produkt, solgt til pris P, slik at det for hver enhet solgt blir krevd inn enn skatt/avgift, t, er det naturlig å tenke at prisen vil øke med den skatten som settes, slik at $P_1 = P + t$. Dette er ikke tilfelle. Skatten vil derimot fordeles likt på både tilbyder og etterspørrer. Figur 7 illustrerer hvordan innføring av avgift/skatt påvirker tilpasningen i markedslikevekt, hvor t er skattekostnaden. Av figuren ser vi at vi nå får et kvantum produsert lik Q_1 som ligger til venstre for likevektsproduksjonen i et marked uten skatt. Dette vil si at kvantumet reduseres ved å innføre skatt.

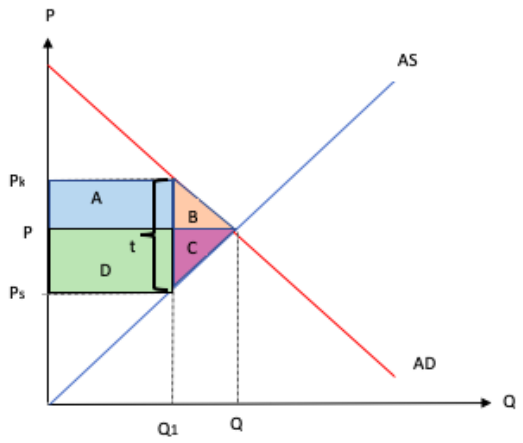

Figur 7: Effektivitetstap ved innføring av skatt

P_k representerer prisen som kjøper betaler, mens P_s representerer prisen som selger mottar etter at skatten er beregnet. Av figuren ovenfor ser vi at prisen ikke øker med t ved å innføre skatt eller avgift, men at skatten fordeles likt mellom tilbyder og etterspørrer gitt ved t/2. Sammenlignet med figur 5 ved optimal tilpasning uten skatt taper etterspørrer felt A og B, men tilbyder taper D og C. Staten som krever inn skatten mottar felt A og D. Den oppsummerte effekten, også kalt effektivitetstap ved innføring av skatt blir:

(- (A + B) - (D + C) + (A + D)) = - (B + C)

I eksemplene ovenfor har vi sett på standardiserte eksempler uten særlig elastisitet eller u-elastisitet. Dersom tilbud eller etterspørsel hadde vært veldig elastisk eller uelastisk, ville man fått en annen fordeling av skattebelastning og effektivitetstap. Elastisitet angir hvor følsom man er for endringer i pris (Eckhoff, 2009). Dersom vi hadde hatt en svært prissensitiv etterspørsel (elastisk) ville en økning (reduksjon) i pris ført til en stor reduksjon (økning) i etterspurt kvantum. Dette vil resultere i at felt D og C blir større og felt A og B reduseres. Skattebyrden vil dermed i stor grad falle på tilbyder. En uelastisk etterspørsel, hvor man er lite prissensitiv ville en økning (reduksjon) i pris, føre til en liten reduksjon (økning) i etterspurt kvantum. Dette resulterer i at skattebyrden i størst grad påvirker kjøper.

I tillegg til en elastisk- eller uelastisk etterspørselskurve, vil også tilbudskurven kunne påvirke effektivitetstapet ut ifra elastisitet. Dersom vi har en elastisk tilbudskurve vil en økning i pris føre til en stor økning i tilbudt kvantum, og motsatt. Dette resulterer i at store deler av skattebyrden føres på kjøper overfor tilbyder. En uelastisk tilbudskurve vil dermed store deler av skattebyrden tilfalle tilbyder. Tilbudet er lite prissensitivt og en økning i pris fører til en liten økning i tilbudt kvantum, og motsatt.

4.0 Juridisk rammeverk

I dag er det Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) som er ansvarlige for fiskeri- og havbruksnæringen, og skal med det sikre en bærekraftig nærings- og sjømatpolitikk. Fra starten av var fisket fritt og tilgjengelig for alle noe som dannet grunnlag for etablering av mange enkeltaktører. Etter hvert ble flere lover lagt frem for å forsvare fiskere mot større aktører. Vi vil i dette kapittelet se nærmere på det juridiske rammeverket innenfor fiskeri og havbruk.

4.1 Havressursloven

I 2007 ble forslag til havressursloven lagt frem for Stortinget. Lovforslaget var i hovedsak fremlagt av havressurslovutvalget, jf. NOU 2005: 10 *Lov om forvaltning av viltlevende marine ressurser*. Hjemmel for innkreving av ressursrente ble ikke fremmet. Heller ikke forvaltningsavgift ble innført, selv om det forelå gode begrunnelser for det. Dette var mye på grunn av at hjemmel til generell forvaltningsavgift hadde vært fremmet i Ot. prp. nr. 3 (2004-2005) men endret i Stortinget (NOU, 2016: 26, 2016). Per i dag inneholder ikke havressursloven hjemmel for verken forvaltningsavgift eller innkreving av ressursrente.

Havressursloven omhandler forvaltning av viltlevende marine ressurser og skal regulere uttak av de marine ressursene i Norge. Formålet med loven er ifølge havressursloven (2008, § 1) å sikre en bærekraftig- og samfunnsøkonomisk lønnsom forvaltning av marine ressurser, samt sikre sysselsetting og bosetting i kystsamfunnene. Havressursloven § 2 sier også at de viltlevende ressursene tilhører fellesskapet i Norge. Loven gir Nærings- og fiskeridepartementet hjemmelsgrunnlag til å regulere uttak av marine ressurser gjennom nasjonale kvoter, distriktkvoter, gruppekvoter og fartøykvoter (Skogvang, 2014a).

4.2 Deltakerloven

Deltakerloven (1999, § 1) har som formål å tilpasse fiskeflåtens fangstkapasitet til ressursgrunnlaget for å sikre rasjonell og bærekraftig utnyttelse av marine ressurser. Videre skal den gjennom økt lønnsomheten og verdiskapingen sikre bosetting og arbeidsplasser i kystdistriktene. Det står skrevet i deltakerloven § 1 at den skal legge til rette for at høstingen av de marine ressursene fortsatt skal komme kystbefolkningen til gode.

4.3 Kondemneringsordningen

Kondemneringsordningen kom til Norge allerede på 1970-tallet. Ordningen var finansiert gjennom staten og Norges Fiskarlag, og hadde som hensikt å få fartøy ut av fiske. Kondemneringsordningen ble dyr for staten å finansiere, da kondemneringssatsene måtte justeres opp for å være attraktive, etter at de eldste og minst effektive fartøyene var tatt ut (NOU, 2016: 26, 2016). Fra 1984 og utover ble kondemneringsordninger avløst eller supplert av andre ordninger. Et eksempel på slike ordninger er enhetskvoteordninger for fartøygrupper i havfiskeflåten. Gjennom enhetskvoteordning ble kvotene til et fartøy overført til et annet fartøy da det ble tatt ut av drift. Det gjenværende fartøyet fikk da fiske det gamle fartøyets kvoter i et gitt antall år. Fra 1984 var reglene for dette inntil 4 år, fra 1990 i inntil 5 år, 1996 inntil 13 år dersom det gamle fartøyet ble slettet fra merkeregisteret og tatt ut av fiske for alltid. Fra år 2000 fikk det gjenværende fartøyet fiske på kvotene til den gamle flåten i inntil 18 år dersom fartøyet i tillegg ble kondemnert.

Den siste kondemneringsordningen ble etablert i 2003 og avviklet i 2009 (NOU, 2016: 26, 2016). Dette var en ordning for den minste kystflåten som ikke hadde tilgang til strukturkvoteordning. Kondemneringsordningen har ifølge NOU 2016: 26 (2016) vært et viktig virkemiddel for å motvirke eksport av vraket fartøy til ulovlig, uregulert eller uregistrert internasjonalt fiske. I tillegg har kondemneringsordningen bidratt til å redusere mange flåter i Norge og bistått i overgangen til større og mer effektive fiskebåter.

4.4 Kvotesystem

Den norske fiskeflåten er i dag underlagt en del reguleringer og regelverk. Hvert år fastsetter myndighetene kvoter for å begrense hvor mye fartøyene kan høste av ulike arter samt bidra til at ressursene utnyttes på en bærekraftig måte (Fiskeridirektoratet, 2015). Kvoteordningene hindrer fartøyene i å oppnå optimal lønnsomhet ved at de ikke får høste og levere fangsten slik de ønsker. Beregninger i Greaker et al. (2016) viser at lønnsomheten i fiskeflåten ville økt betydelig, dersom de hadde fått anledning til å fiske fangstkvotene utelukkende med lønnsomhet som mål.

4.4.1 Strukturkvoteordningen

Strukturkvoteordningen ble først etablert i 2003 og fremkom i forskrift om spesielle kvoteordninger i kystfiskeflåten (FOR-2003-11-07-1309). I 2005 kom forskrift om strukturkvoteordning i havfiskeflåten (FOR-2005-03-04-193). Strukturkvoteordningen for kystfiskeflåten har som formål å legge til rette for en positiv utvikling i ulike fartøygrupper.

Den skal gjøre det mulig å utvide kvotegrunnlaget for enkelte fartøy, og legge opp en drift som sikrer virksomhet store deler av året. Strukturkvoteordningen skal også tilrettelegge spesialisering av drift, for å øke lønnsomheten i det enkelte fartøy. Ordningen gjør dette ved å legge til rette for å redusere antall fartøy i gruppen.

Strukturkvoteordningen for havfiskeflåten har som formål å tilpasse og bedre driftsgrunnlaget for det enkelte fartøy, ved å redusere antall fartøy i gruppen. Strukturkvoteordningen har bidratt til å redusere antall fiskefartøy og antall konsesjoner, samt ført til økt lønnsomhet i de fleste fartøygrupper (NOU 2016: 26, 2016). I NOU 2016: 26 (2016) fremheves de begrensningene som eksisterer i dagens strukturkvoteordning, og hvilken betydning disse har for bruken av strukturvirkemidlet. Eksempler på begrensninger er kvotetak, eierskap, fartøyutforming, geografiske bindinger eller avkortning.

4.5 Akvakulturloven og havbruksfondet

4.5.1 Akvakulturloven

Norsk havbruk blir i hovedsak regulert av Akvakulturloven. Akvakulturloven har som formål å fremme akvakulturnæringens lønnsomhet og konkurransekraft innenfor rammene av en bærekraftig utvikling, samt bidra til verdiskapning langs kysten (jf. akvakulturloven § 1). Loven stiller krav til blant annet miljøovervåking, beskyttelse av bestemte områder og opprydding etter endt drift.

I Norge har vi et begrenset antall tillatelser til oppdrett av laks, ørret og regnbueørret. De som ønsker å drive med akvakultur må derfor ha tillatelse tildelt med hjemmel i akvakulturloven (Fiskeridirektoratet, 2016). MTB angir maksimal tillatt mengde biomasse som oppdrettene kan ha på en konsesjon til enhver tid (Solås et al., 2015). Det var i 2005 at Norge gikk fra å bruke fôr til MTB som måleenhet i produksjonsreguleringen. I akvakulturdriftsforskriften § 4 blir biomasse definert som "Den til enhver tid stående mengde av levende fisk (målt i kg eller tonn)". Dersom oppdretterne overskrider mengden biomasse stående i sjøen har akvakulturloven § 30 regler om beregning av overtredelsesgebyr foretaket kan ilegges.

4.5.2 Havbruksfondet

I 2015 ble det av Stortinget besluttet at det skulle opprettes et havbruksfond, hvor 80 prosent av inntektene fra framtidig vekst i oppdrettsnæringen, skulle fordeles til kommunal sektor (Fiskeridirektoratet, 2017). Kommuner og fylkeskommuner som har klarerte lokaliteter for oppdrett av regnbueørret, ørret og laks i sjøvann, får utbetalt en andel av inntektene som skal

fordeles årlig. Denne utbetalingen blir gjort av Fiskeridirektoratet. Størrelsen på utbetalingen er avhengig av lokalitetens MTB til den enkelte kommune/fylkeskommune. Dess høyere lokalitetskapasitet den enkelte kommune/fylkeskommune har, dess større andel av inntektene vil tilfalle dem (Fiskeridirektoratet, 2017). Fordelingsnøkkelen i havbruksfondet er 87,5 prosent til kommunene og 12,5 prosent til fylkeskommunene. 12,5 prosent av havbruksfondet holdes videre av til kommuner som har klarert ny lokalitets-MTB.

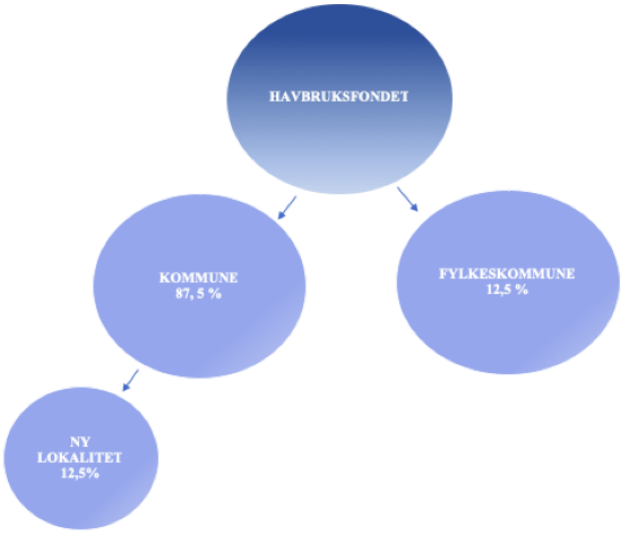

Figur 8: Fordeling av havbruksfondet

5.0 Debatten om ressursrente

Grunnet en langsiktig og vellykket fiskeripolitikk har ressursrentebeskatning i fiskeri- og havbruksnæringen fått stor oppmerksomhet. I dette kapittelet vil vi se nærmere på debatten om ressursrenten. Først presenteres vurderinger av ulike innkrevingsformer. Videre studeres tidligere stortingsmeldinger med særlig fokus på Stortingsmelding nr. 21 (2006-2007). Som en avslutning på kapittelet vil ulik argumentasjon for og mot innføring av ressursrenteskatt gjennomgås.

5.1 Vurdering av ressursrentebeskatning

Det fremkommer i Regjeringen (2018a) at de vil utrede og eventuelt foreslå en innføring av ressursrenteskatt på havbruk i 2020. Dette omfatter laks, ørret og regnbueørret. Forslaget kom da Nærings- og fiskeridepartementet la frem at de skulle avholde auksjon for å tildele nye konsesjoner i havbruksnæringen. Bakgrunnen for havbrukspolitikken bygger ifølge Folkvord et al. (2019) på et behov for å erstatte fallet i petroleumsinntekter og sikre arbeidsplasser og verdiskaping i kystsamfunn. Kystsamfunnene står i dag overfor store utfordringer, da mennesker og kapital har en tendens til å flytte bort fra distriktene og mot de store byene (Folkvord et al., 2019). Det overordnede politiske målet for havbruksnæringen er at samfunnet skal legge til rette for en miljømessig, forutsigbar og bærekraftig vekst. Dette uttrykkes i Stortingsmelding nr. 16 (2014-2015) "Forutsigbar og miljømessig bærekraft vekst i norsk laks- og ørretoppdrett".

Utredningen av ressursrenteskatten er fortsatt på et tidlig stadium, og et detaljert forslag er ikke blitt utarbeidet. Så langt er det kun lagt frem en overordnet skisse (KPMG, 2018). Skissen indikerer ikke hvilken skattesats som vil bli benyttet. Uvissheten medfører en spenning i havbruksnæringen, da skattegrunnlaget kan bli avgjørende for villigheten til å foreta større investeringer i næringen (KPMG, 2018).

Våren 2018 foreslo Finansdepartementet å innføre en grunnrenteskatt på havbruk etter modell fra vannkraftbeskatning. I Dokument 8: 192 S (2017-2018) ble det fremmet et forslag av stortingsrepresentanter fra Sosialistisk Venstreparti, om å be regjeringen legge frem et forslag om en avgift per kilo produsert fisk med innføring senest 1. juli 2019. Avgiften skal følge fordelingsnøkkelen i havbruksfondet. Det står skrevet i iLaks (2018a) at Sosialistisk Venstreparti har uttalt seg om en avgift på 35 øre per kilo.

Hvorvidt det skal innføres ressursrentebeskatning i fiskerinæringen er også omdiskutert. Ressursrenten i fiskeriene har vært til diskusjon i offentlige utredninger forelagt Stortinget

ved flere anledninger (NOU 2016: 26, 2016). Stortinget har i samtlige utredninger valgt å ikke innføre noen form for innkreving av ressursrente i fiskeriene. Til tross for at ressursrentebeskatning ikke er innført i fiskeriene, henter likevel de som selger seg ut av næringen en delvis realisert ressursrente. De fartøyene som driver effektivt henter ut ressursrente i form av høy lønnsomhet.

Ressursrentespørsmålet er nå tatt opp til ny vurdering, da offentlige finansierte kondemneringsordninger og strukturkvoteordninger har bidratt til å redusere mengden fiskere og fartøy. Det er imidlertid store forskjeller på den realiserte ressursrente blant fartøygruppene, ettersom fartøygruppene befinner seg i ulike stadier i struktureringen (Dreyer, 2018a).

5.2 Stortingsmeldinger

Ressursrente i fiskeri har blitt omtalt i flere dokument forelagt Stortinget etter 1990 (St.meld. nr. 21, (2006-2007)). Ressursrentespørsmålet i fiskeflåten ble allerede diskutert i Strukturmeldingen i 1992. Flertallet i sjøfarts- og fiskerikomiteen var imot innføring av merkeregisteravgift (forløperen til ressursrenteavgift) i Stortingets behandling av Strukturmeldingen (Innst.S. nr. 50, (1992-1993)). Begrunnelsen var at det meste av verdiskapingen burde tilhøre distriktene for å sikre bosetting og sysselsetting.

Den første ordentlige behandlingen av ressursrentespørsmålet ble gjort i Stortingsmelding nr. 21 (2006-2007) *Strukturpolitikk for fiskeflåten.* Dette var først etter at spørsmålet fikk en sentral plass i utredningen til Fiskeri- og kystdepartementet i NOU 2006: 16 (2016) *Strukturvirkemidler i fiskeflåten*. I St.meld. nr. 21 (2006-2007) kapittel 7 diskuteres ressursrentespørsmålet i fiskeriene. Kapittelet drøfter betydningen av ressursrenten for næringens økonomiske virkemåte, de politiske sidene, samt ulike problemstillinger og den økonomiske forvaltningen av fiskeressursene (St.meld. nr. 21, 2006-2007). Ressursrentespørsmålet går ut på om ressursrenten fortsatt skal bli i næringen og kystsamfunnene får å bidra til videre utvikling, eller om den bør underlegges særskilt beskatning styrt etter en overordnet politisk prioritering. Det diskuteres videre i St.meld. nr. 21 (2006-2007) forhold som argumenterer for og mot beskatning av ressursrenten i fiskeriene. Vi ønsker i det neste å se nærmere på disse.

Et argument som taler for beskatning er at fiskeressursene tilhører det norske fellesskapet. Det mest naturlige ville derfor være å tilbakeføre samfunnet deler av ressursrenten, til dekning av allmenne samfunnsoppgaver. I tillegg vil det være i tråd med den politiske

forutsetningen sitert i Innst.O. nr. 38 (1998-1999) side 5 «Det er derfor i utgangspunktet ingen enkeltpersoner eller enkeltselskaper som kan gis evigvarende eksklusive rettigheter til vederlagsfritt å høste av og tjene på disse ressursene». Videre vises det til de fastsatte særskilte skattereglene for å trekke inn deler av ressursrenten til fordel for fellesskapet i petroleumsvirksomhet og vannkraftproduksjon. På lik linje med olje, gass og vannkraft er villfanget fisk også en knapp naturressurs som danner grunnlag for ressursrente.

Et annet argument for ressursrentebeskatning i fiskeriene er strukturendringene med en betydelig reduksjon i fartøymassen (se figur 1). Aktiviteten konsentreres på færre aktører som bidrar til at stadig flere fartøy realiserer en avkastning på investert kapital utover normalavkastningen (St.meld. nr. 21, 2006-2007). Det understrekes at det er mye som tyder på at denne utviklingen i fiskeriene vil fortsette. Det fremkommer i St.meld. nr. 21 (2006-2007) at beregninger tyder på at fiskeflåten kan realisere en årlig ressursrente på flere milliarder kroner. Gruppen som stemte for at det skulle innføres ressursrentebeskatning mente at den vil bidra til å sikre fiskeressursene som felles eiendom. Videre mente de at beskatning av ressursrenten vil sikre rettferdig fordeling, samt bidra til å senke kvoteprisene. Det har imidlertid vist seg å være utfordrende å utforme en innkrevingsmodell som både ivaretar næringsaktørene og tilfører fellesskapet en del av ressursrenten. For at de private aktørene skal kunne foreta nødvendige investeringer og tilby sikre arbeidsplasser må lønnsomheten være tilstrekkelig (St.meld. nr. 21, 2006-2007).

Et argument som taler mot beskatning av ressursrenten, er at den kan forsterke de negative konsekvensene for sårbare fiskeriavhengige samfunn, gjennom økt effektivisering og styrket strukturtilpasning. Dessuten er risikoen forbundet med drift av fiskeri relativt høy i og med at fiskebestanden kan endre seg i løpet av kort tid. Av den grunn bør aktørene i denne typen næring ha høyere avkastning enn andre lavrisiko næringer. I henhold til St.meld. nr. 21 (2006-2007) er det vanskelig å skille mellom faktisk ressursrente og hva som er belønning for å ta risiko.

Som nevnt tidligere var en av argumentene for skattlegging av ressursrenten den historiske endringen i struktur. Her er det viktig å påpeke at ressursrentespørsmålet i prinsippet bør behandles uavhengig av hvordan strukturordningene i fiskeflåten er. Gruppen som stemte for at ressursrentebeskatning ikke burde innføres i norske fiskerier mente at det vil bryte med forutsetningen om at fiskeressursene skal komme kystbefolkningen til gode. De mente også

at beskatning ville føre til sterkere strukturering og rasjonering av flåteleddet (St.meld. nr. 21, 2006-2007).

Regjeringen konkluderte med at verdiskapningen i størst mulig grad burde tilhøre næringen og kystsamfunnet, som en del av samfunnets investering og videreutvikling av næringslivet langs kysten. I St.meld. nr. 21 (2006-2007) ble det derfor besluttet å ikke innføre ressursrentebeskatning i fiskeriene med støtte fra flertallet i næringskomiteen.

5.3 Argumenter for og mot ressursrentebeskatning

I dette avsnittet ønsker vi å se nærmere på ulik argumentasjon for og mot innkreving av ressursrente i norsk fiskeri og havbruk. Argumentasjonen vil delvis bestå av uttalelser fra anerkjente professorer og administrerende direktør i Sjømat Norge.

I havressursloven § 1 står det at formålet med loven er å sikre bærekraftig og samfunnsøkonomisk lønnsom forvaltning av de viltlevende marine ressurser, samt medvirke til å sikre sysselsetting og bosetting i kystsamfunnene. Dette er ett av hovedargumentene til at Stortinget samtlige ganger har vedtatt å la ressursrenten forbli i næringen. Det står videre i havressursloven § 2 at de marine ressursene tilhører fellesskapet i Norge. Dette taler imidlertid for innkreving av ressursrenten, for å sikre at hele den norske befolkning får nyte av godene de marine ressursene tilfører. Dersom ressursrenteskatten blir utformet på teoretisk riktig måte, vil ikke den påvirke selskapenes investeringsbeslutninger (Vennemo & Bjerkmann, 2018). Innføring av ressursskatt vil redusere vridende skatter, og dermed redusere de samfunnsøkonomiske kostnadene ved det norske skatte- og avgiftssystemet. Ifølge Vennemo og Bjerkmann (2018) er det mange detaljer knyttet til utforming av praktisk ressursrenteskatt, blant annet hvilke utgifter som er fradragsberettiget, periodisering av kapitalutgifter og diskonteringsrente. Dette gjør at skatten i praksis ikke blir nøytral slik det vises til i den teoretisk riktige måten.

I Folkvord et al. (2019) vises det til hvilke vridninger særskatt har medført i kraftsektoren. Eksempler på dette er økte samfunnsøkonomiske kostnader som mangel på oppgradering, svekket konkurranseevne og at skattekreditorer får betalt før investorer. Dette er effekter man også vil kunne bevitne, dersom særskatt innføres i fiskeflåten og i havbruk. En vurdering gitt av Folkvord et al. (2019) er at friinntekten i kraftsektoren ikke kompenserer for risikoen knyttet til drift. I Vennemo og Bjerkmann (2018) er risikotaking et argument som blir brukt mot ressursrentebeskatning. Risikoen forbundet med drift av fiskeri og havbruk er høy sammenlignet med andre næringer. Dette støttes opp av hovedfunnene i rapporten om

historisk utvikling i oppdrettsnæringen av Junior Consulting. Oppdrettsnæringen er en svært syklisk og risikoutsatt næring med kraftige nedgangsperioder. Nedturene har i stor grad blitt forsterket av lav egenkapital i selskapene (Belsvik, 2019). Med andre ord bør altså aktørene i fiskeri- og havbruksnæringen ha større avkastning enn andre lavrisiko næringer.

Det påpekes av Folkvord et al. (2019) at det har skjedd en gradvis tilstramming av kraftskatten de siste årene (Folkvord et al., 2019). Skattesatsen har økt, friinntekten er redusert og fradragsmulighetene blir stadig mer innskrenket gjennom lovendringer. Selskaper i kraftsektoren opplever også økte kostnader som følge av flere myndighetspålegg. Når et særskattesystem er etablert vil det i henhold til Folkvord et al. (2019) være lettere for myndighetene å øke skatten på et senere tidspunkt. Hvis en særskatt resulterer i at et prosjekt som før skatt hadde positiv nåverdi får en negativ nåverdi etter skatt, er særskatten vridende og kan føre til effektivitetstap i økonomien. Dette er uønsket fra et samfunnsøkonomisk perspektiv.

Folkvord et al. (2019) vurderer de ekstra ordinære lønnsomhetsmarginene i dagens lakseoppdrett til å ikke være bærekraftige på sikt. Marginene vil bli drevet ned mot nivåer som er mer normale i forhold til andre næringer. Grunnlaget for denne påstanden er høyere priser på råstoff til laksefôret og biologiske utfordringer. Videre vil innovasjoner i produksjon på land og offshore gjøre det lønnsomt å etablere en betydelig produksjon i en rekke andre land. Stortingets ambisjoner om bærekraftig vekst og mangedobling av verdiskapningen i havbruksnæringen, er helt avhengig av at bedriftene lykkes med å utvikle ny bærekraftig teknologi. Disse investeringene er ifølge Folkvord et al. (2019) kapitalintensive.

Utvikling av et særskatteregime for havbruk bør skje varsomt, da det kan ødelegge for bærekraftig vekst (Folkvord et al., 2019). Særskatt på overskudd vil ifølge Folkvord et al. (2019) favorisere store og multinasjonale selskap, da de kan drive skattetilpasning gjennom vertikal integrasjon oppstrøms og nedstrøms. Verdikjedene for havbruksnæringen gir betydelig mulighet for å skifte inntekter og kostnader mellom ledd og land. Administrasjon av en særskatt for å forhindre skattetilpasning, kan føre til økte samfunnsøkonomiske kostnader.

Geir Ove Ystmark, administrerende direktør i Sjømat Norge, stiller spørsmål ved om distriktene vil oppleve det som legitimt at deres næringsliv skal finansiere fremtidens velferdsordninger, mens multinasjonale selskaper, IT-bedrifter og konsulenthus i Oslo har tilnærmet nullskatt (Ystmark, 2019). Nedsiden er at det kan føre til at enkeltpersoner utnytter

meravkastningen til personlig forbruk og berikelse (NOU 2016: 26, 2016). I tillegg kan fiskerne få feil insentiver ved å forvente ressursrentegevinst dersom de selger seg ut av næringen (Dreyer, 2018a).

NHH-professor Ola H. Grytten[5] mener at det ifølge økonomisk teori er mulig å øke fortjenesten i fiskeriene. Beregninger foretatt av fiskeriøkonomer sier at vi har dobbelt så mange fiskefartøy, og minst 50 prosent for mange fiskere i Norge til å være mest mulig effektiv og lønnsom. Både økonomisk teori og praksis tilsier at fiskeriene normalt sett ikke bør ha noen form for ressursrenteinnkreving. Sammenlignet med andre næringer har fiskeriene jevnt over samme overskudd. Unntakene finner sted i 2011 og 2016 da fiskeriene opplevde særlig høy lønnsomhet. Med andre ord er det bare to år der det har vært grunnlag for innføring av ressursrentebeskatning. Grytten poengterer at siden fiskerinæringen er konjunkturavhengig, vil en ressursrenteskatt kunne hindre næringen å legge opp kapital i gode år for å ta høyde for dårlige år. Grytten hevder at ressursrente-debatten kan medføre mindre vilje til effektivisering i fiskerinæringen (Fiskeribladet, 2018).

UiS-professor Ragnar Tveterås og Geir Ove Ystmark er enige om at konsekvensene av ressursrentebeskatning kan bli store. I debatten om å innføre ressursrenteskatt i havbruk har flere vært bekymret for at høy lønnsomhet bare er midlertidig. Det pekes blant annet på konkurransen fra utlandet og at investeringer i utlandet er med på å drive avkastningen i bransjen ned. Havbruk er ingen stedbundet virksomhet og kan derfor raskt flyttes til andre land eller langt til havs (Ystmark, 2019; Fiskeribladet, 2018). Det er også relevant for investorer å forvente skatteøkninger grunnet den norske stats finansieringsbehov, når skatteinntektene fra petroleumssektoren faller i fremtidige år, og eldrebølgen kommer for fullt (Folkvord et al., 2019). Med dette sagt, stilles det spørsmål om ressursrentebeskatning kun er et fiskalt knep eller en redelig form for innkreving av ekstraavkastning?

[5] Årsmøte i Møre og Romsdal Fiskarlag 15 november. 2018

6.0 Tidligere forskning

Dette kapittelet tar for seg tidligere forskning som har blitt gjort innenfor emnet om ressursrente og ressursrentebeskatning. Vi starter med å presentere en utredning av NOU, "Et fremtidsrettet kvotesystem" som ble utført i 2016 for Nærings- og fiskeridepartementet. Videre fremkommer utredningen "Ressursrenta i norske fiskerier" av Mads Greaker, Kristine Grimsrud og Lars Lindholt i 2016 i delkapittel 6.2. En tredje utredning er SNF rapport nr. 06/05 "Ressursrenten i norske fiskerier" av Stein Ivar Steinshamn. I neste omgang gjennomgås rapporten "Grunnrente og grunnrentebeskatning i havbruk" av Haakon Vennemo og Inger Lande Bjerkmann. Den siste rapporten som tas fram i denne utredningen er "Fremtidens skatteregime for havbruksnæringen" av Benn Folkvord, Bård Misund, Petter Osmundsen og Ragnar Tveterås.

6.1 NOU 2016: 26 "Et fremtidsrettet kvotesystem"

NOU fremhever i sin utredning at kvotesystemet i norske og internasjonale fiskeriforvaltninger er nødvendig for å forhindre overbeskatning, og for å beskytte nedfiskede bestander. Kvotesystemet er viktig for å maksimere det langsiktige utbyttet av fiskeressursene og fordele knappe ressurser på fartøy. Denne utredningen tar utgangspunkt i hvordan man kan effektivisere fiskeflåten, hvordan grunnsystemet kan opparbeides og hvordan kvotesystemet kan reguleres. I tillegg tar utredningen for seg mulige innkrevings alternativer av ressursrente i fiskeflåten. Utvalgets forslag bygger på at gjeldende lovgivning som havressursloven og deltakerloven i fiskeri skal bestå. I tillegg mener et flertall at det bør innføres en form for innkreving av ressursrente dersom kvotesystemet effektiviseres i fiskeri.

Utvalget har i utredningen lagt frem flere forslag til grunnsystem som for eksempel at fisketillatelser skal erstatte konsesjoner og deltakeradganger, hvor fisketillatelser ikke skal ha fastsatt tidsbegrensning. I tillegg anbefaler utvalget at hver fisketillatelse angir kvotefaktor for hvert kvoteregulert fiskeslag som inngår i tillatelsen. NOU utvalget foreslår å innføre et særskattesystem for å skattlegge ressursrenten i fiskeriene. De ønsker at staten ved konvertering av strukturkvoter avkorter disse og oppretter en kvotebeholdning. Denne kvotebeholdningen kan leies ut som årlige kvoter og skape statlig utbytte. Utvalget foreslår primært at ressursrenten skal tilfalle kystsamfunnet ved aktivitet, sysselsetting og verdiskapning. Det foreslås til slutt at det etableres en ressursrenteavgift på førstehåndsomsetningen i fiske, og at gevinst ved salg av fisketillatelser særbeskattes.

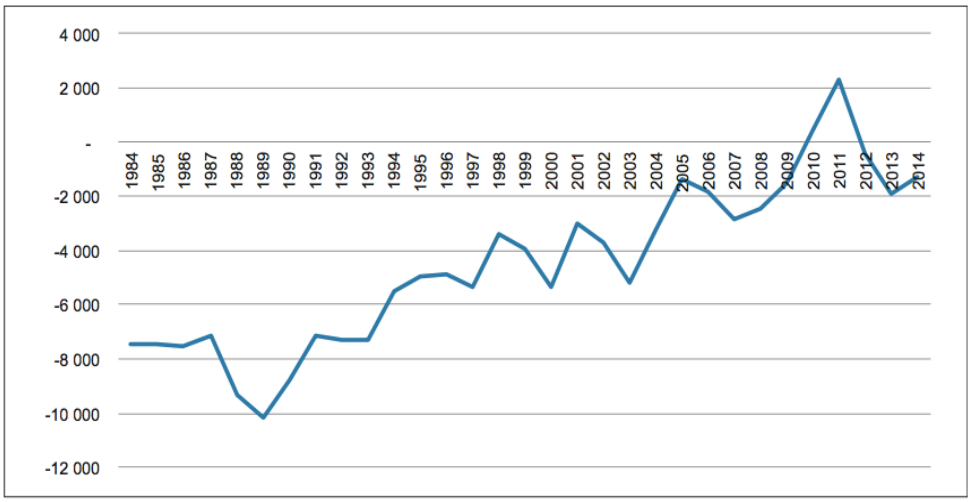

Figur 9[6]: Utvikling i realisert ressursrente i norske fiskerier fra 1984 til 2014, mill. kr. 2014-priser

6.2 Greaker, Grimsrud og Lindholt (2016) "Ressursrenta i norske fiskerier - utvikling og politikk"

Mads Greaker, Kristine Grimsrud og Lars Lindholt (2016) studerte ressursrenten i norske fiskerier i perioden 1984 til 2014. Hovedfunnene i undersøkelsen var at ressursrenten i norsk fiskeri har vært negativ i alle år, bortsett fra årene 2010 og 2011. Selv om ressursrenten stort sett har vært negativ, har den blitt mindre negativ. Dette mener de skyldes strukturrasjonalisering i fiskeflåten. Det vil si at det har vært konsolidering i fiskeflåten med færre fiskere og reduserte kapitalkostnader. For å få et anslag på hva verdiskapningen i næringen kunne ha vært, beregnet de den maksimale ressursrenta for norsk fiskeri ved hjelp av en numerisk modell. Ut fra denne beregninga hevder Greaker et al. (2016) at det er potensial for økning i ressursrenten gjennom effektivisering, økt strukturering og overføring av kvoter til de mest effektive fartøyene. Spesifikasjon av modellen er gitt under.

[6] NOU 2016: 26 (2016)

(1) $$RR = \max_{N_j, Y_{i,j}} \sum_{i=1}^{L} \sum_{j=1}^{M} (p_{i,j} - f_{i,j} VC_j) Y_{i,j} - \sum_{j=1}^{M} N_j FC_j$$

Gitt:

(2) $$\sum_j Y_{i,j} \leq TAC_i \qquad i=1,\ldots,L$$

(3) $$\sum_i Y_{i,j} \leq KAP_j N_j \qquad j=1,\ldots,M$$

(4) $$N_j \geq 0,\ Y_{i,j} \geq 0$$

Figur 10[7]: Modell for maksimal ressursrente

De endogene variablene er antall operative båter i hver fartøygruppe N_j og fangsten av fisketype *i* for fartøygruppe *j*, $Y_{i,j}$. Ligning (1) uttrykker den samlede ressursrenten RR som skal maksimeres, hvor L er antall fiskeslag og M er antall fartøytyper. Ligning (2) gir begrensningen i fangst som følge av kvoteordningene TAC_i, og ligning (3) gir begrensingen i fangst ut fra fartøyenes fangstkapasitet KAP_j. I ligning (1) er $p_{i,j}$ prisen fartøytype *j* mottar for fiskeslag *i*, VC_j er variable kostnader for fartøytype *j*, $f_{i,j}$ er variable kostnader som skal allokeres til fiskeslag *i*, og FC_j er den faste kostnaden for fartøytype *j*.

For de ti mest lønnsomme fiskeslagene finner forskerne et potensial på NOK 6,6 milliarder i ressursrente. Samtidig understrekes det at enkelte fartøygrupper har hatt større muligheter for strukturering enn andre, og vil dermed ha lavere kostnader enn de andre. Den økonomiske analysen stiller spørsmål ved om forvaltningsregimet tar hensyn til havressursloven § 2. Greaker et al. (2016) konkluderer med at dersom fiskeflåten effektiviseres har man mulighet for å oppnå høyere ressursrente, og at det da vil være større grunnlag for særbeskatning av ressursrenten.

[7] Greaker et al. (2016)

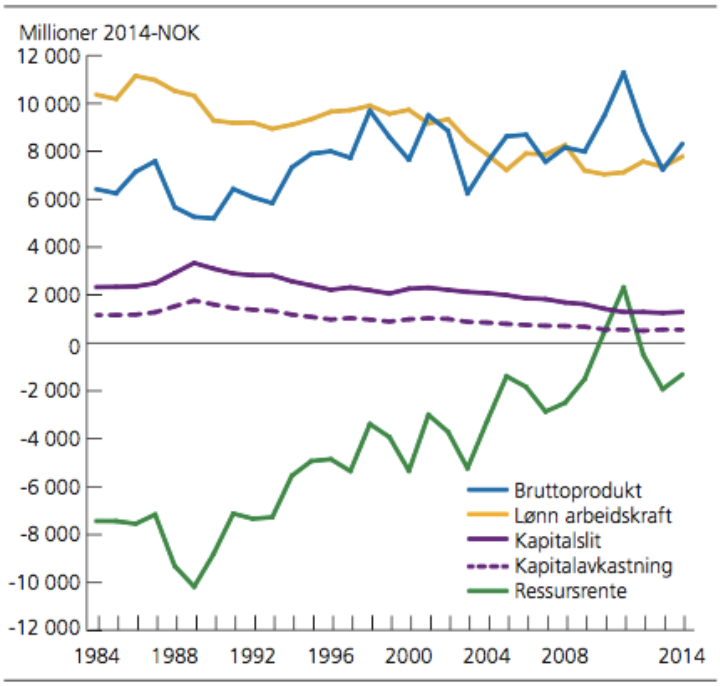

Figur 11[8]: Ressursrenta fra de norske fiskeriene i tidsperioden 1984 til 2014

6.3 Steinshamn (2005) "Ressursrenten i norske fiskerier"

Stein Ivar Steinshamn publiserte i 2005 en SNF-rapport for Fiskeridepartementet, hvor ressursrenten i norsk fiskeri blir beregnet. I rapporten blir konsekvenser for sysselsetting, verdiskaping og fordeling av ressursrenten gjennomgått med utgangspunkt i ulike scenarier. Steinshamn foretar både kvalitative og kvantitative vurderinger i utredningen. Rapporten benytter en lineær programmeringsmodell for å maksimere ressursrenten basert på 25 fartøygrupper og 10 fiskeslag (se figur 12). Målstørrelsen er nettoinntekt fra flåten (bruttoinntekt minus faste og variable kostnader) som representerer ressursrenten. Steinshamn har to sentrale bibetingelser som må være oppfylt i maksimeringen. Den ene bibetingelsen er at totalkvoten ikke kan overfiske, og den andre er at fangsten per fartøy ikke kan være større enn fangstkapasiteten til fartøyet. Nedenfor vises modellen.

[8] Greaker et al. (2016)

Maksimer

$$\sum_{i=1}^{10}\sum_{j=1}^{25}(p_{i,j} - f_{i,j} \cdot VC_{i,j}) \cdot N_j \cdot y_{i,j} - \sum_{j=1}^{25} N_j \cdot FC_j$$

under bibetingelsene

$$\sum_{j=1}^{25} y_{i,j} \cdot N_j \leq TAC_i, \qquad i = 1...10$$

$$\sum_{i=1}^{10} y_{i,j} \leq KAP_j, \qquad j = 1...25.$$

Parametrene som trengs til modellen er
$p_{i,j}$ pris for fiskeslag i for fartøygruppe j.
$VC_{i,j}$ variable kostnader for fiskeslag i for fartøygruppe j.
FC_j faste kostnader per fartøy for fartøygruppe j.
$f_{i,j}$ tid/fangst-relasjonen for fiskeslag i for fartøygruppe j.
TAC_i totalkvote for fiskeslag i.
KAP_j total fangstkapasitet per fartøy i fartøygruppe j.

Figur 12[9]: Den lineære programmeringsmodellen

Modellen vil omfordele fangstandeler fra de minst lønnsomme fartøygruppene til de mest lønnsomme. Modellen vil i tillegg bestemme optimalt antall fartøy i de enkelte delene av flåten og tilhørende sysselsetting. Steinshamn finner at dess færre beskrankninger man har, dess høyere blir ressursrenten. Dette fører til lavere sysselsetting og kan bli sett på som frigjøring av arbeidskraft til andre sektorer. Ressursrenten øker også ved å kun bruke de effektive fartøyene, og når en øker den individuelle fartøykapasiteten. Videre reduseres ressursrenten når en påtvinger en fordeling av fangsten.

Resultatene viser at alle alternativene som presenteres, gir en betydelig økning i ressursrenten sammenlignet med den faktiske ressursrenten i dag, avhengig av avkastningskravet. Anslaget på ressursrenten varierer fra NOK 4,0 milliard til NOK 8,5 milliard i de ulike alternativene. Ressursrenten som realiseres i dag varierer derimot fra minus NOK 790 millioner til NOK 750 millioner. Utredningen viser at det er muligheter for å realisere en høyere ressursrente i fiskeflåten enn den som realiseres i dag. Dette ved å omfordele fangst og redusere antall fartøy i fartøygruppene.

[9] Steinshamn (2005)

6.4 Vennemo & Bjerkmann (2018) "Grunnrente og grunnrentebeskatning i havbruk"

Haakon Vennemo og Inger Lande Bjerkmann ferdigstilte 6. september 2018 rapporten om grunnrente og grunnrentebeskatning i havbruk. Denne rapporten ble skrevet på vegne av Sjømat Norge. Rapporten tar for seg argumenter for og mot ressursrentebeskatning i havbruk. Videre foreslås det hvordan en grunnrenteskatt i havbruk kan utformes. Deretter blir anslag for grunnrenteskatt beregnet for tre oppdrettsselskaper.

I analysen blir brutto grunninntekt i næringen beregnet ved å ta antall kilo sløyd vekt produsert i inntektsåret multiplisert med markedspris. Markedspris er eksportpris med fradrag for markedsavgift, forsikringsavgift og fraktkostnad. Videre gis det fradrag for driftskostnader som har tilknytning til oppdrett (lønns-, personal-, vedlikeholds-, forsikrings-, administrasjons- og andre produksjonskostnader). Det gis ikke fradrag for kostnader som ikke kan knyttes til oppdrettsvirksomheten eller finanskostnader. Kostnader forbundet med transport fra oppdrettslokaliteten til slakteriet, konsesjonsavgifter og kommende auksjons beløp fradragsføres. Analysen påpeker videre at brønnbåtkostnader, kostnader knyttet til slakt, pakking, avlusning, forsikring og eiendomsskatt bør være fradragsberettigede.

Det blir i analysen gjort et anslag på grunnrenteskatt for tre oppdrettsselskap basert på selskapsnivå. Videre anvendes en skattesats på 34,3 prosent som var gjeldende grunnrenteskatt i vannkraft i 2017. I modellen for vannkraft fant Vennemo og Bjerkmann at det mellomstore selskapet betalte mer enn det lille selskapet, det store selskapet mer enn det middelstore selskapet i absolutte størrelser. Vennemo og Bjerkmann kom frem til en skattesats på tilhørende 14-, 13- og 9 prosent for et lite-, mellomstort- og stort selskap i 2017, ved grunnrenteskatt som andel av bruttoinntekt. Dette funnet viser at det lille- og mellomstore- selskapet betalte en høyere andel av inntekten enn det store selskapet. Grunnlaget for dette er at deres beregninger kun tar hensyn til en lokalitet, hvor det lille selskapet slaktet i 2017, mens det mellomstore- og store selskapet hadde flere lokaliteter som både slaktet, ikke slaktet og delvis slaktet. Ettersom inntektene er forbundet med slakting, mens en stor andel av kostnadene er uavhengig av slakting, får produksjonssyklusen utslag på beregnet grunnrenteskatt.

Analysen beregner videre grunnrente basert på 13 lokaliteter i fire selskap for å illustrere variasjon i grunnrenteskatt på lokalitetsnivå. Fra beregningene fremkommer det store variasjoner i grunnrenteskatten for alle lokalitetene, hvorav halvparten får negativ

grunnrenteskatt. Beregningene som er utført viser at det er store forskjeller i skatteposisjon avhengig av hvor en lokalitet er i oppdrettssyklusen.

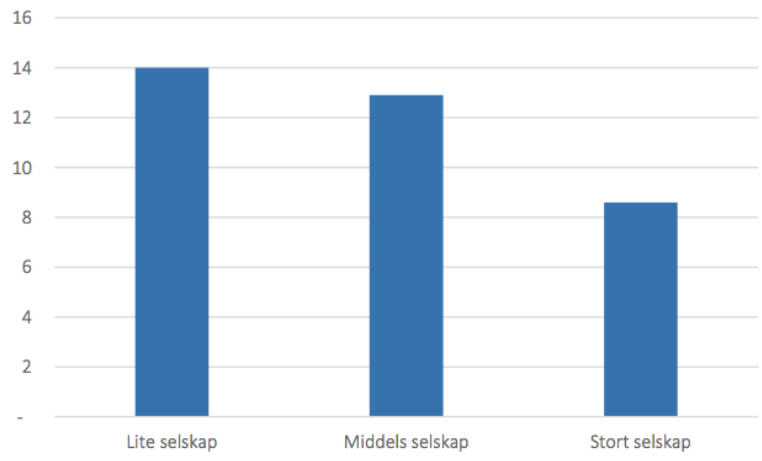

Figur 13[10]: Anslått grunnrenteskatt som andel av beregnet bruttoinntekt for et lite-, middels- og stort oppdrettsselskap. Prosent. 2017.

Dersom grunnrenteskatt på havbruk skal ta utgangspunkt i grunnrenteskatt på vannkraft, hvor lokalitet blir beregningsenheten, må myndighetene åpne for samordning av negativ grunnrente mellom lokaliteter i samme skattemessige konsern. Alternativt må negativ grunnrente fremføres senere år med rente. Denne fremføringen må ifølge Vennemo og Bjerkmann være tidsubegrenset og gjelde uansett om produksjonsvirksomheter er oppført. Det konkluderes videre med at ved salg må negativ grunnrente enten gjøres opp med selger eller overføres til kjøper. Hvis skatteyter har full sikkerhet for å kunne utnytte negativ grunnrenteinntekt, vil renten for fremføring trolig settes lik risikofri rente.

6.5 Folkvord, Misund, Osmundsen & Tveterås (2019) "Framtidens skatteregime for havbruksnæringen"

Benn Folkvord, Bård Misund, Petter Osmundsen og Ragnar Tveterås publiserte 8. mars 2019 rapporten "Fremtidens skatteregime for havbruksnæringen". Arbeidet med denne rapporten er en del av prosjektet "Grunnrenteskatt i havbruk – et kunnskapsgrunnlag" finansiert av Fiskeri- og Havbruksnæringens forskningsfinansiering. Formålet med denne rapporten er å analysere hvordan ulike særskattemodeller kan påvirke investeringsatferden til oppdrettsbedrifter. Verdikjedene for havbruksnæringen har flere ledd (se figur 14). I

[10] Vennemo & Bjerkmann (2018)

fremtiden vil det ifølge Folkvord et al. (2019) være flere ulike produksjonsformer i verdikjeden, som oppdrett av postsmolt på land, i kystsonen eller åpent hav. I tillegg oppdrett av matfisk i åpent hav (offshoreanlegg) og på land. Disse typene produksjon kan også skje i andre land. Vertikalt integrerte selskap har eierskap i alle ledd fra settefisk til distribusjon i sluttmarkedet. Det er ulike organisasjonsmodeller i verdikjeden fra små til store multinasjonale selskap.

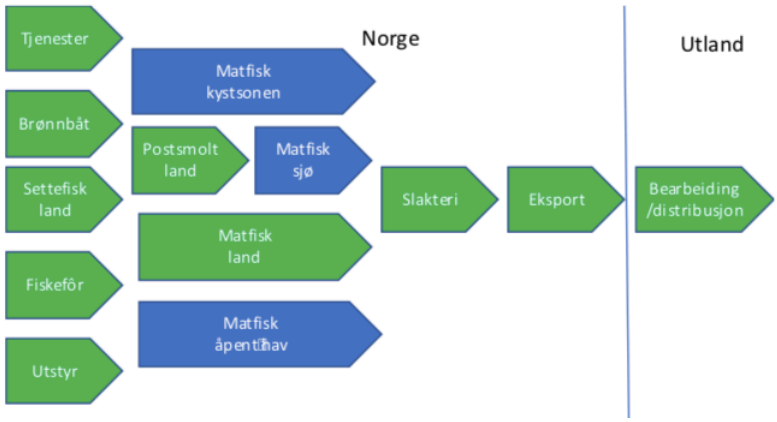

Figur 14[11]: Verdikjede havbruk

Skattemodellens nøytralitet ble undersøkt med nåverdianalyse. Denne modellen ble av Folkvord et al. (2019) brukt for å sammenligne investeringer både i eksisterende produksjonsteknologi, som åpne merder, og i ny oppdrettsteknologi. Det tas utgangspunkt i standard investeringsatferd og verdsettingsmodeller. Det antas videre at bedrifter ikke har uendelig med kapital og at kapital er en knapp faktor. Dette medfører til at bedriftene velger å investere i de mest lønnsomme prosjektene først, og investerer i de marginalt lønnsomme kun hvis de har kapital til overs. Analysen tar for seg et avkastningskrav på 10 prosent etter skatt. Det blir utarbeidet nominelle kontantstrømmer for hvert år fra 2019 til 2031. For å beregne netbackprisen (markedspris justert for kostnader) benyttes markedspris med fradrag for transport, kvalitetsjustering, størrelsesjustering og eksportmargin.

Analysen starter med å studere effektene på investeringer i dagens teknologi. I analysen påpekes det at med dagens ekstraordinære lønnsomhet, vil investeringer i eksisterende teknologi fortsatt være lønnsomt dersom lakseprisen holder seg over 50kr/kg over fem år. Dette gjelder også dersom prisen ikke faller med mer enn 20 prosent, eller dersom kostnaden stiger med mer enn 20 prosent. Lakseprisen i dag er allerede volatil, noe som ifølge Folkvord et al. (2019) vil påvirke prosjektlønnsomhet. En grunnrenteskatt basert på vannkraft vil gjøre

[11] Folkvord et al. (2019)

prosjektenes lønnsomhet enda mer følsom for prissvingninger. Konklusjonen av analysene er at investeringer i ny bærekraftig oppdrettsteknologi vil påvirkes negativt av en særskatt. Analysen viser at en beskatning basert på vannkraft ikke vil virke nøytral ovenfor havbruksprosjekter, spesielt ikke for investering i ny teknologi som er mer kapitalintensiv enn dagens åpne merder. Folkvord et al. (2019) sin anbefaling er at fordelingen av en særskatt bør skje noenlunde slik som havbruksfondet er i dag, slik at hoveddelen av skatteinntektene går til kystkommuner med oppdrett, med en mindre andel til fylkeskommunene og en liten andel til staten.

6.6 Anvendelse av tidligere forskning

Vi vil i masterutredning anvende og supplere drøftingen vår med metoder og funn fra forskningen presentert ovenfor. Tidligere forskningen har tilført oppgaven et solid fundament, for å kunne besvare masteroppgavens problemstillinger. Etter å ha studert deres drøftinger, resultater og konklusjoner kan vi fastslå at vår utredning og problemstilling har en annen vinkling enn allerede eksisterende forskning. NOU utredningen tar i hovedsak for seg regulering av kvotesystemet, men siden vår masteroppgave er avgrenset til ressursrentebeskatning har vi kun lagt til grunn deler av utredningen. For å beregne ressursrente ut fra nasjonalregnskap, ble det tatt utgangspunkt i forskningen av Greaker et al. (2016). I Greaker et al. (2016) er ressursrenten beregnet i faste priser. Vi har imidlertid valgt å se på ressursrenten i både faste og løpende priser.

Denne utredningen har bygd videre på forskningen ved å beregne ressursrenten i fiskeflåten og i havbruk isolert sett. I beregningen av ressursrenten har vi studert beregningsgrunnlaget i tidligere forskning, og drøftet hvorvidt elementer skal inkluderes eller ekskluderes. I beregningen av ressursrenten bruker vi flere av de samme fradragene som blir presentert i Vennemo og Bjerkmann (2018), Greaker et al. (2016) og Steinshamn (2005). Det er viktig å understreke at utredning ikke bygger på en modell for maksimering av ressursrente hvor handlingsvariabler blir optimalt bestemt slik som i Steinshamn (2005) og Greaker et al. (2016). Vår utredning er basert på historisk realisert ressursrente, hvor hovedpoenget er å finne frem til hvilken beskatning ressursrenten gir grunnlag for.

I utredning blir det diskutert om finansinntekter og finanskostnader bør inkluderes i beregningen av ressursrenten i fiskeflåten og i havbruk. Vi har derfor valgt å se på to alternativer for ressursrente i analysedelen: Ressursrente ekskludert finansposter og ressursrente inkludert finansposter. Beskatning basert på kraftsektor bygger på forskningen

gjort av Vennemo og Bjerkmann (2018) og Folkvord et al. (2019). Til forskjell fra deres beregninger benytter vi gjennomsnittlig markedspris og ikke eksportpris eller netbackpris. Samt tar Vennemo og Bjerkmanns beregninger kun utgangspunkt i tre selskaper (lite, mellomstort og stort), mens vår analyse i hovedsak tar for seg et gjennomsnitt av alle registrerte anlegg i Norge.

7.0 Metode

I dette kapittelet gis det en beskrivelse av hvilken metode som legges til grunn i utredningen. Dette for å hente inn datamaterialet som skal analyseres og besvare problemstillingen vår. Kapittelet starter med å spesifisere hvilke objekter som undersøkes og hvorfor. Videre begrunnes vårt valg av forskningsdesign og forskningstilnærming, for å forklare hvordan problemstillingene skal besvares. Deretter vil kvaliteten på datagrunnlaget bli vurdert, før kapittelet avsluttes med å forklare hvordan datagrunnlaget er tilpasset vår forskning.

7.1 Forskningsobjekter

Vi har i denne masterutredningen valgt å studere fiskeri- og havbruksnæringen, for å kunne besvare om det finnes grunnlag for å beskatte ressursrenten i næringen. Forskningsobjekt ble først og fremst valgt på grunn av dens aktualitet. Utredningen starter med å se på næringen samlet med tall fra nasjonalregnskapet. I analysen av fiskerinæringen har vi valgt å se på de ulike fartøygruppene ved hjelp av tallmateriale fra Fiskeridirektoratets lønnsomhetsundersøkelser. På samme måte, er lønnsomhetsundersøkelsene og grupperinger etter antall tillatelser anvendt for havbruksnæringen. Det var hensiktsmessig å studere næringene separat, da det foreligger forskjeller i forhold til struktur og vekst, samt lønnsomhet.

7.1.1 Fiskeflåten

For å beregne ressursrenten for fiskerinæringen har vi benyttet lønnsomhetsundersøkelsene fra 2009 til 2017 fremlagt av Fiskeridirektoratet. Driftsresultatene til de ulike fartøygruppene i lønnsomhetsundersøkelsene er blitt anvendt for å beregne ressursrenten i hver enkelt gruppe. Driftsresultatene er oppgitt som et gjennomsnitt fra et utvalg fiskefartøy i fartøygruppen. Nedenfor er en oversikt over fartøygruppene som blir studert i denne utredningen.

Fartøygruppe 1: Konvensjonelle kystfiskefartøy under 11 meter hjemmelslengde **Fartøygruppe 2:** Konvensjonelle kystfiskefartøy 11-14,9 meter hjemmelslengde **Fartøygruppe 3:** Konvensjonelle kystfiskefartøy 15-20,9 meter hjemmelslengde **Fartøygruppe 4:** Konvensjonelle kystfiskefartøy 21 meter hjemmelslengde og over **Fartøygruppe 5:** Konvensjonelle havfiskefartøy **Fartøygruppe 6:** Torsketrålere inkl. trålere i andre bunnfiskerier **Fartøygruppe 7:** Kystreketrålere **Fartøygruppe 8:** Diverse trålere (slått sammen med fartøygruppe 6 fra og med 2012) **Fartøygruppe 9:** Kystnotfartøy under 11 meter hjemmelslengde **Fartøygruppe 10:** Kystnotfartøy 11-21,35 meter hjemmelslengde **Fartøygruppe 11:** Kystnotfartøy inkl. ringnotsnurpere uten konsesjon (SUK-gruppen) 21,36 meter hjemmelslengde og over **Fartøygruppe 12:** Ringnotsnurpere **Fartøygruppe 13:** Pelagiske trålere **Fartøygruppe 14:** Havgående krabbefartøy

Tabell 1[12]: Gruppering fiskeflåten

7.1.2 Havbruk

For å beregne ressursrenten for havbruksnæringen er lønnsomhetsundersøkelsene for matfiskproduksjon fra år 2009 til 2017 anvendt. Matfiskproduksjon omfatter produksjon av laks, ørret og regnbueørret. Vi har også her, brukt driftsresultatene til de ulike gruppene for å beregne ressursrenten i hver enkel gruppe. Driftsresultatene er presentert som et gjennomsnitt av et utvalg oppdrettsselskaper. I tabellen nedenfor er en oversikt over grupperingene som blir brukt innenfor matfiskproduksjon.

Gruppe 1: "Små selskap". Selskap med 1-9 tillatelser **Gruppe 2:** "Mellomstore selskap". Selskap med 10-19 tillatelser **Gruppe 3:** "Store selskap". Selskap med 20 eller flere tillatelser

Tabell 2[13]: Gruppering havbruk

Det ville vært mer naturlig å gruppere havbruk inn i flere grupperinger, da det vil oppstå store forskjeller innad i gruppene. Siden vi benytter lønnsomhetsundersøkelsene gjennomført av Fiskeridirektoratet anvendes deres inndeling. Ut ifra utvalget til Fiskeridirektoratet har et lite selskap i lønnsomhetsundersøkelsen i gjennomsnitt 3,9 tillatelser, et mellomstort selskap 10,9 og et stort selskap 49,7. Viktig er det å påpeke at resultater for de største selskapene i gruppene ikke kan generaliseres til de minste selskapene. For å gå i dybden har vi også valgt ett tilfeldig selskap innenfor de ulike grupperingene. De utvalgte selskapene er Blom Fiskeoppdrett AS, Bremnes Seashore AS og Mowi AS.

[12] Opplysninger fra Fiskeridirektoratet
[13] Opplysninger fra Fiskeridirektoratet

Blom fiskeoppdrett AS

Blom Fiskeoppdrett AS har 7 ordinære matfiskkonsesjoner for laks og ørret. Selskapet har drevet oppdrettsaktivitet siden 1971 og har hovedkontor i Blomvåg, Øygarden kommune. Blom Fiskeoppdrett driver også smoltproduksjon på Askøy, gjennom datterselskapet Strømsnes Akvakultur AS (Blom, u.å). Nødvendig tallmateriale for matfiskproduksjon er hentet fra tilsendte årsberetninger fra 2011 til 2016.

Bremnes Seashore AS

Bremnes Seashore AS er en av Norges ledende leverandører av oppdrettslaks, og har etablert SALMA som er Norges første merkevare for fersk fisk. Bremnes Seashore hadde per 2017, 15 matfiskkonsesjoner og blir kategorisert som et mellomstort selskap. Selskapet har i dag hele produksjonskjeden for laks, og er en av de største privateide oppdrettsvirksomhetene for laks i Norge. Hovedkontoret ligger i Øklandsvågen i Bømlo kommune, og har vært der siden oppstart i 1937 (Bremnes Seashore, u.å). Nødvendig tallmateriale for matfiskproduksjon er hentet fra tilsendte årsberetninger fra 2009 til 2017.

Mowi AS

Mowi AS har siden 1964 gått fra å være en liten gründerbedrift til et verdens ledende oppdrettsselskap. Mowi hadde per 2017 mer enn 50 matfiskkonsesjoner og anses som et stort selskap. Mowi er tidligere kjent som Marine Harvest, men innførte navneendring til Mowi med virkning fra 1. januar 2019 (ilaks, 2018b). Vi har benyttes oss av årsberetningene fra 2009 til 2017 som er offentliggjort på Mowis hjemmeside. Analysen av ressursrenten knyttet til Mowis produksjon er ikke helt valid. Årsmeldingene er ikke delt opp i matfiskproduksjon, smolt og settefisk og det har dermed ikke vært mulig å skille resultatregnskapet og balansen for de ulike aktivitetene.

7.2 Forskningsdesign

I tidligfasen må det tas stilling til *hva* og *hvem* som skal undersøkes, men også *hvordan* undersøkelsen skal gjennomføres (Johannessen, Kristoffersen & Tufte, 2004). Det er nettopp dette som i forskning betegnes som forskningsdesign. I valget av forskningsdesign er det viktig å ha formålet med utredningen i baktankene. Dette tar oss tilbake til utredningens problemstillinger:

a. "Er det grunnlag for å innføre ressursrenteskatt i norsk fiskeri- og/eller havbruksnæring?"
b. "Dersom ressursrenteskatt blir innført, hvilken innkrevingsmetode bør benyttes og hvilken skattesats/avgift vil det gi?"

I Johannessen et al. (2004) skilles det mellom ulike typer forskningsdesign. I vår utredelse har vi i hovedsak benyttet oss av et *longitudinelt* forskningsdesign. Et longitudinelt forskningsdesign anvender data som er samlet inn fra mer enn ett tidspunkt (Johannessen et al., 2004). Våre analyser bygger på tallmateriale fra lønnsomhetsundersøkelser foretatt av Fiskeridirektoratet fra 2009 til 2017. Videre brukes et *kvalitativt design* med en *fenomenologisk tilnærming* som et supplement til drøftingen. En fenomenologisk tilnærming betyr å utforske mennesker og deres erfaringer med og forståelsen av et fenomen (Johannessen et al., 2004). Dette er i vår utredning gjort gjennom intervju av et utvalg håndplukkede kandidater.

7.2.1 Forskningstilnærming

Utredningen kan ha en *deduktiv*- eller *induktiv* tilnærming. Ifølge Johannessen et al. (2004) er en deduktiv tilnærming å gå "fra teori til empiri". Dette gjøres ved at generelle teorier testes ved hjelp av empirisk data. Induktiv tilnærming vil si å gå "fra empiri til teori". En induktiv strategi starter med å samle inn data med den hensikt å finne generelle mønstre som senere kan gjøres om til teori (Johannessen et al., 2004). Denne utredningen bygger på en deduktiv tilnærming, da vi gjennom eksisterende teori for beregning av ressursrente, har forsøkt å besvare om det finnes grunnlag for å innføre ressursrentebeskatning i norsk fiskeri og/eller havbruk. Videre har vi benyttet oss av allerede foreslåtte innkrevingsmetoder for å komme frem til hvilken skattesats eller avgift som eventuelt burde bli innført dersom ressursrenteskatt blir vedtatt.

7.2.2 Datainnsamling

Masterutredningen har i hovedsak en *kvantitativ* tilnærmingsmetode, da vi har samlet inn tallmaterialet fra både nasjonalregnskapet og Fiskeridirektoratets lønnsomhetsundersøkelser. Datamaterialet i utredelsen er dermed *sekundærdata*. For å få en mer detaljert og nyansert drøfting, benyttes en *kvalitativ* tilnærming gjennom intervju av et utvalg personer. Intervjuet tar for seg personenes erfaringer og forståelse rundt ressursrentebeskatning i norsk fiskeri og havbruk.

Som nevnt tidligere, har vi et longitudinelt forskningsdesign da vi samler inn data fra flere tidspunkt. Datagrunnlaget kan videre klassifiseres som *paneldata*. I forskning betyr panel at det gjennomføres en undersøkelse på flere tidspunkter for de samme deltakerne (Johannessen et al., 2004).

7.2.3 Tidsserie

I vår utredning studeres årene 1984-2017 for beregning av ressursrenten for å ta utgangspunkt i samme beregningsperiode som Greaker et al. (2016) i nasjonalregnskapet. Fra lønnsomhetsundersøkelsene valgte vi å benytte årene 2009 til 2017 for både fiskeflåten og havbruk. I fiskeflåten var det i årene før 2009 en annen praksis for utvalg av fiskeflåten. Fartøyene skulle være helårsdrevne, over 8 meter, og tilfredsstille kravene om driftstid og fangstinntekt. I 2009 gikk man bort fra denne metoden for innsamling av data og stilte kun krav ved fartøyenes fangstinntekter. Tall før år 2008 er i ettertid blitt endret og presentert i et bedriftsøkonomisk perspektiv (Fiskeridirektoratet, 2018a). Dataen skal dermed være sammenlignbar med lønnsomhetsundersøkelsene fra 2009 til 2017, men er ikke inkludert i vår utredning for å være konsekvent.

Fra og med 2009 har Fiskeridirektoratet gått over fra å beregne beholdningsverdi på levende fisk, verdi på utstyr og avskrivinger til å benytte de verdiene som er oppgitt i regnskapene for havbruk. I tillegg til å inkludere verdien på tillatelser og goodwill. Fiskeridirektoratet har ved denne endringen gått fra et samfunnsøkonomisk- til bedriftsøkonomisk perspektiv i lønnsomhetsundersøkelsen (Fiskeridirektoratet, 2018b). På grunn av denne overgangen har vi på lik linje som fiskeflåten valgt å anvende lønnsomhetsundersøkelsene fra 2009 til 2017 for havbruk for å være konsekvent.

7.3 Kvaliteten på datagrunnlag

Et viktig spørsmål i all forskning er dataens reliabilitet og validitet. Reliabilitetskravet går ut på at målingene som foretas er pålitelige og gjennomføres korrekt. Reliabiliteten er knyttet til hvilken data som benyttes, måten den er innsamlet på og bearbeidet (Johannessen et al., 2004). Kravet om validitet innebærer hvorvidt det man måler er relevant, og at forskningens funn reflekterer formålet med studien og virkeligheten. Det skilles gjerne mellom to former for validitet: intern validitet og ytre validitet (Cook & Campbell, referert i Johannessen et al., 2004). Intern validitet vil si om det finnes medhold for å dra de konklusjonene vi gjør, ut ifra datagrunnlaget. Videre omhandler ekstern validitet om funnene kan generaliseres til andre lignende sammenhenger (Johannessen et al., 2004). I kapittel 7.3 drøftes validitet og reliabilitet opp mot innsamlingen av datamaterialet som er benyttet i denne utredningen.

7.3.1 Kvalitativ undersøkelse

Ifølge Johannessen et al. (2004) er ikke krav om reliabilitet hensiktsmessig under kvalitativ forskning. Grunnen til dette er mangel på strukturert datainnsamling, observasjoner er klart kontekstavhengige og man som forsker bruker seg selv som instrument. Validitet i kvalitative undersøkelser dreier seg om hvorvidt forskningens funn reflekterer formålet med studien og virkeligheten. For å teste validiteten av svarene til intervjuobjektene valgte vi å anvende kontrollspørsmål. Kontrollspørsmålene er formulert slik at de stiller det samme spørsmålet som foregående på en annen måte. Dette bidrar til å sikre svar og validitet.

7.3.2 Kvantitativ undersøkelse

Under kvantitativ undersøkelse er intern validitet og reliabilitet viktig. Vi skal under dette delkapittelet vurdere reliabilitet og validitet knyttet til datainnsamling fra Statistisk sentralbyrå og lønnsomhetsundersøkelsen til Fiskeridirektoratet.

Statistisk sentralbyrå

Statistisk sentralbyrå (SSB) er en faglig uavhengig institusjon som samler inn, produserer og publiserer offentlig statistikk (SSB, u.å). At institusjonen er uavhengig vil si at de selv bestemmer hva som skal publiseres, når og hvordan publiseringen skal skje. Statistikken blir gjort på både nasjonalt, regionalt og lokalt nivå innen samfunn, økonomi og befolkning. SSB gir i tillegg bistand til statistikkbyråer i andre land med utviklingsbehov. Statistikken utarbeides med utgangspunkt i administrative registre i næringsliv og kommuner. SSB benytter også spørreundersøkelser og intervjuer for å samle inn data. Statistisk sentralbyrå produserer og publiserer statistikk og analyser av høy kvalitet. Ifølge SSB (u.å) skal

statistikken som publiseres være relevant, pålitelig og nøyaktig. Statistikken skal også møte brukerens behov, produseres effektivt og sammenlignbart.

Reliabilitet og validitet

Basert på SSBs uavhengighet, formål og tjeneste, mener vi at datainnsamling og behandling av data tilfredsstiller kravene om reliabilitet og validitet. Da SSB publiserer relevant, pålitelig og nøyaktig statistikk som møter brukernes behov og er sammenlignbart mener vi det er liten grunn til å betvile validiteten i datamaterialet.

Fiskeridirektoratets lønnsomhetsundersøkelser

Fiskeridirektoratet er myndighetens rådgivende og utøvende organ innen fiskeri- og havbruksforvaltning i Norge. Fiskeridirektoratet er underlagt av Nærings- og fiskeridepartementet og er faglig uavhengig. Direktoratet sin hovedoppgave er å gi råd basert på forskning, erfaring og faglig skjønn (Fiskeridirektoratet, 2014). Ifølge Fiskeridirektoratet (2014) skal de bistå Nærings- og fiskeridepartementet med å sikre gode rammebetingelser for lønnsom og bærekraftig fiskeri- og havbruksnæring. Hvert år foretar Fiskeridirektoratet en undersøkelse av driften og fangstmulighetene til hvert fartøy som er registrert i Fiskeridirektoratets merkeregister i forkant av lønnsomhetsundersøkelsen. Fiskeridirektoratet har også siden 1982 gjennomført lønnsomhetsundersøkelse for produksjon av laks og regnbueørret, hvor de før undersøkelsen sender ut lønnsomhetsskjema til utvalget (Fiskeridirektoratet, 2018b).

Populasjon og utvalg i fiskeflåten

Fiskeridirektoratet oppgir at hensikten med undersøkelsen er å finne frem til hvilke fartøy som skal inkluderes i utvalget, hvilke fangstmuligheter fiskeflåten har hatt og hvilket fiske de har deltatt på. De ønsker også å komme frem til fartøymassen som står for den største andelen av samlet kvantum og fangstinntekt (førstehåndsverdi) i de norske fiskeriene. Data fra landings- og sluttseddelregisteret til Fiskeridirektoratet benyttes for å finne frem til denne massen. Denne undersøkelsen legger grunnlaget for den årlige lønnsomhetsundersøkelsen (Fiskeridirektoratet, 2019).

Et minimumskrav på fangstinntekt avhengig av fartøyets størrelse, settes for at et fartøy skal kunne inkluderes i undersøkelsen. Kravet medfører at noen fartøy ikke inkluderes i utvalget for lønnsomhetsundersøkelsene (Fiskeridirektoratet, 2017). Aktive fartøy som ikke inngår i utvalget utgjør et betydelig antall. Fartøy med fjernfisketillatelser har ikke inngått i utvalget siden 2011, selv om de oppfyller minimumskravet. Dette medfører at undersøkelsen ikke tar

utgangspunkt i hele populasjonen, men kun et mindre utvalg. Fartøyene deles inn i fartøygrupper etter fartøyets fangstmuligheter og størrelse. Inndelingen i fartøy- og størrelsesgrupper legger grunnlaget for utvelgelsen av fartøy til utvalget i lønnsomhetsundersøkelsene (Fiskeridirektoratet, 2017). Fiskeridirektoratet ber om regnskapsopplysninger og andre driftsopplysninger fra fartøyene i utvalget, hvilket fartøyene selv er pliktig til å gi opplysninger om. Lønnsomhetsundersøkelsen er basert på gjennomsnittstall, hvor gjennomsnittet beregnes ut fra de innsendte årsregnskapene.

Populasjon og utvalg i havbruk

Lønnsomhetsundersøkelsen for matfiskproduksjon av laks, regnbueørret og ørret er basert på opplysninger fra alle selskap med matfiskproduksjon. En usikkerhet knyttet til undersøkelsen er at noen konsern opererer med årsregnskap på selskapsnivå mens andre konsern opererer med årsregnskap på regionsnivå (Fiskeridirektoratet, 2018b). Samme konsern kan derfor ha levert inn flere årsregnskap fra ulike enheter i konsernet. Lønnsomhetsundersøkelsen er basert på gjennomsnittstall, hvor gjennomsnittet beregnes ut fra de innsendte årsregnskapene. Alle selskaper med tillatelse for produksjon av laks og regnbueørret skal delta i Fiskeridirektoratets lønnsomhetsundersøkelser. Noen selskap med fellesregnskap for oppdrett og annen næring fjernes fra undersøkelsen dersom annen inntekt er større enn 10 prosent. Videre må selskaper som både har matfiskproduksjon og settefisk levere regnskapsopplysninger fordelt på settefisk og matfisk.

Reliabilitet og validitet

Til tross for at driftsresultatene i Fiskeridirektoratets lønnsomhetsundersøkelser ikke kan generaliseres til de minste fiskeflåtene grunnet minimumskravet, mener vi at det er liten grunn til å betvile validiteten i datamaterialet. Basert på Fiskeridirektoratets formål og renomme, mener vi at datainnsamling og behandling av data er gjort på en troverdig og pålitelig måte. Ettersom fiskeflåten og havbruk er lovpålagt å oppgi opplysninger om drift, mener vi at denne lovgivningen også reduserer muligheten for feilrapportering.

8.0 Beregningsgrunnlag

I dette kapittelet skal beregningsgrunnlaget for ressursrenten og ressursrentebeskatning presenteres. Første del av kapittelet viser beregningsgrunnlaget knyttet til nasjonalregnskapet, før beregningsgrunnlaget for fiskeflåten og havbruk gjennomgås. Andre del av kapittelet introduserer beregningsgrunnlaget for ressursrentebeskatning både i fiskeflåten og havbruk.

8.1 Ressursrente

I dette delkapittelet skal vi se nærmere på beregningsgrunnlaget for ressursrenten. Det vil i den forbindelse forklares, begrunnes og drøftes hvorvidt ulike elementer bør inkluderes eller ikke, i beregningen av ressursrenten. Første del av kapittelet vil vise våre beregninger av ressursrenten i fiske, fangst og akvakultur, som en samlet næring ved bruk av tall fra nasjonalregnskapet. Del to og tre vil vise hvilke elementer som er inkludert fra lønnsomhetsundersøkelsen til Fiskeridirektoratet for å beregne ressursrenten i fiskeflåten og havbruk isolert sett.

8.1.1 Nasjonalregnskapet

Dette delkapittelet viser våre beregninger av ressursrenten for næringen fiske, fangst og akvakultur basert på tall fra nasjonalregnskapet. I den forbindelse benytter vi Eurostats definisjon av ressursrente for næring *i*, fremlagt i delkapittel 3.3.2.

$$RR = \beta_i + \tau_i - \gamma_i - \alpha_i - \sigma_i - \mu_i - \varepsilon_i - \rho_i$$

Ressursrenten vil bli beregnet for perioden 1984 til 2017. I kapittel 9.1 vil ressursrenten bli presentert i både løpende og faste priser. Bakgrunnen for å beregne ressursrenten i faste priser er for å justere for prisendringer. Dette gjøres for å kunne se på endringer som ikke skyldes pris, ofte kalt aktivitet- og volumendringer. Videre presenteres ressursrenten i løpende priser for å få frem faktisk ressursrente i gjeldende periode. Med tanke på problemstillingene i denne utredningen, er det ressursrenten i løpende priser som er mest aktuelt, da den tar hensyn til prisendringer. Vi ønsker å se på historisk realisert ressursrente og siden fiskeri og havbruk er en konjunkturavhengig næring, vil prisendringer spille en viktig rolle for hvilken ressursrente som realiseres. Basisverdien er hentet direkte ut fra nasjonalregnskapet (SSB Tabell 09170), med utgangspunkt i basisverdien av produksjonen i næringen. Videre skal eventuelle produktskatter legges til da disse anses som en del av inntjeningen ved godet, og trekke fra produktsubsidiene da disse anses som en del av kostnaden ved godet (Greaker et

al., 2016). Det er imidlertid ikke registrert skatt eller subsidier for næringen i nasjonalregnskapet i perioden.

Både produktinnsatsen og kapitalslitet er hentet fra nasjonalregnskapet (SSB Tabell 09170). Lønnskostnadene og normalavkastningen på kapital baserer seg på egne beregninger. Lønnskostnadene er kalkulert ved å ta lønnskostnadene for Fastlands-Norge dividert med antall timeverk for lønnstakere i Fastlands-Norge. Dette for å få en gjennomsnittlig timelønnssats. Årsaken til at vi bruker størrelser for Fastlands-Norge og ikke hele Norge er ifølge Greaker et al. (2005) for å utelukke olje- og gassvirksomheten, da disse har særlig høye lønninger. I det neste vil den gjennomsnittlige timelønnssatsen bli multiplisert med utførte timeverk for lønnstakere og selvstendige i næringen for å finne lønnskostnaden (SSB Tabell 09174, 2019). Den kalkulerte lønnskostnaden gir et mer korrekt bilde av virkelig lønnskostnad i næringen enn det nasjonalregnskapet oppgir, da den kalkulerte også tar hensyn til selvstendig næringsdrivende.

I beregningen av normalavkastning på kapital er en årlig kapitalkostnad på 4 prosent av kapitalbeholdningen satt. Denne metoden er presentert i Finansdepartementet (2014) og støttes av Greaker et al. (2016). Vi har imidlertid valgt å legge på en sikkerhetsmargin på 1 prosent i våre beregninger av normalavkastningen. Ikke-næringsspesifikke skatter anses som kostnad ved å drive virksomheten, mens ikke-næringsspesifikke subsidier anses som inntekter. Det er ikke registrert ikke-næringsspesifikke skatter/subsidier i perioden.

8.1.2 Fiskeflåten

I dette delkapittelet vil vi forklare og grunngi våre valg i beregningen av ressursrenten i fiskeflåten.

Brutto grunnrenteinntekt

Ifølge Vennemo og Bjerkmann (2018) tilsvarer brutto grunnrenteinntekten markedsverdien av fisken i hver lokalitet. Med andre ord er det ikke salgsinntekten som er interessant, men fangstvolum multiplisert med markedsprisen for hver fartøygruppe. I lønnsomhetsanalysene til Fiskeridirektoratet, er det kalkulert en gjennomsnittlig markedspris for de ulike fiskeslagene i de representative fartøygruppene. Markedsprisene er multiplisert med fangstvolum for å få fangstverdien for hvert av fiskeslagene i fartøygruppen. Videre er fangstverdien for alle fiskeslagene i gruppen summert til en total fangstverdi. Det er denne fangstverdien vi har benyttet i våre beregninger av brutto grunnrenteinntekt for hver fartøygruppe.

Brutto fradrag i grunnrenteinntekten

For å beregne ressursrenten skal man ifølge NOU 2016: 26 (2016) bruke markedsverdien av produktet og trekker fra produksjonskostnader, arbeidskraft og alternativ avkastning for kapitalen. Det skal gis fradrag for lønn og annen arbeidsgodtgjørelse til mannskap forutsatt at avlønningen er markedsmessig. Det må også gis fradrag for ordinære skattemessige avskrivninger av driftsmidler knyttet til fangst som for eksempel fartøy og fiskeriredskaper (NOU 2016: 26, 2016). Alle eksisterende avgifter og kostnader knyttet til fangst virksomhet skal trekkes fra i beregningen av ressursrenten (NOU 2016: 26, 2016).

For å beregne ressursrenten har vi gitt fradrag for følgende driftskostnader: produktavgift, kontrollavgift, arbeidsgodtgjørelse til mannskap, kostnader til proviant, sosiale kostnader, pensjonstrekk, avskrivninger fartøy, avskrivninger fisketillatelser, drivstoff, vedlikehold på fartøy og redskap, forsikring av fartøy, andre forsikringer, andre kostnader og kostnader knyttet til agn, is, salt og emballasje.

Et viktig spørsmål i beregningen av ressursrenten er om man skal gi fradrag for lott til mannskap. Lønn til fiskere er basert på lott, i tillegg har enkelte fartøy en lavere fast lønn. Lott utgjør mellom 95 til 100 prosent av årsinntekten til fiskerne (Sjømannsforbundet, 2018). Med en slik avlønning får fiskerne en andel av fortjenesten i fiskeflåten, men også en del av kostnaden når det er nedturer i fiskenæringen. Siden lønnen til fiskerne i stor grad baserer seg på lott, kan det være grunnlag for å si at lott bør være fradragsberettiget. Likevel argumenteres det for at lott ikke skal være fradragsberettiget da den baserer seg på en opptjent avkastning. Dersom avlønningen er basert på lott kan deler av ressursrenten lekke ut her, og denne formen for arbeidsgodtgjørelse bør ikke være fradragsberettiget. I våre beregninger har vi valgt å ikke gi fradrag for lott for å unngå lekkasjer.

Et annet fradrag som bør diskuteres er finanskostnader[14] og finansinntekter[15]. Siden finanskostnader og finansinntekter er skattepliktige ifølge Skatteetaten (u.å) bør de være fradragsberettiget ved beregning av ressursrente. I vår analyse har vi valgt å se på ressursrente både inkludert og ekskludert finansinntekter og finanskostnader.

[14] Se ordliste i appendiks A.
[15] Se ordliste i appendiks A.

Friinntekt

Det gis også fradrag for en friinntekt i brutto grunnrenteinntekten for å hindre at alternativ avkastning blir pålagt ressursrenten. Friinntekten er skattemessig verdi av avskrivbare driftsmidler multiplisert med en risikofri normrente (Skatteetaten, 2018). Driftsmidlene inngår blant anleggsmidlene i balanserapporten. For fartøygruppene omfatter dette verdi av fartøy, fangstredskap, utstyr og tillatelser. Normrenten er satt til risikofri rente i det aktuelle året, gitt ved årsgjennomsnitt av tre års effektiv statsobligasjonsrente. For å beregne friinntekt har vi valgt å ta med andre anleggsmidler som inkluderer andre fiskeredskaper, sjøbod og transportmidler. I beregningen av friinntekt for ressursrenten inkludert finansposter, ville det vært hensiktsmessig å inkludere finansielle eiendeler. For fiskeflåten var det ikke mulig å skille de finansielle anleggsmidlene fra andre anleggsmidler. Følgelig er friinntekten for ressursrente med- og uten finansposter lik.

Grunnlaget for beregning av ressursrenten i fiskerinæringen er illustrert i formelen nedenfor. Ressursrenten, RR, er lik summen av fangstvolum *v* multiplisert med markedspris *p* for alle fiskeslag *j* i hver fartøygruppe *i*. Videre trekkes driftskostnader κ, finanskostnader ϑ og friinntekten gitt ved *o*rf* fra mens finansinntekter θ legges til for alle fartøygrupper.

RR: Ressursrente
N: Antall fartøygrupper
i: Indekstall for fartøygruppe
M: Antall fiskeslag
j: Indekstall for fiskeslag
ν: Fangstvolum
p: Markedspris
κ: Driftskostnader
θ: Finansinntekter
ϑ: Finanskostnader
o: Avskrivbare driftsmidler
rf: Risikofri rente

$$\mathrm{RR} = \sum_{j=1}^{M}\sum_{i=1}^{N}(\nu_{j,i} * p_{j,i}) - \sum_{i=1}^{N}(\kappa_i - \theta_i + \vartheta_i + \left(o * r_f\right)_i\,)$$

8.1.3 Havbruk

I dette delkapittelet vil vi forklare og grunngi våre valg i beregningen av ressursrenten i havbruksnæringen.

Brutto grunnrenteinntekt

På samme måte som for fiskeflåten, er brutto grunnrenteinntekten markedsverdien av fisken. De fiskeslagene som inngår i matfiskproduksjon er laks, ørret og regnbueørret. Salgsinntekten fra laks, ørret og regnbueørret er satt til brutto grunnrenteinntekt, da salgsinntektene er beregnet med utgangspunkt i markedspris og slaktevolum (antall sløyd vekt). Annen driftsinntekt og forsikringsutbetaling er imidlertid utelatt da disse ikke kan spores direkte til hovedvirksomheten.

Brutto fradrag i grunnrenteinntekten

Fradrag i grunnrenteinntekten er kostnader knyttet til drift av oppdrett. Kostnadene som er fradragsberettiget i våre beregninger er: smolt kostnad, förkostnad, forsikringskostnad (fisk), slaktekostnad inkludert fraktkostnad, beholdningsendring fisk, lønnskostnader, avskriving på immaterielle eiendeler, avskriving på driftsmidler og annen driftskostnad.

Et viktig spørsmål å diskutere er inkludering av kostnader vedrørende annen virksomhet og beholdningsendring. Kostnader vedrørende annen virksomhet representerer kostnader knyttet til drift av slakteri. Videre inkluderer beholdningsendringer endring av fisk og varer oppgitt i regnskapene. Ifølge Vennemo og Bjerkmann (2018) skal kostnader knyttet til slakting og pakking være fradragsberettiget. I beregningsgrunnlaget er kostnader vedrørende annen virksomhet og beholdningsendring inkludert.

Friinntekt

For å beregne friinntekten blir samme fremgangsmåte som for fiskeflåten anvendt. Normrenten er satt til risikofri rente i det aktuelle året gitt ved et årsgjennomsnitt. For å beregne friinntekten har vi inkludert driftsmidler som tomter, bygninger, oppdrettsutstyr, båter og driftsløsøre. I tillegg er immaterielle eiendeler som omfatter verdien av tillatelser/konsesjoner, forskning, goodwill m.m. inkludert. Ved beregning av friinntekt for ressursrenten inkludert finansposter er finansielle anleggsmidler lagt til. Det skal også, over tid, gis fradrag for et eventuelt auksjonsbeløpet ved beregning av friinntekt. På grunn av manglende data er ikke dette fradraget inkludert.

Grunnlaget for beregning av ressursrenten i havbruksnæringen er illustrert i formelen nedenfor. Ressursrenten, RR, er lik summen av salgsinntekten for laks *l* og ørret *ø* for alle grupper *i*. Videre trekkes driftskostnader κ, finanskostnader ϑ og friinntekten gitt ved *o*rf* fra mens finansinntekter θ legges til for alle fartøygrupper.

RR: Ressursrente
N: Antall grupper matfiskproduksjon
i: Indekstall for gruppe
l: Salgsinntekt for laks
ø: Salgsinntekt for ørret
κ: Driftskostnader
θ: Finansinntekter
ϑ: Finanskostnader
o: Avskrivbare driftsmidler
rf: Risikofri rente

$$\mathrm{RR} = \sum_{i=1}^{N} (\iota_i + \phi_i) - (\kappa_i - \theta_i + \vartheta_i + (o * r_f)_i)$$

8.2 Ressursrentebeskatning

I dette delkapittelet vil vi forklare og grunngi våre valg i beregningene av ulike beskatningsmetoder for ressursrenten. Beskatningsmetodene som analyseres i utredningen er avgift, innkreving etter modell fra vannkraft, overskuddsbeskatning og skatt med fratrekk fra normalavkastning.

I beregningen av avgift i fiskeflåten er gjennomsnittlig salgspris for hvert fiskeslag i 2017 blitt anvendt. Siden fartøygruppe 8 "Diverse trålere" ble sammenslått med fartøygruppe 6 "Torsketrålere" fra og med 2012, vil den ikke være inkludert som en egen gruppe i analysen for 2017. De ulike fartøygruppene driver forskjellig fangst og oppnår ulik salgspris på fisk. For å finne en gjennomsnittlig produksjonskostnad per kilo fisk, er gjennomsnittlig driftskostnad per fartøygruppe dividert med antall kilo fisk. Dette gir et noe upresist bilde av kostnad tilknyttet fiske og fangst, men fungerer som et utgangspunkt for avgiftsberegningene. Finansposter er ikke inkludert i beregningene av avgift. Det er blitt lagt til grunn at

fartøygruppene skal sitte igjen med en normalavkastning på 4 prosent før skatt, i tillegg til en sikkerhetsmargin på 1 prosent.

I beregningen av avgift for havbruk er en samlet gjennomsnittlig salgspris per kilo for laks, ørret og regnbueørret for de ulike årene brukt som utgangspunkt. Vi ønsket å se på avgiftsgrunnlaget for 2009 til 2017 da det er store svingninger i salgspris per kilo. Kostnader tilknyttet produksjon per kilo fisk er trukket fra salgsprisen. Disse kostnadene inkluderer smoltkostnad, förkostnad, forsikringskostnad, lønnskostnad, avskriving, andre driftskostnader, finanskostnad og slaktekostnad. På lik linje som ved fiskeflåten blir det lagt til grunn at gruppene skal sitte igjen med en normalavkastning på 4 prosent før skatt, i tillegg til en sikkerhetsmargin på 1 prosent.

I beregningene etter modell fra vannkraft er 37 prosent av bruttoinntekt for hver av fartøy- og havbruksgruppene trukket fra den kalkulerte ressursrenten. Beregningen tar for seg beskatning både inkludert- og ekskludert finansposter. For å videre studere hvordan ressursrenten påvirkes av ulike skattesatser, benyttes en sensitivitetsanalyse inkludert- og ekskludert finansposter for fiskeflåten og havbruk isolert sett.

Overskuddsbeskatning beregner hvilken skattesats som eliminerer hele ressursrenten i de ulike fartøy- og havbruksgruppene fra 2009 til 2017. Metoden går ut på å beskatte brutto grunnrenteinntekt med en andel som gjør at ressursrenten går i null. En alternativ måte å regne skattesatsen på er å trekke ut en normalavkastning på resultat før skatt. Beløpet utover normalavkastning skal beskattes slik at ressursrenten nulles ut. Skattesatsen beregnes av grunninntekten og normalavkastningen er satt til 5 prosent, jamføre delkapittel 8.1.1.

9.0 Presentasjon av resultater

I kapittel 9 vil våre beregninger og funn bli visualisert. Innledningsvis vil vi se på beregnet ressursrente for fiske, fangst og akvakultur med tall hentet fra nasjonalregnskapet. Deretter vil våre beregninger av ressursrenten og ressursrentebeskatning for fiskeflåten og havbruk bli presentert i form av grafer. Ressursrentegrunnlaget vil bli brukt til å beregne skatt eller avgift ut ifra metodene gitt i kapittel 8.2.

9.1 Nasjonalregnskapet

I dette kapittelet presenteres våre beregninger av ressursrenten med utgangspunkt i nasjonalregnskapet.

9.1.1 Ressursrenten

Figur 15 viser utviklingen i ressursrenten fra 1984 til 2017 i løpende priser og faste 2005-priser. Ressursrenten i både løpende- og faste priser har vært negativ første del av perioden, før den beveger seg til å bli positiv tidlig på 2000-tallet. Ressursrenten i løpende priser er mye større enn i faste priser etter 2005.

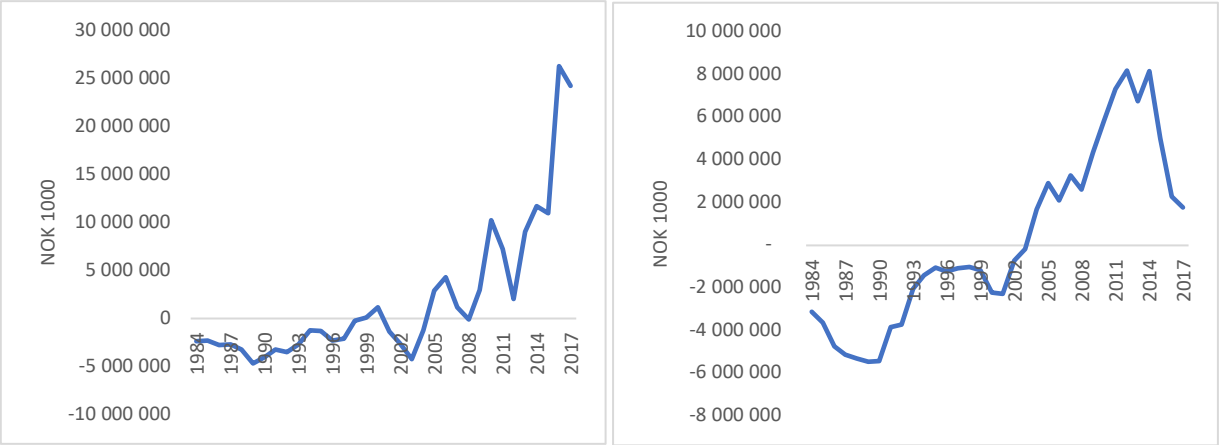

Figur 15[16]: Ressursrente fiske, fangst og akvakultur i løpende priser (til venstre) og faste 2005-priser (til høyre)

[16] Tallmateriale fra Statistisk sentralbyrå: Tabell 09170, 09171 og 09183

9.2 Fiskeflåten

I dette kapittelet analyseres ressursrenten og ressursrentebeskatning i fiskeflåten.

9.2.1 Ressursrenten

Delkapittelet legger frem våre beregninger av ressursrenten i fiskeflåten. Før det, ønsker vi å presentere utviklingen i gjennomsnittlig driftsmargin for fiskeflåten.

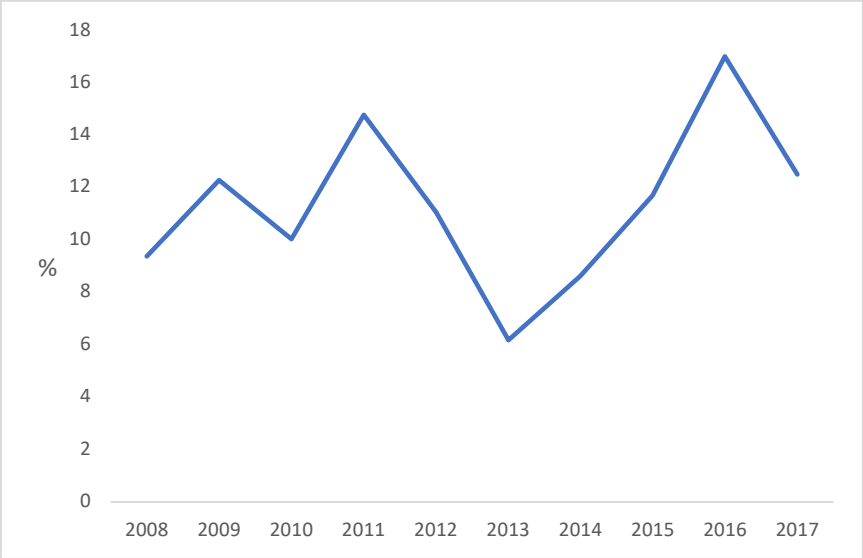

Figur 16[17]: Gjennomsnittlig driftsmargin totalt for alle fartøygrupper

Figur 16 viser at fiskeflåten har hatt en varierende, men positiv driftsmargin i perioden. I gjennomsnitt har driftsmarginen for alle fartøygrupper vært 9,1 prosent fra 2008 til 2017. Vi ønsker i det neste å studere ressursrentegrunnlaget i fiskeflåten. Ressursrenten for fiskeflåten viser seg å være svært volatil fra 2009 til 2017, med to klare topper i 2011 og 2016 (se figur 17).

[17] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Statistikk-yrkesfiske/Loennsomhet

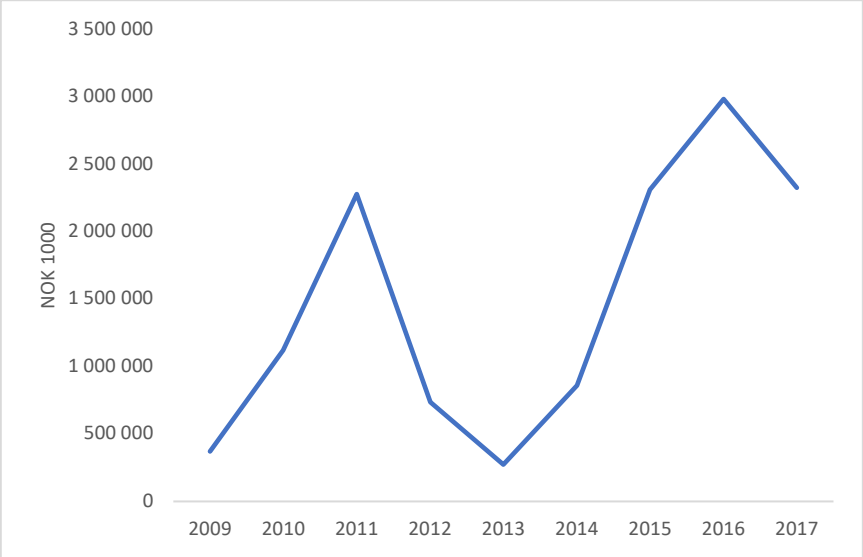

Figur 17[18]: Total ressursrente for fiskeflåten

I delkapittel 8.1.2 diskuterte vi hvorvidt finansposter bør inkluderes i beregning av ressursrenten. I figur 18 blir utvikling i gjennomsnittlig ressursrente i fiskeflåten presentert. De to øverste grafene i figur 18 illustreres forskjellene i ressursrenten ved å ekskludere og inkludere finanspostene. Realisert ressursrente inkludert finansposter ligger på et nivå som er mellom NOK 11,4 millioner og NOK 30,7 millioner lavere enn realisert ressursrente ekskludert finansposter.

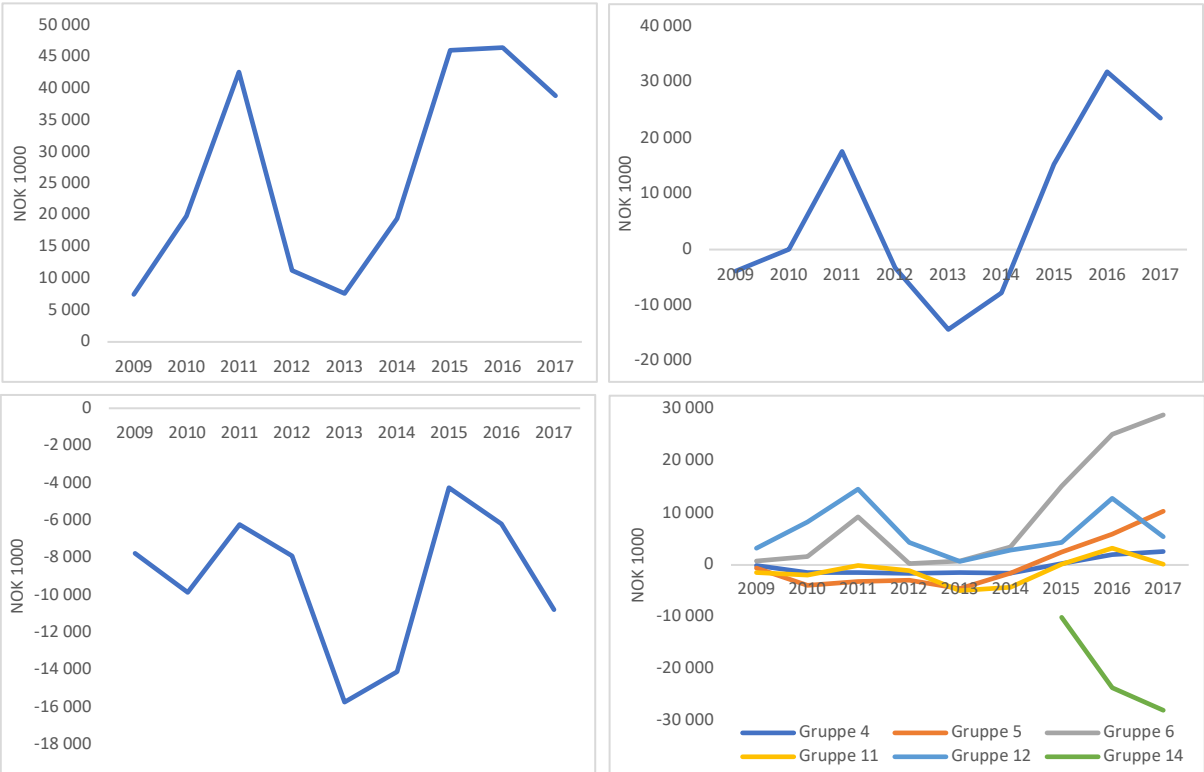

[18] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Statistikk-yrkesfiske/Loennsomhet

Figur 18[19]: Ressursrente ekskl. finansposter (øverst til venstre), ressursrente inkl. finansposter (øverst til høyre), ressursrente ekskl. fartøygruppe 6 og 12 (nederst til venstre) og ressursrente for noen fartøygrupper (nederst til høyre)

Grafene nederst i figur 18 er også beregnet ved å inkludere finansposter, men hensikten er å vise forskjellen i realisert ressursrente mellom fartøygruppene. I våre beregninger er realisert ressursrente ekskludert fartøygruppe 6 "Torsketrålere" og 12 "Ringnotsnurpere" negativ fra 2009 til 2017. Fartøygruppe 6 og 12 er de eneste av alle fartøygruppene som har positiv ressursrente gjennom hele perioden. Fartøygruppe 4 "Konvensjonelle kystfiskefartøy 21 meter hjemmelslengde og over", 5 "Konvensjonelle havfiskefartøy" og 11 "Kystnotfartøy inkl. ringnotsnurpere uten konsesjon (SUK-gruppen) 21,36 meter hjemmelslengde og over" har en gjennomsnittlig negativ ressursrente frem til 2015. Fartøygruppe 14 "Havgående krabbefartøy" ble opprettet i 2015 og viser en sterk negativ ressursrente ut perioden.

Vi har observert at gjennomsnittlig ressursrente er positiv for alle fartøygrupper (med unntak av fartøygruppe 10 "Kystnotfartøy 11-21,35 meter hjemmelslengde" og 14 "Havgående krabbefartøy") fra og med 2015 til 2017. Det er likevel viktig å nevne at størrelsen på ressursrenten er sterkt varierende mellom gruppene. For å nevne et eksempel henter fartøygruppe 6 "Torsketrålere" ut en gjennomsnittlig ressursrente på NOK 28,9 millioner i 2017, mens fartøygruppe 1 "Konvensjonelle kystfiskefartøy under 11 meter hjemmelslengde" en gjennomsnittlig ressursrente på bare NOK 15,7 tusen.

I figuren under vises ressursrenten for alle fartøygruppene som inngår i havfiske og alle fartøygruppene som inngår i kystfiske hver for seg. Havfiskefartøy inkluderer fartøygruppene 5, 6, 8, 12, 13 og 14. Kystfiskefartøy inkluderer fartøygruppene 1, 2, 3, 4, 7, 9, 10 og 11 (se metodekapittel 7.1.1 for nærmere beskrivelse av fartøygruppene). Havfiskefartøyene har en gjennomgående større realisert ressursrente enn kystfiskefartøyene.

[19] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Statistikk-yrkesfiske/Loennsomhet

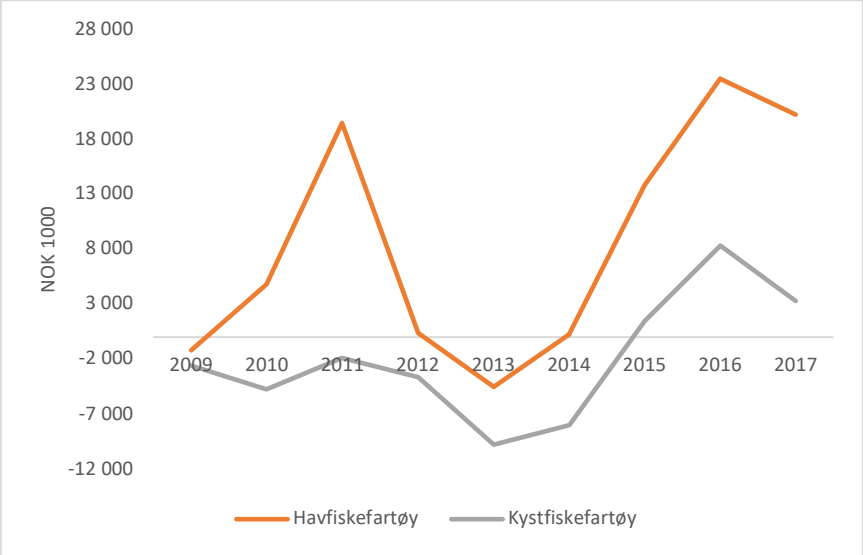

Figur 19[20]: Ressursrente for havfiskefartøy og kystfiskefartøy

9.2.2 Ressursrentebeskatning

I dette delkapittelet vil vi presentere våre resultater fra skattemetodene gitt i kapittel 8.2: avgift, innkreving etter modell fra vannkraft, overskuddsbeskatning og skatt med fratrekk for normalavkastning på resultat før skatt.

Beregningene på avgift i fiskeflåten viser at flere av fiskeslaga i de ulike fartøygruppene ga avgiftsgrunnlag. Dog varierer avgiften mellom fartøygruppene grunnet varierende salgspriser. Analysen viser også at mange av fartøygruppene får negative avgifter, da gjennomsnittlig salgspris på fiskeslaget er lavere enn gjennomsnittlig produksjonskostnad. Fra resultatene i analysen finner vi at fartøygruppene 4 "Konvensjonelle kystfartøy 21 meter hjemmelslengde og over", 9 "Kystnotfartøy under 11 meter hjemmelslengde", 10 "Kystnotfartøy 11-21,35 meter hjemmelslengde" og 13 "Pelagiske trålere" er de som har flest fiskeslag med avgiftsgrunnlag. For de omtalte fartøygruppene var det tre fiskeslag som utpekte seg som gjengangere i analysen; torsk, makrell og hestmakrell. Detaljene for beregning av avgift i fiskeflåten forekommer i appendiks B.

I dette avsnittet ønsker vi å se nærmere på resultatene ved å sette en skattesats tilsvarende ressursrentebeskatning i vannkraft. Resultat etter skattefradrag er presentert som et gjennomsnitt av alle årene fra 2009 til 2017 for hver fartøygruppe. Figur 20 viser negative resultater både inkludert- og ekskludert finansposter for alle fartøygrupper ved å beskatte ressursrenten med 37 prosent.

[20] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Statistikk-yrkesfiske/Loennsomhet

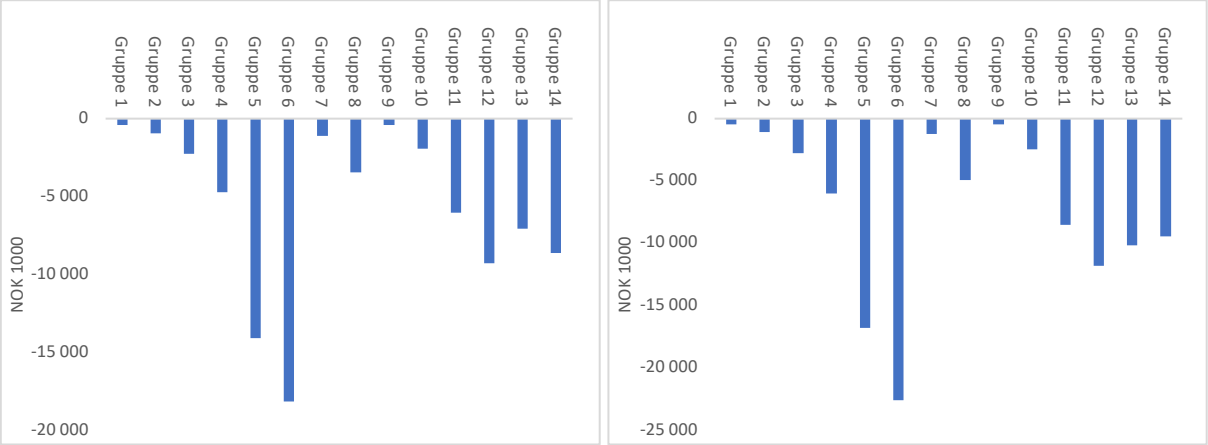

Figur 20[21]: Resultat etter 37 prosent skattefradrag på ressursrenten ekskludert finansposter (til venstre) og inkludert finansposter (til høyre)

For å få en bedre oversikt over hvordan fartøygruppene reagerer på ulike skattesatser har vi foretatt sensitivitetsanalyser. Ressursrenten eksklusive finansposter ble allerede ved 5 prosent beskatning negativ for fartøygruppene 1 "Konvensjonelle kystfiskefartøy under 11 meter", 2 "Konvensjonelle kystfiskefartøy 11-14,9 meter", 9 "Kystnotfartøy under 11 meter", 10 "Kystnotefartøy 11-21,35 meter" og 14 "Havgående krabbefartøy". De eneste fartøygruppene som holder en positiv ressursrente ved 10 prosent beskatning er fartøygruppe 6 "Torsketrålere", 12 "Ringnotsnurpere" og 13 "Pelagiske trålere". Ved en skattesats på 15 prosent er det kun fartøygruppe 6 som oppnår en positiv ressursrente. En skattesats tilsvarende 20 prosent gir negativ ressursrente for alle fartøygruppene. Ved å inkludere finansposter i sensitivitetsanalysen oppnådde alle fartøygruppene uten fartøygruppe 6 "Torsketrålere" og 12 "Ringnotsnurpere" en negativ realisert ressursrente ved 5 prosent beskatning. Fartøygruppe 6 og 12 holder en positiv ressursrente også ved 10 prosent beskatning. Ved en skattesats lik 15 prosent eller høyere oppnår samtlige fartøygrupper en negativ realisert ressursrente. Se appendiks D for tabelloversikt over sensitivitetsanalyse eksklusive- og inklusive finansposter.

Videre har vi beregnet hvilken skattesats som eliminerer hele ressursrenten i de ulike fartøygruppene, også kalt overskuddsbeskatning. Skattesatsen er basert på et gjennomsnitt fra år 2009 til 2017 og er illustrert i figur 21. Overskuddsbeskatning av ressursrenten ekskludert finansposter gir positive skattesatser for samtlige fartøygrupper, foruten fartøygruppe 10 "Kystnotfartøy 11-21,35 meter hjemmelslengde" og 14 "Havgående krabbefartøy". Dersom vi ser på overskuddsbeskatning inkludert finansposter er det bare tre av fartøygruppene (6, 7 og 12) som har en gjennomsnittlig positiv skattesats. Fartøygruppe 6 "Torsketrålere" får en

[21] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Statistikk-yrkesfiske/Loennsomhet

skattesats på 8,7 prosent, fartøygruppe 7 “Kystreketrålere” en skattesats på 0,9 prosent og fartøygruppe 12 “Ringnotsnurpere” en skattesats på 12,1 prosent. Resterende fartøygrupper har en negativ skattesats. Fartøygruppe 14 “Havgående krabbefartøy” skiller seg ut fra de andre fartøygruppene med en sterk negativ skattesats. Det er viktig å påpeke at skattesatsen for ulike år naturlig vil variere på samme måte som ressursrenten i næringen.

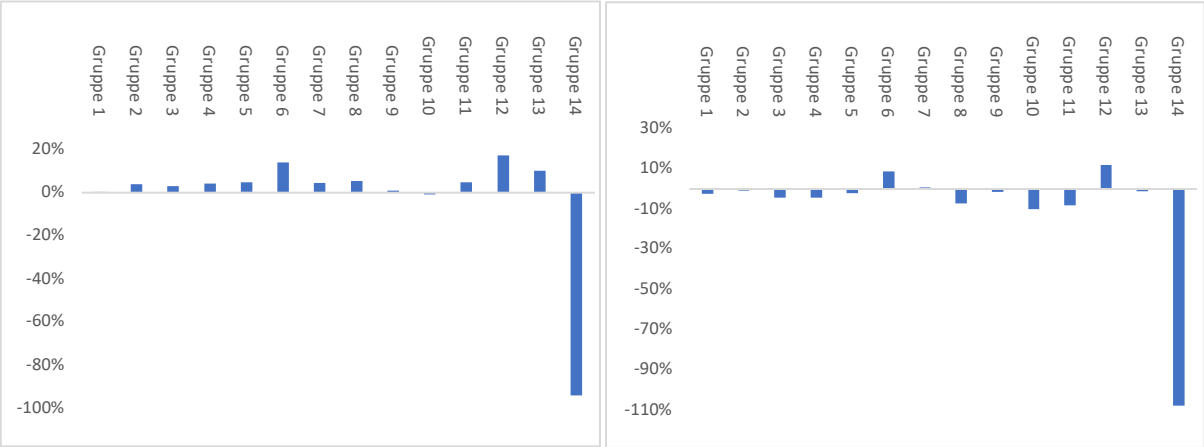

Figur 21[22]: Gjennomsnittlig skattesats per fartøygruppe ved overskuddsbeskatning ekskludert (til venstre) og inkludert (til høyre) finansposter

Avslutningsvis har vi sett på en metode der skattesatsen er beregnet etter fradrag for normalavkastning på resultat før skatt. I grafen til venstre i figur 22 vises gjennomsnittlig skattesats fra perioden 2009 til 2017 per fartøygruppe. Alle fartøygrupper (med unntak av fartøygruppe 1 “Konvensjonelle kystfiskefartøy under 11 meter hjemmelslengde”, 8 “Diverse trålere” og 14 “Havgående krabbefartøy”) har positive skattesatser. Fartøygruppe 6 “Torsketrålere” og 12 “Ringnotsnurpere” er de to fartøygruppene med høyest skattesats. I grafen til høyre i figur 22 er utviklingen i skattesatsen fra år 2009 til og med 2017 presentert for noen utvalgte fartøygrupper. Vi observerer varierende skattesatser fra år til år.

[22] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Statistikk-yrkesfiske/Loennsomhet

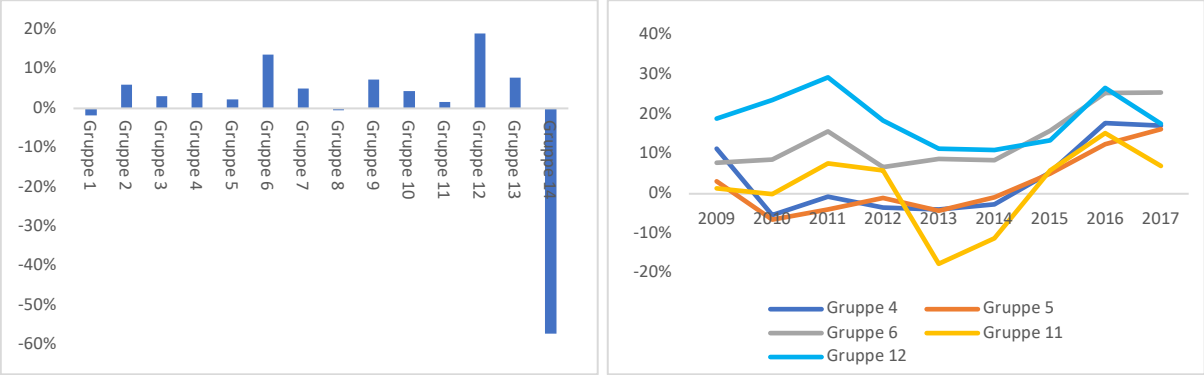

Figur 22[23]: Skattesats etter fradrag for normalavkastning (til venstre) og utvikling i skattesatser etter fradrag for normalavkastning for noen fartøygrupper

9.3 Havbruk

I dette kapittelet vil vi analysere ressursrenten og ressursrentebeskatning i havbruk.

9.3.1 Ressursrenten

I dette delkapittelet vil våre beregninger av ressursrenten i havbruk legges frem. Før det, ønsker vi å presentere utviklingen i gjennomsnittlig driftsmargin i havbruk.

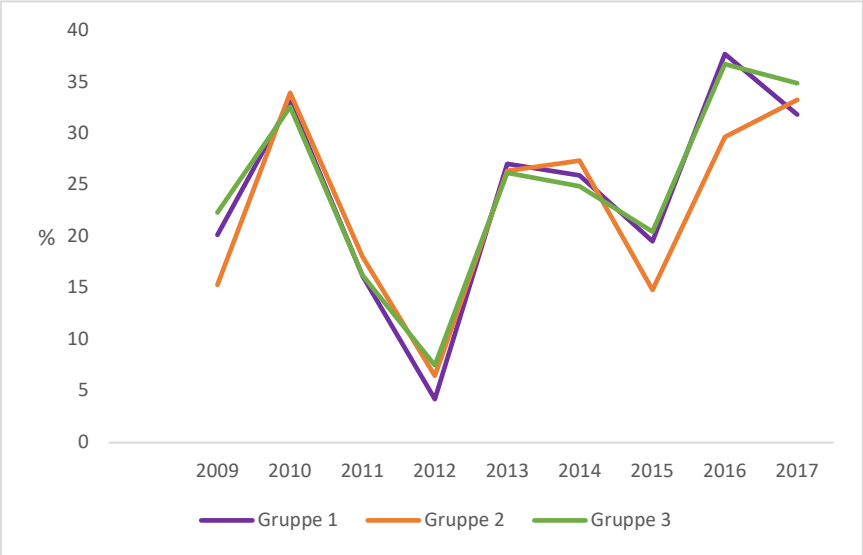

Figur 23[24]: Gjennomsnittlig driftsmargin i prosent

[23] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Statistikk-yrkesfiske/Loennsomhet
[24] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Statistikk-akvakultur/Loennsomhetsundersoekelse-for-laks-og-regnbueoerret/Matfiskproduksjon-laks-og-regnbueoerret

Av figuren ovenfor fremkommer det at havbruk har hatt en nokså varierende driftsmargin. I gjennomsnitt har driftsmarginen for alle gruppene vært 22,3 prosent fra 2008 til 2017. Vi ønsker i det neste å studere ressursrentegrunnlaget i havbruk.

Ressursrenten i havbruk varierer fra år til år (se figur 24). Naturlig nok er det gruppe 3 "Store selskap" som henter ut størst ressursrente i absolutte verdier. Gruppe 3 er også den eneste av gruppene som oppnår en negativ ressursrente i perioden. Dette bidrar til at total ressursrente for alle gruppene også blir negativ det året. Forskjellene mellom ressursrenten ekskludert- og inkludert finansposter er marginale og grafene i figur 24 ser nesten ser helt identiske ut. Gjennomsnittlig ressursrente for hele perioden eksklusive finansposter for gruppe 1 "Små selskap" er NOK 35 million, gruppe 2 "Mellomstore selskap" NOK 71 million og for gruppe 3 "Store selskap" NOK 157 million. Gjennomsnittlig ressursrente for hele perioden inklusive finansposter er for gruppe 1 NOK 35 million, for gruppe 2 NOK 68 millioner og for gruppe 3 NOK 152 millioner.

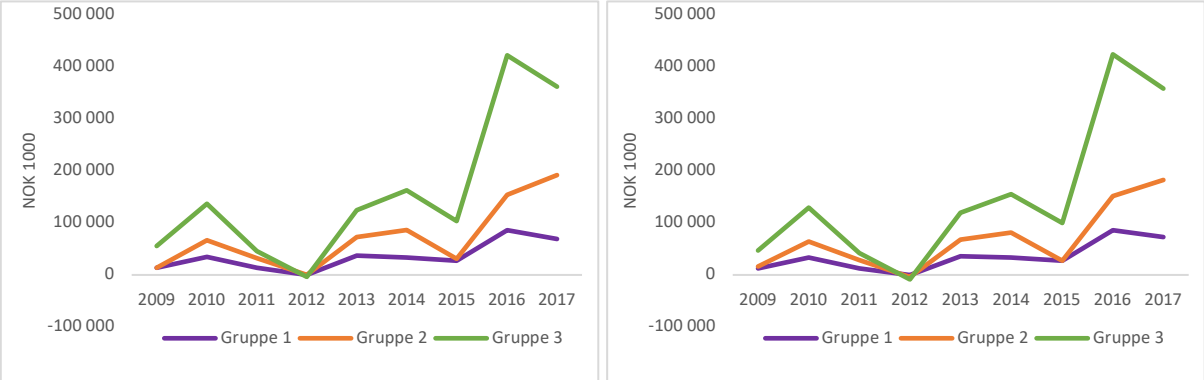

Figur 24[25]: Gjennomsnittlig ressursrente i hver gruppe ekskludert (til venstre) og inkludert (til høyre) finansposter

I gjennomsnitt henter havbruk ut mye høyere realisert ressursrente sammenlignet med fiskeflåten. Videre i analysen for havbruk ønsker vi å gå dypere ved å ta for oss ett selskap innenfor hver av gruppene. Fra gruppe 1 "Små selskap" har vi valgt å se på Blom Fiskeoppdrett AS, fra gruppe 2 "Mellomstore selskap" Bremnes Seashore AS og fra gruppe 3 "Store selskap" Mowi AS.

[25] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Statistikk-akvakultur/Loennsomhetsundersoekelse-for-laks-og-regnbueoerret/Matfiskproduksjon-laks-og-regnbueoerret

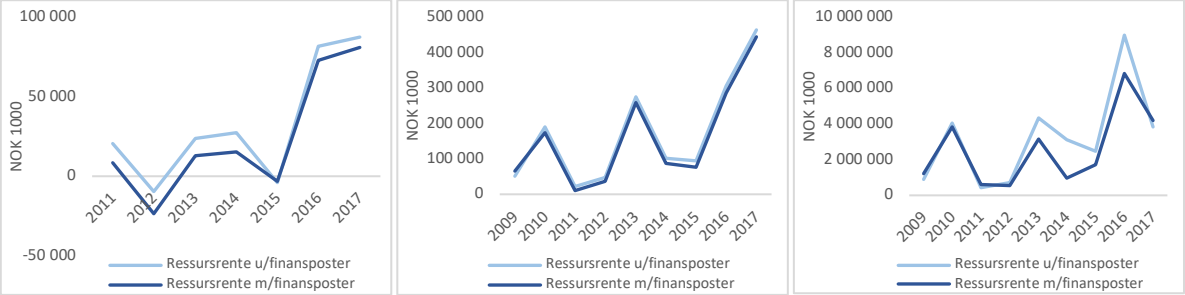

Figur 25[26]: Ressursrente for Blom Fiskeoppdrett AS (til venstre), Bremnes Seashore AS (i midten) og Mowi AS (til høyre)

I figur 25 ser man hvordan ressursrenten med- og uten finansposter beveger seg for de ulike oppdrettsselskapene i en periode. Ressursrenten har kraftige svingninger for alle selskapene. Blom Fiskeoppdrett er den eneste av selskapene som oppnår negativ ressursrente både med- og uten finansposter i år 2012 og 2015. For Bremnes Seashore foreligger det små forskjeller i ressursrenten med- og uten finansposter gjennom perioden. Videre beregnes det en gjennomsnittlig ressursrente for perioden for hver av selskapene, både med- og uten finansposter. Blom Fiskeoppdrett oppnår en gjennomsnittlig ressursrente inkludert finansposter på NOK 23 millioner og ekskludert NOK 32 million. Bremnes Seashore oppnår en gjennomsnittlig ressursrente inkludert finansposter på NOK 160 millioner og ekskludert NOK 173 millioner. Tilslutt finner vi at Mowi har en gjennomsnittlig ressursrente på NOK 3,2 milliarder inkludert finansposter og NOK 2,6 milliarder ekskludert finansposter.

9.3.2 Ressursrentebeskatning

I dette delkapittelet vil vi presentere våre resultater fra skattemetodene gitt i kapittel 8.2. Beregningene på avgift i havbruk viser at avgiftsgrunnlaget blant de ulike gruppene er nokså lik, men at avgiften varierer i stor grad fra år til år (se figur 26).

[26] Blom Fiskeoppdrett AS, Årsregnskap 2011 til 2017, Øygarden.
Bremnes Seashore AS, Årsregnskap 2009 til 2017, Bremnes.
Mowi AS, Årsregnskap 2009 til 2017, Bergen.

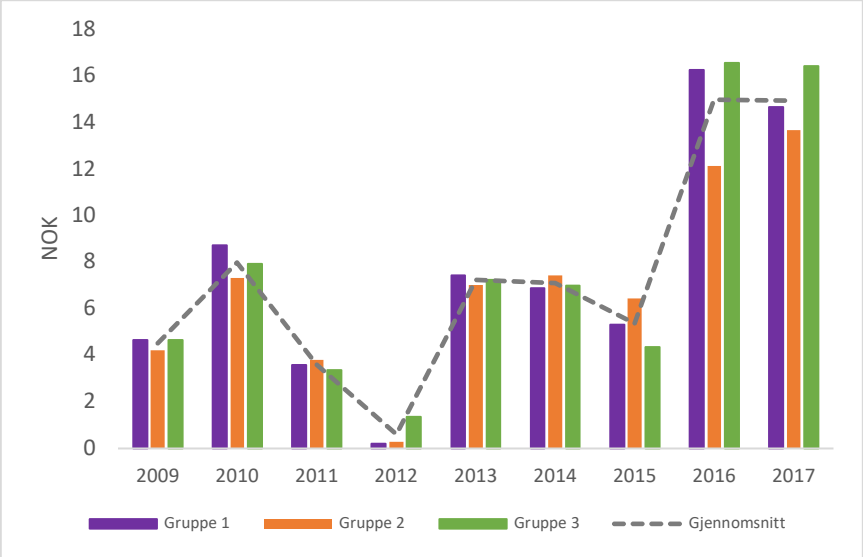

Figur 26[27]: Avgift på matfisk i havbruk

I gjennomsnitt oppnår gruppe 1 "Små selskap" en gjennomsnittlig avgift på NOK 7,5 per kilo fisk. Videre oppnår gruppe 2 "Mellomstore selskap" en gjennomsnittlig avgift på NOK 6,9 per kilo og gruppe 3 "Store selskap" NOK 7,7 per kilo. Gjennomsnittet for alle gruppene fra 2009 til 2017 er NOK 7,4 per kilo fisk. Se appendiks C for detaljer knyttet til avgift i havbruk.

I dette avsnittet ønsker vi å se nærmere på resultatene ved å sette en skattesats tilsvarende satsen for ressursrentebeskatning i vannkraft. Denne innkrevingsmetoden gir havbruk en negativ realisert ressursrente hvert år både inklusive- og eksklusive finansposter (se figur 27).

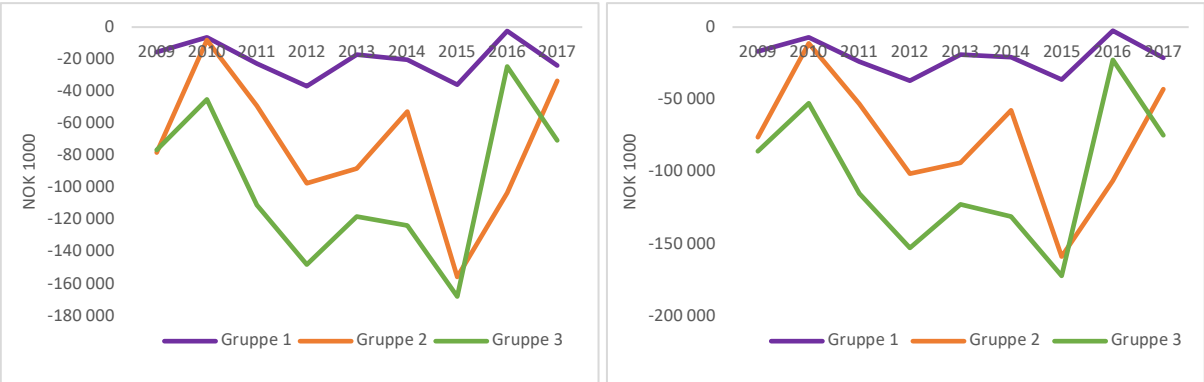

Figur 27[28]: Skatt etter modell fra vannkraft ekskludert (til venstre) og inkludert (til høyre) finansposter

For å få en bedre oversikt over hvordan gruppene i havbruk reagerer på ulike skattesatser har vi foretatt sensitivitetsanalyser. Ressursrenten eksklusive finansposter ble negativ for gruppe

[27] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Statistikk-akvakultur/Loennsomhetsundersoekelse-for-laks-og-regnbueoerret/Matfiskproduksjon-laks-og-regnbueoerret
[28] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Statistikk-akvakultur/Loennsomhetsundersoekelse-for-laks-og-regnbueoerret/Matfiskproduksjon-laks-og-regnbueoerret

2 “Mellomstore selskap” ved en skattesats på 20 prosent. Ved en skattesats på 25 prosent oppnår alle gruppene negativ ressursrente. Det er observert minimale forskjeller i sensitivitetsanalysene ved å inkludere finanspostene. Se appendiks E for tabelloversikt over sensitivitetsanalyse eksklusive- og inklusive finansposter.

Videre har vi beregnet overskuddsskatt for alle gruppene for å finne den skattesatsen som eliminerer ressursrenten. Vi kan av figur 28 merke oss store svingninger i overskuddsbeskatning fra 2009 til 2017 for alle gruppene. Det er marginale forskjeller i overskuddsbeskatning ekskludert- og inkludert finansposter. Dersom vi ser på ressursrente ekskludert finansposter kan gruppe 1 “Små selskap” i gjennomsnitt betale 21,2 prosent skatt, gruppe 2 “Mellomstore selskap” 17 prosent og gruppe 3 “Store selskap” 20 prosent. Med utgangspunkt i ressursrente inkludert finansposter kan gruppe 1 betale 20,7 prosent skatt, gruppe 2 betale 16 prosent og gruppe 3 betale 18,3 prosent.

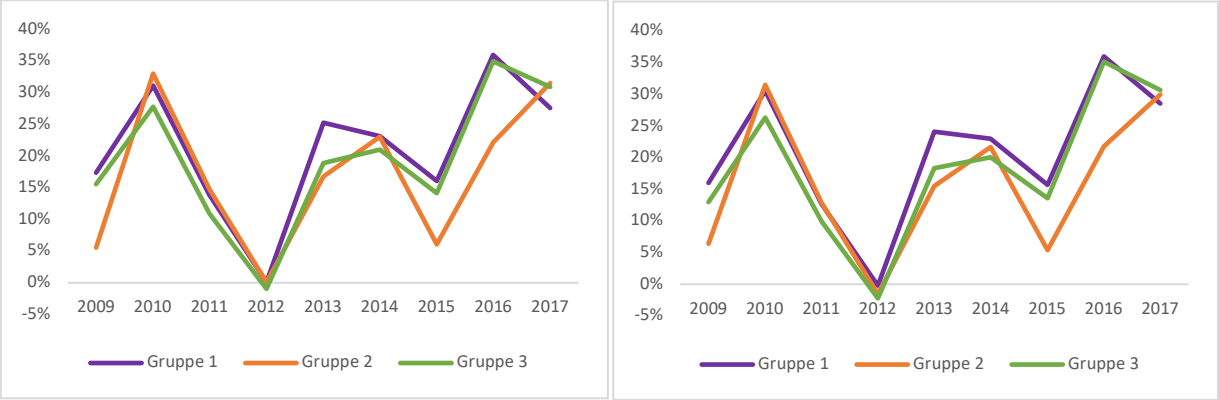

Figur 28[29]: Overskuddsbeskatning ekskludert (til venstre) og inkludert (til høyre) finansposter

Skatt med fratrekk fra normalavkastning gir en gjennomsnittlig skatt fra 2009 til 2017 på 23 prosent i gruppe 1 “Små selskap”, 22 prosent i gruppe 2 “Mellomstore selskap” og 24 prosent i gruppe 3 “Store selskap”. Skattesatsene er, også her, varierende fra år til år, se figur 29.

[29] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Statistikk-akvakultur/Loennsomhetsundersoekelse-for-laks-og-regnbueoerret/Matfiskproduksjon-laks-og-regnbueoerret

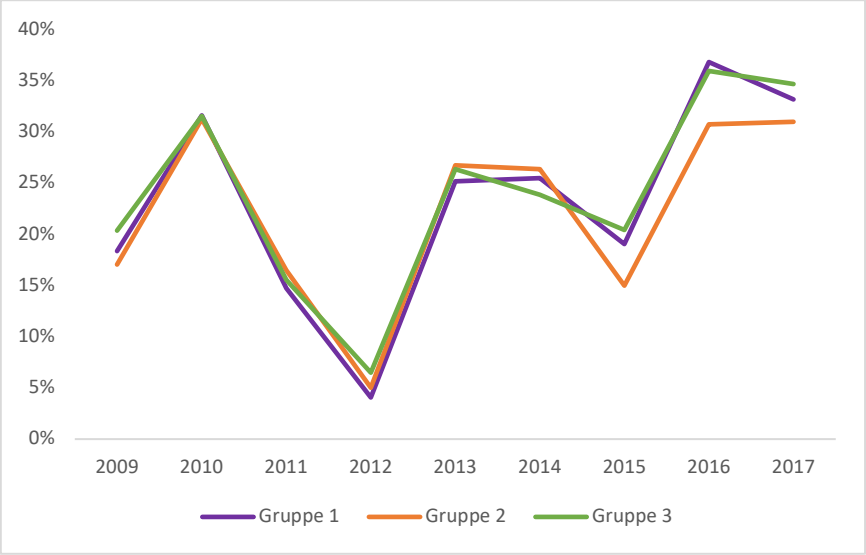

Figur 29[30]: Skatt med fratrekk for normalavkastning på resultat før skatt

I siste del har vi sett på overskuddsbeskatning og skatt med fratrekk for normalavkastning for de tre utvalgte oppdrettsselskapene. Figur 30 viser hvilke skattesatser de ulike oppdrettsselskapene oppnår ved overskuddsbeskatning. Det observeres store forskjeller i skattesatsene gjennom perioden for alle selskapene. Gjennomsnittlig skattesats fra 2011 til 2017 inkludert- og ekskludert finansposter var henholdsvis 5- og 9 prosent for Blom Fiskeoppdrett. For Bremnes Seashore var gjennomsnittlig skattesats fra 2009 til 2017 inkludert finansposter på 10,6- og 11,3 prosent ekskludert finansposter. I samme tidsperiode som Bremnes Seashore var den gjennomsnittlige skattesatsen for Mowi på 11,4 prosent inkludert finansposter og 14 prosent eksklusive finansposter.

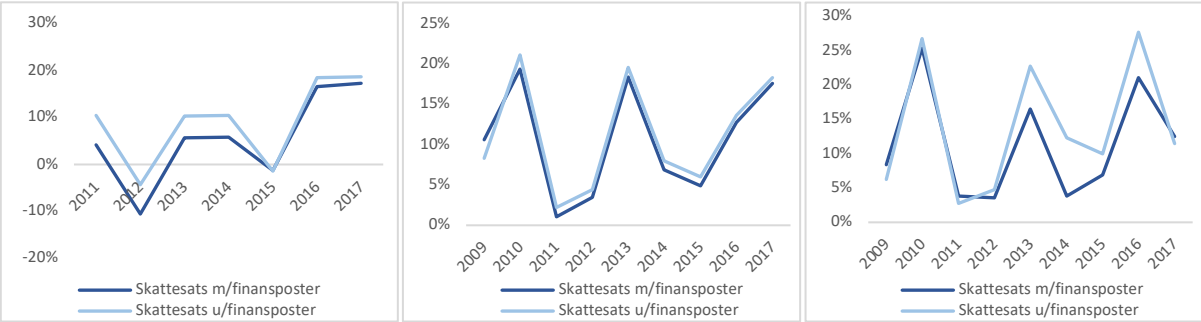

Figur 30[31]: Overskuddsbeskatning for Blom Fiskeoppdrett AS (til venstre), Bremnes Seashore AS (i midten) og Mowi AS (til høyre)

[30] Tallmateriale fra Fiskeridirektoratet: https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Statistikk-akvakultur/Loennsomhetsundersoekelse-for-laks-og-regnbueoerret/Matfiskproduksjon-laks-og-regnbueoerret

[31] Blom Fiskeoppdrett AS, Årsregnskap 2011 til 2017, Øygarden.
Bremnes Seashore AS, Årsregnskap 2009 til 2017, Bremnes
Mowi AS, Årsregnskap 2009 til 2017, Bergen.

Figur 31 viser tydelige svingninger i skattesats når vi trekker fra en normalavkastning på resultat før skatt. Blom Fiskeoppdrett får i gjennomsnitt en skattesats på 6,7 prosent fra 2011 til 2017 ved denne skatteformen. Bremnes Seashore får en gjennomsnittlig skattesats på 10,7 prosent fra 2009 til 2017. Mowi får i gjennomsnitt en skattesats på 14,3 prosent fra 2009 til 2017.

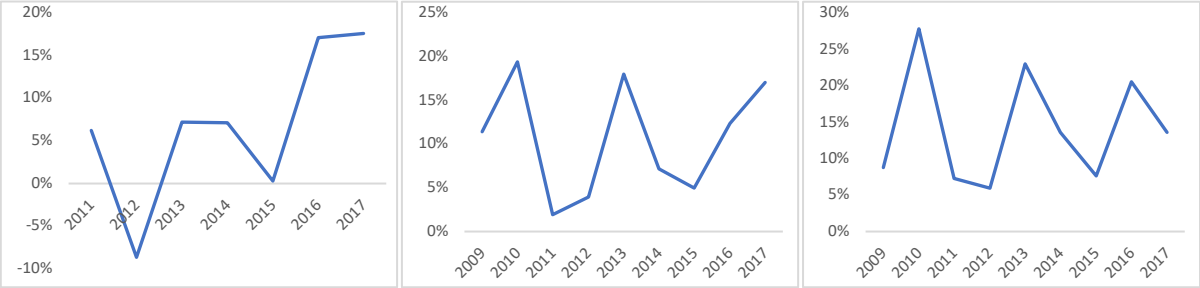

Figur 31[32]: Skattesats med fradrag for normalavkastning for Blom Fiskeoppdrett AS (til venstre), Bremnes Seashore (i midten) og Mowi AS (til høyre)

[32] Blom Fiskeoppdrett AS, Årsregnskap 2011 til 2017, Øygarden.
Bremnes Seashore AS, Årsregnskap 2009 til 2017, Bremnes.
Mowi AS, Årsregnskap 2009 til 2017, Bergen.

10.0 Drøfting

I dette kapittelet vil vi drøfte og diskutere våre funn. Drøftingen benytter eksisterende teori og empiri for å gi hold og støtte opp om våre resultater. Drøftingen vil deles inn i følgende tre deler: nasjonalregnskapet, fiskeflåten og havbruk. Avslutningsvis vil de viktigste punktene i drøftingen bli oppsummert.

10.1 Nasjonalregnskapet

10.1.1 Ressursrenten

I kapittel 9.1, presentasjon av resultater, ser vi på ressursrenten for fiske, fangst og akvakultur samlet med tall fra nasjonalregnskapet. Ressursrenten ble presentert i faste- og løpende priser, og vi kunne av figur 15 se hvilke forskjeller det ga. Forskjellene var spesielt store i årene etter 2005 og frem til 2017. Dette kan forklares ved at prisindeksen på fisk har hatt en kraftig økning i løpet av 2000-tallet. Etterspørselen etter sjømat og atlantisk laks har skutt i været, og eksportverdien av fiskevarer til USA og særlig Kina har økt betraktelig (jf. kapittel 2).

Ressursrenten i løpende priser i figur 15 viser at det historisk har vært store svingninger i den realiserte ressursrenten innenfor fiske, fangst og akvakultur. Fra 1984 til 1999 har ressursrenten vært negativ. Hovedårsaken til dette er at ressursrenten blir kraftig påvirket av den høye lønnskostnaden i forhold til basisverdien i perioden. Fra 2005 til 2017 har ressursrenten vært positiv, med 2008 som unntak. Økningen i realisert ressursrente kan forklares ved økt lønnsomhet i næringen gjennom effektivisering av drift, strukturtilpasning og prisøkning på fisk. I Greaker et al. (2016) fant de at ressursrenten i fiskeflåten stort sett var negativ i perioden 1984 til 2014, med en økende tendens. Greaker et al. (2016) begrunner utviklingen med strukturrasjonalisering i fiskeflåten. Det har vært en konsolidering i fiskeflåten med færre fiskere og reduserte kapitalkostnader. Som nevnt tidligere, har vi i våre beregninger fra nasjonalregnskapet valgt å se på fiske, fangst og akvakultur som en samlet næring. Våre resultater kan derfor ikke sammenlignes direkte med resultatene til Greaker et al. (2016), som bare tar utgangspunkt i fiskeflåten. Akvakultur bidrar til at ressursrenten i våre beregninger ligger på et høyere nivå. Oppdrettsnæringen har siden 1970-tallet hatt stor betydning for verdiskapning i Norge. Produksjonen i næringen har hatt en enorm økning fra 1994 til 2009 (se kapittel 2). I 2014 stod Norge for mer enn halvparten av all verdensproduksjon av atlantisk laks. Dette kan også støttes av våre funn i figur 2 hvor vi observerte en enorm økning i førstehåndsverdi innenfor akvakultur.

Ressursrenten i faste priser i figur 15 viser også svingende tendenser fra år 1984 til 2017, men ikke i like stor grad som for løpende priser. Dette vil være naturlig da næringen er veldig utsatt for endringer i pris. Fra 1984 til 2004 har ressursrenten vært negativ. Ved å studere ressursrenten i faste priser kan vi, som nevnt i kapittel 8.1.1, se på endringer som ikke skyldes pris, men aktivitet og volum. Utviklingen i ressursrenten fra 1984 til 2017 viser at næringen har hatt økt aktivitet og produksjonsvolum. Dette bekreftes av forskning og tallanalyser som sier at næringen opplever sterk vekst og økt produksjon gjennom effektivisering, strukturtilpasning og teknologisk utvikling.

10.2 Fiskeflåten

10.2.1 Ressursrenten

I kapittel 2 studerte vi utvikling i struktur innenfor fiskeri- og havbruksnæringen. Det fremkom av analysen at det har vært en utvikling mot færre fiskefartøy og fiskere (jf. figur 1). Resultatene viser at antall fiskefartøy i år 2017 er redusert med hele 83 prosent fra 1951. Siden år 2000 har antall fiskefartøy hatt en reduksjon på 53 prosent. Antall fiskere har også hatt en dramatisk reduksjon siden år 1951. Siden år 1951 og frem til år 2017 har antall fiskere hatt en nedgang på 88 prosent, og fra år 2000 en nedgang på 44 prosent. Videre viser figur 2 utviklingen i førstehåndsverdien for fiskeri og akvakultur. Vi har for fiskeflåten observert en økende tendens gjennom 2000-tallet, selv om den har vært beskjeden. Til tross for et kraftig fall i antall fiskefartøy og fiskere, har det likevel vært en økning i førstehåndsverdien i næringen samme periode. Dette er funn som støtter påstanden gitt i Stortingsmelding nr. 21 (2006-2007) om at aktiviteten i fiskeriene konsentreres på færre aktører. Hvilket bidrar til at flere fartøy realiserer en avkastning på investert kapital utover normalavkastningen. Resultatene i analysen av struktur viser en utvikling mot færre og mer effektive fiskefartøy. Dette har resultert i økt lønnsomhet og skalafordeler. Skalafordelene kan gjøre det mulig for fiskeflåten å redusere gjennomsnittskostnaden og salgsprisen til kunden.

Det er imidlertid tvil om strukturutviklingen i fiskerinæringen har kommet langt nok til at ressursrenten bør beskattes. Ifølge Fiskarlaget (2018) har vi dobbelt så mange fiskefartøy, og minst 50 prosent for mange fiskere i Norge, til å være mest mulig effektiv og lønnsom. I Greaker et al. (2016) er den maksimale ressursrenten i norske fiskerier beregnet for å få et anslag på hva verdiskapningen i næringen kunne vært. Det fremkommer i studien at ressursrenten kunne vært større gjennom blant annet effektivisering og strukturendring. Utredningen til Steinshamn (2005) viser også at fiskeflåten har muligheter for å realisere en høyere ressursrente enn i dag ved å omfordele fangst, samt redusere antall fartøy i

fartøygruppene. Gunnar Sævik har i 50 år jobbet på et regnskapskontor i Herøy hvor fiskeflåten har vært deres spesialitet. Sævik[33] er mot en innføring av ressursrentebeskatning i fiskeriene, men stiller seg likevel forståelig til at det er tatt opp til ny vurdering. Han mener at det er objektivt grunnlag for å beskatte ressursrenten i fiskeflåten, dersom overskuddet over en 20 til 25 års periode ligger over norsk industri generelt. Sævik legger til at et overskudd av denne typen ikke har funnet sted i fiskeflåten.

Våre beregninger av ressursrenten i fiskeflåten viser sterke svingninger fra 2009 til 2017, og store variasjoner mellom fartøygruppene. De sterke svingningene kan i hovedsak forklares med at fiskerinæringen er konjunkturavhengig. Med andre ord er risikoen forbundet med drift av fiskeri høy. Dette kommer av at næringen er veldig sensitiv for endring i pris og fiskebestand. I Stortingsmelding nr. 21 (2006-2007) argumenteres det derfor for at fiskerinæringen bør ha høyere avkastning enn andre lavrisiko næringer. Videre har vi observert at realisert ressursrente for næringen er positiv gjennom hele perioden med to klare topper i 2011 og 2016 (se figur 17). Våre beregninger viser til de samme årene som Fiskarlaget (2018), som begrunner dette med år av særlig høy lønnsomhet i fiskeriene. Realisert ressursrente er beregnet inklusive- og eksklusive finansposter. Analysene våre viser markante forskjeller i realisert ressursrente både med- og uten finanspostene (se figur 18). Dette tyder på at fiskeflåten er veldig kapitaltung med store kostnader knyttet til anskaffelse av fremmedkapital.

Vi har i teorigjennomgangen sett på andre næringer som har ressursrentebeskatning. I den forbindelse kan følgende spørsmål stilles: Foreligger det et større grunnlag for skattlegging av ressursrenten i disse næringene kontra fiskerinæringen? NOU 2016: 26 (2016) viser til at det i dag er de samme begrunnelsene som ligger til grunn for å trekke inn deler av ressursrenten i fiskeflåten, som i vannkraft- og petroleumssektoren. Dette støttes av Innst.O. nr. 38 (1998-1999), som poengterer at villfanget fisk også er en knapp naturressurs som danner grunnlag for ressursrente på lik linje som olje, gass og vannkraft. Gjennom ressursrenteinnkreving bidrar disse næringene til finansiering av velferdsgoder og økte skatteinntekter for staten. Den ekstraordinære avkastningen som fremkommer av ressurser tilhørende det norske samfunn kan ifølge NOU 2016: 26 (2016) beskattes uten effektivitetstap.

Vi har også sett på andre land som har innført beskatning av ressursrenten i fiskerinæringen. Hva var det som gjorde at Island innførte ressursrenteskatt? Foreligger det et større grunnlag

[33] Gunnar Sævik, tidligere regnskapsfører i Herøy. Intervju 18. mars 2019

for ressursrenteskatt i fiskerinæringen på Island enn i Norge? Innføring av ITQ-systemet på Island bidro til økt lønnsomhet i fiskeflåten. Fiskeripolitikken på Island har redusert antall aktører og lagt til rette for effektiv drift. I Norge har det også vært en utvikling mot færre aktører, men utvikling er på langt nær kommet så langt som på Island, da de innførte et innkrevingssystem for ressursrenten. Det norske strukturkvotesystemet har bidratt til effektivisering og økt lønnsomhet, men til ulik grad i fartøygruppene. Adgangen til strukturering har vært begrenset av kvotetak som også har bidratt til at struktureringen må skje innad i fartøygruppene.

I kystfiskeflåten har insentivene for å redusere antall båter vært mye svakere sammenlignet med havfiskeflåten, da kystfiskeflåten bærer en stor andel av kvotetaket for mange fiskebestander. Dette kan være en forklaring på de forskjellene vi har observert i realisert ressursrente i havfiskeflåten og kystfiskeflåten i figur 19. I NOU 2016: 26 (2016) fremheves de begrensningene som eksisterer i dagens strukturkvoteordning, og hvilken betydning disse har for bruken av strukturvirkemidlet. Færre begrensninger ville lagt til rette for tilpasninger som effektivisering, større fleksibilitet og spesialisering for å øke lønnsomheten. Følgelig kan det argumenters for at Norge ikke er kommet på nivå med Island når det kommer til strukturtilpasning og lønnsomhet i fiskeriene.

I analysen skilte fartøygruppe 6 "Torsketrålere" og fartøygruppe 12 "Ringnotsnurpere" seg ut fra de andre fartøygruppene. Fartøygruppe 6 og 12 er de eneste av alle fartøygruppene som har positiv ressursrente samtlige år i den undersøkte perioden. I figur 18 fremstilles realisert ressursrente inklusive finansposter ved å utelukke fartøygruppe 6 og 12. Resultatene viser at gjennomsnittlig realisert ressursrente er negativ for hele perioden. Viktig er det å nevne at fartøygruppe 14 "Havgående krabbefartøy" er bidragsyter til den negative realiserte ressursrenten fra 2015.

Funnene våre viser at fartøygruppe 6 "Torsketrålere" og 12 "Ringnotsnurpere" oppnår en høyere realisert ressursrente enn de øvrige fartøygruppene. Fartøygruppe 6 og 12 bidrar til at ressursrenten for næringen holder seg positiv gjennom det meste av perioden. I Stortingsmelding nr. 21 (2006-2007) vises det til en omfattende strukturtilpasning i enkelte fartøygrupper, som følgelig gir økt lønnsomhet og større realisert ressursrente. Dette støttes også opp av strukturkvoteordningen som har hatt ulik effekt på fartøygruppene når det kommer til effektivisering og lønnsomhet. Fartøygruppe 6 og 12 er begge fartøy med havfisketillatelse, som ifølge NOU 2016: 26 (2016) er de fartøygruppene med størst

insentiver for å redusere antall båter og effektivisere drift. Analysene våre har ikke sett på strukturutviklingen for hver fartøygruppe, men den svært høye realiserte ressursrenten i fartøygruppe 6 "Torsketrålere" og 12 "Ringnotsnurpere", tyder på at strukturtilpasning og effektivisering har funnet sted i disse fartøygruppene.

I Steinshamn (2005) hadde ringnotsnurpere høyere ressursrente enn samlet ressursrente for alle fartøygrupper uansett avkastningskrav. Det fremkom i utredningen at reketrålere, notfartøy på mindre enn 13 meter og industritrål var de gruppene som var mest ulønnsomme, og som i minst grad bidro til å generere ressursrente. Videre ble fartøy mindre enn 21 meter som fisker med konvensjonelle redskap også kraftig redusert i noen kjøringer, da lønnsomheten lå på marginen. Analysene i denne masterutredningen viser til flere av de samme funnene som i Steinshamn (2005). I vår analyse fant vi at "Ringnotsnurpere" sammen med "Torsketrålere" var de to fartøygruppene som bidro til at samlet ressursrente var positiv gjennom det meste av perioden. "Torsketrålere" er den av disse som realiserer størst ressursrente i perioden 2009 til 2017. Dette kan tale for at "Torsketrålere" har vokst frem og blitt mer lønnsom i tiden etter Steinshamn (2005). Videre så vi av våre analyser at konvensjonelle kystfiskefartøy (fartøygruppe 1 til 4), kystnotfartøy (fartøygruppe 9 til 11) og kystreketrålere (fartøygruppe 7) var de fartøygruppene som bidro minst til å generere ressursrente. Dette gir indikasjoner på at fiskeflåten fremdeles befinner seg på et stadium der det er behov for restrukturering og effektivisering i visse fartøygrupper for å oppnå en høyere realisert ressursrente.

10.2.2 Ressursrentebeskatning

I delkapittel 9.2.2 har vi sett på ulike former for ressursrentebeskatning av fiskeflåten. Vi startet med å se på en type innkrevingsavgift for ulike fiskeslag isolert sett for hver fartøygruppe.

Vi har tidligere sett at det er fartøygruppe 6 "Torsketrålere" og 12 "Ringnotsnurpere" som genererte størst ressursrente. Ifølge våre beregninger har disse fartøygruppene avgiftsgrunnlag på henholdsvis 6 fiskeslag av totalt 11 fiskeslag. I noen av fartøygruppene dannet omtrent alle fiskeslaga et avgiftsgrunnlag. Fartøygruppene 4 "Konvensjonelle kystfiskefartøy 21 meter hjemmelslengde over", 9 "Kystnotfartøy under 11 menter hjemmelslengde", 10 "Kystnotfartøy 11-21,35 meter hjemmelslengde" og 13 "Pelagiske trålere" var blant disse. Ved å benytte en gjennomsnittlig produksjonskostnad får vi ikke et nøyaktig bilde av virkelige kostnader knyttet til drift i fiskeflåten. Produksjonskostnadene knyttet til fiskeflåten viser at fartøygruppene 4, 9, 10 og 13 er blant de med lavest

gjennomsnitt. Dette er med på å forklare hvorfor disse fartøygruppene har flest fiskeslag som gir avgiftsgrunnlag.

Av analysen observerte vi at det er store variasjoner mellom hvilken avgift som ligger til grunn for hvert fiskeslag i hver fiskeflåte. Dette kommer i stor grad av store variasjoner i oppnådd salgspris og produksjonskostnad. At det oppstår store variasjoner i salgspris og kostnad medfører at det er vanskelig å sette en felles avgift for alle fiskeslag, eller en spesifikk avgift for de fiskeslaga som utpeker seg. For fartøygruppe 4 "Konvensjonelle kystfiskefartøy 21 meter hjemmelslengde over", 9 "Kystnotfartøy under 11 menter hjemmelslengde", 10 "Kystnotfartøy 11-21,35 meter hjemmelslengde" og 13 "Pelagiske trålere" var det tre fiskeslag som utpekte seg som fellesnevner. Disse fiskeslagene var torsk, makrell og hestemakrell. Selv om fartøygruppe 6 "Torsketrålere" og 12 "Ringnotsnurpere" har generert høyest ressursrente, vil det ikke være naturlig at det er disse fartøygruppene som vil ha størst grunnlag for avgift på fisk.

Selv om noen fiskeslag i fiskeflåten danner avgiftsgrunnlag er det fortsatt mange fiskeslag som ikke gir avgiftsgrunnlag. Av dette kan det tenkes at de fiskeslagene som oppnår en ekstra avkastning, må kompensere for de fiskeslagene med negativt resultat. Dersom noen fiskeslag skal utpekes vil vi si at det er størst grunnlag for å legge en avgift på torsk og makrell i de mest lønnsomme fartøygruppene. Dreyer (2018a) anbefaler å utarbeide avgift på førstehånds for enkelte arter, på de mest lønnsomme fartøyene. Dette for å hindre at fartøygrupper med marginal lønnsomhet faller ut. Videre bør avgiften justeres i forhold til fartøygruppens struktureringsmuligheter, sesong og råstoffets beskatt enhet. Forutsatt at avgiften benyttes til et spesifikt formål som for eksempel å dekke forvaltningskostnader kan det virke som et fornuftig virkemiddel. Metoden fungerer ikke dersom en ønsker å oppnå høyest mulig statlig utbytte. Denne formen for innkrevingsavgift er avansert som gjør det vanskelig å trekke noen konklusjoner fra våre beregninger. Da denne analysen kun tar utgangspunkt i salgspris og produksjonskostnader, vil den gi andre resultater enn analysene knyttet til ressursrente. Viktig er det å nevne at avgiften sannsynligvis ville fått andre resultater dersom vi hadde tatt hensyn til andre år enn 2017. I intervju med Stein Ivar Steinshamn[34], NHH-professor i miljø- og ressursøkonomi, anbefaler han alternativt en konsesjonsavgift, eventuelt en uniform skatt på førstehåndsverdi, da denne sannsynlig vil gi minst vridningseffekter og uheldige insentiver.

[34] Stein Ivar Steinshamn, NHH-professor i miljø- og ressursøkonomi. Intervju 13. mars 2019

Våren 2018 foreslo derimot Finansdepartementet å innføre en grunnrenteskatt på havbruk etter modell fra vannkraftverkbeskatning. I våre analyser har vi også valgt å se på en slik modell for fiskeflåten. Resultatene viste negative verdier for samtlige fartøygrupper, både med og uten finansposter. Dette gir klare indikasjoner om at en skattesats på 37 prosent av grunnrenteinntekten er for stor for alle fartøygruppene i den undersøkte perioden.

For å få et mer nøyaktig anslag på hvor stor ressursrenten er, har vi beregnet en overskuddsskatt. Den gjennomsnittlige skattesatsen ved overskuddsbeskatning viser negative skattesatser for alle fartøygrupper med unntak av fartøygruppe 6 "Torsketrålere", 7 "Kystreketrålere" og 12 "Ringnotsnurpere". Fartøygruppe 6 oppnår en skattesats på 8,7 prosent, fartøygruppe 7 en skattesats på 0,9 prosent og fartøygruppe 12 en skattesats på 12,1 prosent. Vi har observert store forskjeller mellom fartøygruppene i våre beregninger av overskuddsbeskatning. Resultatene kan forklares ved at enkelte fartøygrupper har hatt omfattende strukturendringer og effektivisering, som følgelig gir en større realisert ressursrente og et større skattegrunnlag. Variasjoner i tidsserien kommer av at fiskerinæringen er utsatt for markedssvingninger.

Videre er det foretatt sensitivitetsanalyser etter fradrag for normalavkastning for å se på resultatene av ulike skattesatser for hver fartøygruppe. Som forventet fant vi at fartøygruppe 6 "Torsketrålere" og 12 "Ringnotsnurpere" var de eneste av alle fartøygruppene med positive ressursrente inklusive finansposter ved 5- og 10 prosent skatt. Alle fartøygruppene fikk negative verdier ved 15 prosent skatt. Vi har også beregnet en skattesats ved å trekke fra normalavkastning på resultat før skatt. Det fremkom av analysene at alle fartøygrupper med unntak av fartøygruppe 1 "Konvensjonelle kystfiskefartøy under 11 menter hjemmelslengde", 8 "Diverse trålere" og 14 "Havgående krabbefartøy" fikk positive skattesatser ved å benytte en slik form for beskatning. Vi så tydelig også av denne analysen at fartøygruppene 6 og 12 skilte seg ut med et gjennomsnitt på 14- og 19 prosent beskatning utover normalavkastning.

I diskusjonen om hvorvidt det finnes et objektivt grunnlag for å beskatte ressursrenten i fiskeriene blir havressursloven § 2 lagt til grunn. Den sier at "Dei viltlevande marine ressursane ligg til fellesskapet i Noreg". Stein Ivar Steinshamn[35] mener at det finnes et bedre grunnlag for å innføre ressursrentebeskatning i norsk fiskeri enn i havbruk, dersom man forholder seg til den tradisjonelle definisjonen av ressursrente som er næringsvirksomhet

[35] Stein Ivar Steinshamn, NHH-professor i miljø- og ressursøkonomi. Intervju 13. mars 2019

basert på en fornybar, knapp ressurs. Tom-Christer Nilssen[36] mener også at det finnes et bedre grunnlag for å innføre skatt på ressursrenten i norsk fiskeri, da det i fiskerinæringen dreier seg om høsting av en fellesressurs. Nilssen understreker forskjellen mellom fiskeri og havbruk: Fiskeri handler om utnyttelse av en ressurs, mens havbruk handler om benyttelse av et areal. Fisken som fiskes opp av fiskebåtene er viltlevende og en fornybar, knapp ressurs i motsetning til oppdrettsselskapene som avler opp fisken.

Administrerende direktør i Sjømat Norge, Geir Ove Ystmark[37], er ikke i tvil om at fiskerinæringen høster på en felles nasjonal ressurs. I tidligere vurderinger av ressursrenten i fiskeriene har spørsmålet vært om ressursrenten bør beskattes, eller om den skal bidra til å sikre bosetting og aktivitet langs kysten. Ystmark mener at man fortsatt bør være opptatt av at næringen skal bidra til bosetting og industriell aktivitet langs kysten, selv om strukturering har ført til økt lønnsomhet i fiskeriene. Dette vil forutsette at vi gjennomgår strukturpolitikken og lovverket med sikte på å øke bearbeidingen av fisk fisket på norske kvoter.

I drøftingen av ressursrentebeskatning er det essensielt å se nærmere på hvilke konsekvenser en eventuell beskatning vil få for kystsamfunnet. I henhold til økonomisk teori i delkapittel 3.2 vil aktører i et velfungerende samfunn velge den strategien som gir størst mulig avkastning. Dersom en ressursrenteskatt blir innført vil næringsaktørene søke seg til alternativer som gir størst mulig økonomisk verdi for seg selv. Dette kan eksempelvis være alternativer som å selge seg ut av næringen, fusjonere, eller bruke mindre av overskuddet til investering i innovasjon. Innføring av særskatt vil kunne skape insentiver til mindre lønnsomhet, hvor fiskeflåten kan bli motivert til å ta ut deler av ressursrenten i lott for å redusere skattegrunnlaget. Det vil også kunne oppstå et prinsipal-agent problem da partene har forskjellige mål. Staten ønsker å maksimere statsinntektene, mens fiskeflåten ønsker å maksimere egen fortjeneste.

I Stortingsmelding nr. 21 (2006-2007) var et argument mot beskatning av ressursrenten at den kunne forsterke de negative konsekvensene for sårbare fiskeriavhengige samfunn, gjennom økt effektivisering og strukturering. Geir Ove Ystmark er enig i at en ressursrentebeskatning vil føre til kraftig strukturendring, samt bidra til at vi ikke lenger har en differensiert flåtestruktur. Innføring av ressursrentebeskatning kan fjerne store deler av skalafordelene

[36] Tom Christer Nilssen, fiskeripolitisk ansvarlig Høyre og stortingsrepresentant i Nærningskomiteen. Intervju 5. mars 2019
[37] Geir Ove Ystmark, administrerende direktør i Sjømat Norge. Intervju 25. mars 2019

knyttet til fiskeflåten. På denne måten vil man ikke kunne utnytte en reduksjon i kostnader og salgspris. Dette støttes av teorien knyttet til markedslikevekt. Høsting av ressursrente kan føre til at fiskeflåten kan tilby et høyere kvantum til en lavere pris. Dersom en innfører en beskatning på ressursrenten vil skatten fordeles likt mellom kjøper og selger. Det vil si at kostnadene for fiskeflåten vil øke, samtidig som prisen på fisk vil øke. Dette vil kunne medfører et effektivitetstap. Det er vanskelig å si noe helt sikkert om hvordan en beskatning vil påvirke kystsamfunnet, da det er veldig avhengig av hvilken innkrevingsmodell som velges. Tom-Christer Nilssen og Stein Ivar Steinshamn er likevel samstemte om at det sannsynligvis vil medføre noe mer effektivt fiske og færre fiskebåter, som igjen vil resultere i færre arbeidsplasser.

10.3 Havbruk

10.3.1 Ressursrenten

De siste årene har en diskusjon rundt beskatning av ressursrenten i oppdrettsnæringen vokst kraftig frem. Havbruksnæringen har i løpet av noen tiår utviklet seg fra et forsøksstadium til en næring med stor verdiskapning. Flytemerdene i sjø gir produksjonsvekst, mindre risiko og lavere driftskostnader enn landbaserte anlegg. I motsetning til fiskeri har antall selskaper innen matfiskproduksjon holdt seg relativt stabil (se figur 3). Tross liten vekst i antall selskap i matfiskproduksjon har næringen hatt en økende førstehåndsverdi, omtrent tre ganger så stor som i fiskeflåten.

Regjeringens politiske plattform har lagt frem at naturressurser bør beskattes slik at overskuddet tilfaller fellesskapet. For næringer som utnytter knappe ressurser, menes det at en reduksjon i selskapsskatten gir et ytterligere argument for å beskatte ressursrenten. Diskusjonen omkring grunnrenteskatt på havbruk er først og fremst blitt diskutert fordi havbrukskonsesjoner gir beskyttet rett til næringsutøvelse, og opphav til en ekstraordinær avkastning. I tillegg gir biofysiske forhold ved lokaliteten som topografi, strøm, temperatur, salinitet og smittepress fra andre lokaliteter opphav til grunnrente (Folkvord, 2019). I vår analyse har havbruk over flere år hatt en god gjennomsnittlig driftsmargin på 22,3 prosent (se figur 23). Det kan derfor menes at ressursrenten bør tilfalle fellesskapet.

Utvikling i ressursrenten (inklusive- og eksklusive finansposter) i matfiskproduksjonen viste store variasjoner (se figur 24). Ressursrenten har vært positiv for alle de analyserte årene foruten år 2012. I gjennomsnitt henter havbruk ut mye større ressursrente sammenlignet med fiskeflåten. Dette taler for at det i større grad er grunnlag for å innføre beskatning i

havbruksnæringen fremfor fiskerinæring. Til tross for variasjoner i utviklingen av ressursrenten fra 2009 til 2017, har den likevel hatt en økende trendlinje for alle grupper med ulik helning. Dette kan forklares gjennom effektivisering av drift, teknologisk utvikling, økt eksport og økte priser på matfisk i havbruksnæringen.

I vår utredelse fant vi at gruppe 3 "Store selskap" oppnår en mye høyere ressursrente enn gruppe 2 "Mellomstore selskap" og gruppe 1 "Små selskap". Det kan ses av analysene inklusive- og eksklusive finansposter at de finansielle postene ikke påvirker ressursrenten i noe stor grad for havbruksnæringen. Dette kan tyde på at selskapene i utvalget ikke har store kostnader knyttet til opptak av lån og tap på finansielle plasseringer, eller inntekter knyttet til fordringer og kapitalplasseringer. Med andre ord kan dette tale for at havbruksnæringen ikke er så kapitaltung.

Videre i analysen studeres den realiserte ressursrenten i ett selskap innenfor hver av gruppene. Herunder Blom Fiskeoppdrett AS, Bremnes Seashore AS og Mowi AS. For Blom Fiskeoppdrett utgjorde finanspostene en større andel, da det oppstod et klart skille mellom realisert ressursrente inklusiv- og eksklusiv finanspostene. Gjennomsnittlig ressursrente inkludert finansposter var NOK 23 million og ekskludert NOK 32 million. Av analysen for gruppe 1 "Små selskap" var ressursrenten i gjennomsnitt NOK 35 millioner både inkludert- og ekskludert finansposter. Dette gir uttrykk for at Blom Fiskeoppdrett har mye større kostnader knyttet til anskaffelse av fremmedkapital enn et gjennomsnittlig selskap i gruppe 1.

For Bremnes Seashore var realisert ressursrente med- og uten finansposter nokså lik (se figur 25). Vi observerte en varierende, men positiv realisert ressursrente fra 2009 til 2017. For gruppe 2 "Mellomstore selskap" var ressursrenten i gjennomsnitt NOK 68 million inklusive finansposter, og NOK 71 million eksklusive finansposter. Den gjennomsnittlige ressursrenten løpte til NOK 160 millioner inklusive finansposter og NOK 173 millioner eksklusive finansposter for Bremnes Seashore. Bremnes Seashore oppnår en mye høyere ressursrente enn et gjennomsnittlig selskap i gruppe 2. Dette kan tyde på at Bremnes Seashore har en mer lønnsom drift enn gjennomsnittet. Det er viktig å påpeke at gruppe 2 i gjennomsnitt hadde 10,9 tillatelser, som er noe mindre enn Bremnes Seashore med 15 tillatelser. Det vil da være naturlig at Bremnes Seashore oppnår noe høyere ressursrente.

I analysen av Mowi observerte vi en varierende, positiv ressursrente (se figur 25). Av grafen utgjorde finanspostene en stor andel fra 2012 til 2017. Mowi oppnådde en gjennomsnittlig ressursrente på NOK 2,6 milliarder inklusive finansposter og NOK 3,2 milliarder eksklusive

finansposter. Ifølge analysen av et gjennomsnittlig stort selskap løper ressursrenten til NOK 152 millioner inklusive finansposter og NOK 157 millioner eksklusive finansposter. Dette forteller oss at Mowi ligger mye høyere enn et gjennomsnittlig selskap i gruppe 3 "Store selskap". Grunnen til dette kan være at lønnsomhetsundersøkelsen opererer med selskap som i gjennomsnitt har 49,7 tillatelser, mens Mowi har et større antall. Det vil derfor være naturlig at Mowi ligger mye høyere enn gjennomsnittet i lønnsomhetsundersøkelsen til Fiskeridirektoratet. I tillegg er det viktig å påpeke at ressursrenten til Mowi representerer hele verdikjeden, og ikke kun matfiskproduksjon slik som lønnsomhetsundersøkelsen gjør.

10.3.2 Ressursrentebeskatning

I Dokument 8: 192 S (2017-2018) ble det fremmet et forslag av stortingsrepresentanter fra Sosialistisk Venstreparti, om å be regjeringen utrede og legge frem et forslag om en avgift per kilo produsert fisk. Forslaget gikk ut på å innføre en avgift på 35 øre per kilo.

Vi har i analysen sett på hvor høy en eventuell avgift per kilo fisk kan være for de ulike gruppene i havbruk. Avgiftsgrunnlaget for de ulike gruppene var nokså lik, men avgiften varierte i stor grad fra år til år. Av dette kan det ses at avgiften bør justeres løpende etter salgspris per kilo fisk. Vi har likevel valgt å se på en gjennomsnittlig avgift per gruppe for perioden. For gruppe 1 "Små selskap" ville en gjennomsnittlig avgift tilsvare NOK 7,5 per kilo, for gruppe 2 "Mellomstore selskap" NOK 6,9 per kilo og for gruppe 3 "Store selskap" NOK 7,7 per kilo. Våre resultater viser en betraktelig større avgift enn den avgiften Sosialistisk Venstreparti foreslo. Vi kan derfor konkludere med at en avgift på 35 øre vil ha liten effekt på resultat per kilo fisk.

Forslaget fra Finansdepartementet om å innføre en grunnrenteskatt på havbruk etter modell fra vannkraft på 37 prosent av bruttoinntekt, viste seg å være en for høy skattesats. Ifølge våre analyser fører en skattesats på 37 prosent til en negativ realisert ressursrente hvert år for havbruksnæringen, både inkludert- og ekskludert finansposter (se figur 27). Sensitivitetsanalysene våre viste at det var ingen av gruppene som fikk positive resultater ved 25 prosent beskatning. En beskatning på 20 prosent ga imidlertid positive resultater for gruppe 1 "Små selskap" og gruppe 3 "Store selskap".

For å finne en mer nøyaktig skattesats benyttet vi overskuddsbeskatning. Ved å beregne et gjennomsnitt for perioden fant vi at gruppe 1 "Små selskap" kunne skattlegges 20,7 prosent, gruppe 2 "Mellomstore selskap" med 16 prosent og gruppe 3 "Store selskap" med 18,3 prosent inkludert finansposter. Dersom overskuddsbeskatningen tok utgangspunkt i

ressursrente ekskludert finansposter, kunne gruppe 1 i gjennomsnitt skattlegges 21,2 prosent, gruppe 2 med 17 prosent og gruppe 3 med 20 prosent. Forskjellen fra å inkludere- eller ekskludere finansposter hadde ifølge våre analyser ikke en stor betydning for skattesats ved overskuddsbeskatning for havbruk. Vi ønsker derfor videre i kapittelet å kun diskutere resultater inklusive finansposter.

Selv om gruppe 1 "Små selskap" oppnår lavest ressursrente er det de som oppnår høyest skattegrunnlag ved overskuddsbeskatning. I Vennemo og Bjerkmann (2018) fant de også at et lite selskap betalte en høyere andel av inntekten enn det mellomstore- og store selskapet. Viktig er det å påpeke at vi jobber ut fra et gjennomsnitt av gruppene i næringen fra 2009 til 2017, mens Vennemo og Bjerkmann (2018) kun studerte tre oppdrettsselskaper i 2017.

Blom Fiskeoppdrett oppnådde en gjennomsnittlig skattesats på 5 prosent ved overskuddsbeskatning. Under delkapittel 9.3.2 fant vi at et gjennomsnittlig selskap i gruppe 1 "Små selskap" kunne beskattes 20,7 prosent ved overskuddsbeskatning. Basert på overskuddbeskatningen av Blom Fiskeoppdrett oppnådde de aldri en skattesats tilsvarende denne satsen. Dette tyder på at gjennomsnittlig skattesats på 20,7 prosent ville vært for høy for Blom Fiskeoppdrett. For Bremnes Seashore oppnådde de en gjennomsnittlig skattesats på 10,6 prosent. Ut fra beregningene av overskuddsbeskatning kunne et mellomstort selskap i gjennomsnittlig skattlegges med 16 prosent. Bremnes Seashore har hatt grunnlag for å beskatte 16 prosent i årene 2010, 2013 og 2017. Ut fra gjennomsnittlig overskuddbeskatningen for gruppe 3, kan et stort selskap som Mowi beskattes 18,3 prosent. For Mowi oppnådde de en gjennomsnittlig skattesats på 11,4 prosent. Det var kun grunnlag for å beskatte Mowi med 18,3 prosent i 2010 og 2016 ved overskuddsbeskatning.

I analysen for skatt med fratrekk for normalavkastning fant vi at et gjennomsnittlig selskap i gruppe 1 "Små selskap" kunne beskattes 23 prosent, i gruppe 2 "Mellomstore selskap" med 22 prosent og i gruppe 3 "Store selskap" med 24 prosent (se figur 29). Blom Fiskeoppdrett oppnådde aldri en gjennomsnittlig skattesats tilsvarende gjennomsnittet i sin gruppe. Med en gjennomsnittlig skattesats på 6,7 prosent tyder det på at en gjennomsnittlig skattesats for gruppe 1 ville vært for høy for Blom Fiskeoppdrett. Selv om Blom Fiskeoppdrett har flere tillatelser enn gjennomsnittet, viser det seg at de ikke klarer å oppnå et like høy ressursrente som gjennomsnittet i sin gruppe. Med andre ord gir dette indikasjoner på at skattesatsen bør tilpasses hvert enkelt selskap ut ifra blant annet selskapsstørrelse, antall tillatelser og lønnsomhet.

Fra 2009 til 2017 var gjennomsnittlig skattesats med fratrekk for normalavkastning på 10,7 prosent for Bremnes Seashore. I beregningene for skatt med fratrekk for normalavkastning fant vi at gruppe 2 "Mellomstore selskap" i gjennomsnitt kunne beskattes med 22 prosent av inntektene. Bremnes Seashore oppnår aldri en skattesats tilsvarende gjennomsnittet for sin gruppe i løpet av perioden. Som nevnt tidligere, har Bremnes Seashore flere tillatelser enn et gjennomsnittlig selskap i gruppe 2 "Mellomstore selskap" og oppnår en mye større realisert ressursrente. Nok en gang er dette et bevis på hvilke forskjeller som finnes innad i gruppene i havbruk.

Mowi fikk en gjennomsnittlig skattesats med fratrekk for normalavkastning på 14,3 prosent fra 2009 til 2017. Den gjennomsnittlige skattesatsen for et selskap i gruppe 3 "Store selskap" ved bruk av denne metoden var 24 prosent. Det er kun grunnlag for å beskatte Mowi med 24 prosent i 2010. Etter å ha studert ressursrenteskatt for de ulike gruppene i havbruk, samt de tre selskapene innenfor hver gruppe, kan vi konkludere med at en eventuell ressursrenteskatt må utformes og tilpasses hvert enkelt selskap. En overskuddsbeskatning eller beskatning utover normalavkastning basert på et gjennomsnitt ville være for høyt for de tre selskapene.

Fra analysene virker det noe mer hensiktsmessig å innføre en avgift per kilo fisk. Dersom denne formen for avgift innføres, bør den justeres løpende etter salgspris per kilo fisk, for å ta hensyn til markedssvingningene i næringen. For havbruk kunne en slik innkrevingsmodell vært et alternativ da den har få fiskeslag og prisene mellom fiskeslagene var nokså like. Fordelen med å innføre avgift er at den er lett å implementere, administrere og retter fokuset mot det leddet i verdikjeden som realiserer ressursrenten. Avgiften kan være med å redusere overkapasitet i havbruk og redusere skattegrunnlaget for den ordinære selskapsskatten. Avgift basert på salgspris gjør at næringen vil slippe å måtte betale høye avgifter i tider med lav pris på fisk.

Som nevnt tidligere i delkapittel 3.4.1 kan en slik avgift også føre til uheldige effekter. Avgiften kan blant annet føre til vridninger mot andre ledd i verdikjeden. Et slik avgiftssystemet vil være belastende på de selskapene som er mindre effektive, og selskaper med marginal lønnsomhet vil kunne falle ut da de må betale avgiften tross underskudd. Dette kan bli sett på som lite legitimt. Næringen belastes allerede i dag med avgifter på produkt og eksport gjennom markeds- og forskningsavgift. En diversifisert avgift på ulike grupper vil kunne redusere de negative effektene, men likevel styrke insentivene til de mindre aktørene i

de ulike gruppene til å selge seg ut til de større. Det kan derfor tenkes at en eventuell avgift burde diversifiseres på mer enn tre grupper i havbruk.

Å la ressursrenten blir værende hos næringsaktørene kan enkeltpersoner benytte meravkastningen til personlige formål og berikelse. Dersom innkreving blir vedtatt vil ressursrenten tilfalle fellesskapets tjenester over statsbudsjettet. På den måten vil ressursrenten komme flere til gode. Gjennom en nøytral ressursrenteskatt kan andre mer vridende skatter reduseres. I tillegg kan man redusere overkapasitet og den ordinære selskapsskatten ved en slik innkreving av ressursrente. På en annen side vil næringsaktørene kunne bruke ressursrenten til å medvirke og sikre sysselsetting, og bosetting i kystsamfunnene. En innkreving av ressursrenten kan hemme utvikling i kystsamfunnene og vil dermed kunne stride imot akvakulturloven (jf. akvakulturloven § 1).

Vennemo og Bjerkmann (2018) argumenterer for at det er mange detaljer knyttet til utforming av praktisk ressursrenteskatt, blant annet hvilke utgifter som er fradragsberettiget, periodisering av kapitalutgifter og diskonteringsrente. Dette gjør at skatten i praksis ikke blir nøytral slik som det vises til i teoretisk. Videre er risikoen forbundet med drift av havbruk høy, og det kan derfor argumenteres for at aktørene i havbruksnæringen bør ha større avkastning enn andre lavrisiko næringer. Dette argumentet støttes av en rapport nylig publisert av Junior Consulting. Ett av hovedfunnene i rapporten var at oppdrettsnæringen er en sterk syklisk og risikoutsatt næring med kraftige nedgangsperioder (Belsvik, 2019).

Verdikjeden for havbruk gir betydelige muligheter for å skifte inntekter og kostnader mellom ledd og land, slik at skatten får en vridningseffekt (Folkvord et al., 2019). Videre påpeker Folkvord et al. (2019) at en innføring av særskatt vil hindre bærekraftig utvikling i havbruksnæringen. Dette kan støttes opp av økonomisk teori. Særskatt vil kunne gi insentiver til å flytte kostnader og inntekter, for å oppnå størst mulig verdi for seg selv. Det vil på samme måte som for fiskeflåten oppstå et prinsipal-agent problem mellom staten og havbruksnæringen, dersom særskatt innføres. Dersom en særskatt innføres vil en også kunne forvente høyere skatter etter at et skatteregime er etablert, slik som i kraftsektoren.

Den ekstra ordinære lønnsomheten i havbruksnæringen, vil ifølge Folkvord et al. (2019) drives ned mot mer normale nivåer i forhold til andre næringer, grunnet høye priser på lakseför. I tillegg vil innovasjoner i produksjon av laks og ørret på land og offshore, gjøre det mer lønnsomt å etablere produksjon i andre land. Det pekes blant annet også på konkurransen fra utlandet og at investeringer i utlandet er med på å drive avkastningen i bransjen ned.

Havbruk er ingen stedbundet virksomhet og kan derfor raskt flyttes til andre land eller langt til havs (Ystmark, 2019; Fiskeribladet, 2018). Dette argumentet støttes også av Tom Christer Nilssen. Nilssen[38] hevder at anleggene knyttet til havbruk er flyttbare og inngrepene som utføres er ikke permanente som ved vannkraft og petroleumssektoren.

Havbruksnæringen er ifølge NHH-professor Ola H. Grytten[39] konjunkturavhengig. Innføring av ressursrenteskatt vil dermed kunne hindre næringen å legge opp kapital i gode år. UiS-professor Ragnar Tveterås[40] er ikke i tvil om at konsekvensene av ressursrentebeskatning kan bli store for kystsamfunnene. Dersom skatten blir utformet på feil måte kan den svekke sysselsetting og verdiskapning. Videre forklarer Tveterås at et for høyt skattenivå i havbruk vil kvele vekst i arbeidsplasser, verdiskapning og investeringer. Geir Ove Ystmark, stiller spørsmål ved om distriktene vil oppleve det som legitimt at deres næringsliv skal finansiere fremtidens velferdsordninger, mens multinasjonale selskaper, IT-bedrifter og konsulenthus i Oslo har tilnærmet nullskatt (Ystmark, 2019).

Geir Ove Ystmark[41] hevder at havbruksnæringen er underlagt konsesjonsregelverk og anvender sjøvannareal. Dette betaler næringen allerede for ettersom myndighetene selger vekst til markedspris. Ystmark forklarer videre at næringen er globalt konkurranseutsatt, ved at det er mange land med tilsvarende sjøvannstemperatur som Norge og ved at det er utviklet geografinøytral teknologi som land- og havbasert produksjon. Finansdepartementet har ifølge Geir Ove Ystmark en teori om at kapital kan flyttes over landegrensene, og at selskapsskatten derfor må reduseres. For å finansiere dette søker Finansdepartementet å øke skattlegging på stedbundne ressurser. Dette er ressurser som i stor grad er grunnlaget for næringsvirksomhet og bosetting utenfor de store byene.

En ressursrentebeskatning vil ikke bare påvirke fiskeri og havbruk, men også en rekke andre næringer i norske distrikter. Geir Ove Ystmark forklarer i intervjuet at han er sterkt imot ressursrentebeskatning i havbruksnæringen. Ystmark påpeker at havbruksnæringen er en industriell næring, som selv finansierer sine innsatsfaktorer. Det er behov for investering i næringen for å løse miljøproblemer som forutsetter sterke eierskapsmiljø i Norge. Dersom det skal innføres en beskatning på havbruksnæringen anbefaler Ystmark en videreføring av havbruksfondet med jevnlig salg av konsesjonsvolum. Utbetalingene av havbruksfondet bør

[38] Tom Christer Nilssen, fiskeripolitisk ansvarlig Høyre og stortingsrepresentant i Næringskomiteen. Intervju 5. mars 2019
[39] Ola Honningdal Grytten. Årsmøte i Møre og Romsdal Fiskarlag, 15. november 2018
[40] Ragnar Tveterås, UiS-professor. Intervju 12. mars 2019
[41] Geri Ove Ystmark, administrerende direktør i Sjømat Norge. Intervju 25. mars 2019

utbetales på et lavere nivå slik at det er penger i perioder med lavere vekst/inntekt fra salg av vekst.

I debatten om å innføre ressursrenteskatt i havbruk, har flere vært bekymret for at høy lønnsomhet bare er midlertidig grunnet stor konkurranse. Det kan også argumentere for at havbruk allerede betaler en form for ressursrente gjennom havbruksfondet, og avgifter knyttet til produkt og eksport gjennom markeds og forskningsavgift. Dette støttes av både Geir Ove Ystmark og Tom Christer Nilsen. Tom Christer Nilsen[42] mener at ressursrenten i havbruk allerede beskattes gjennom et ordinært skattesystem, og for eksklusiv tilgang og benyttelse av allmenning i sjø gjennom verk og bruksskatt. Dermed kan det stilles spørsmål om ressursrentebeskatning kun er et fiskalt knep, eller en redelig form for innkreving av ekstraavkastning. Dette bunner ut i statens behov for å kompensere fall i inntekt fra petroleumssektoren, og finansiere den kommende eldrebølgen.

Det store spørsmålet er om ressursrenteskatt bør innføres i havbruk og eventuelt hvilken skatt som bør innføres. Ut ifra analysene som er foretatt har vi sett at skatt basert på gjennomsnitt ikke vil være gunstig, grunnet markedssvingninger og store forskjeller blant selskap innad i gruppene. En mer aktuell beskatning ville vært avgift basert på salgspris av fisk. Siden avgiften varierte i stor grad fra år til år, bør avgiften justeres løpende. Stein Ivar Steinshamn[43] anbefaler heller en konsesjonsavgift i havbruk da næringen synes å være svært lønnsom grunnet konsesjonsordningen. Folkvord et al. (2019) anbefaler videre at fordelingen av en særskatt skal skje på lik linje som havbruksfondet, hvor hoveddelen av skatteinntektene går til kystkommuner med oppdrett, med en mindre andel til fylkeskommunen og staten.

[42] Tom Christer Nilssen, fiskeripolitisk ansvarlig Høyre og stortingsrepresentant i Næringskomiteen. Intervju 5. mars 2019
[43] Stein Ivar Steinshamn, NHH-professor i miljø og ressursøkonomi. Intervju 13. mars 2018

11.0 Konklusjoner

Hensikten med denne utredningen har vært å se nærmere på grunnlaget for ressursrentebeskatning i fiskeri- og havbruksnæringen. I dette kapittelet vil vi kort oppsummere hovedfunnene i utredningen og svare på problemstillingene hver for seg.

a. **"Er det grunnlag for å innføre ressursrenteskatt i norsk fiskeri- og/eller havbruksnæring?"**

For å besvare problemstilling (a) ønsker vi først å se på om det finnes grunnlag for å innføre ressursrenteskatt i norsk fiskerinæring. Deretter svare på om det finnes grunnlag for å innføre ressursrenteskatt i norsk havbruksnæring.

Våre analyser av fiskeflåten viser at ressursrenten ikke er høy nok til at det er grunnlag for beskatning. Dette til tross for at fiskeflåten tilfredsstiller kravene om ressursrentebeskatning, ved at de utnytter en knapp naturressurs. Analysene av ressursrenten viste at næringen er sterkt preget av markedssvingninger, da vi observerte store variasjoner i realisert ressursrente gjennom tidsperioden.

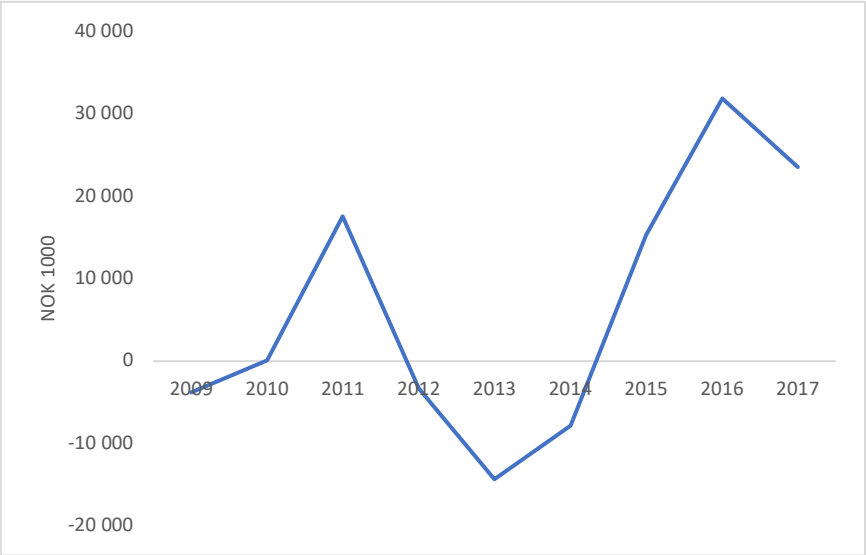

Figur 32[44]: Ressursrente fiskeflåten inklusive finansposter

Viktig er det også å nevne de store forskjellene mellom fartøygruppene. Fartøygruppe 6 "Torsketrålere" og fartøygruppe 12 "Ringnotsnurpere", var de to fartøygruppene som bidro til at samlet realisert ressursrente var positiv gjennom det meste av perioden. Ressursrenten for fartøygruppe 6 og 12 har gjennom perioden vært høy, noe som tyder på effektiv drift og

[44] Graf fra figur 16

strukturtilpasning. Ressursrenten i de øvrige fartøygruppene har imidlertid vært negativ eller på et lavt nivå. På bakgrunn av dette kan vi påstå at det finnes grunnlag for å innføre ressursrenteskatt i fartøygruppe 6 og 12 fremfor de andre. Store variasjoner i ressursrenten, både gjennom tidsperioden og mellom fartøygruppene, er med på å underbygge vår konklusjon om at det *ikke* er grunnlag for å innføre ressursrenteskatt i norsk fiskerinæring. Til tross for en kraftig reduksjon i antall fiskefartøy og fiskere, kan vi konkludere med at strukturutviklingen i fiskeflåten ikke har kommet langt nok til at ressursrenten bør beskattes.

Konklusjonen kan støttes opp av at en innføring av ressursrenteskatt kan skape insentiver til mindre lønnsomhet, og fjerne skalafordeler knyttet til fiskeflåten. En ressursrenteskatt vil kunne forsterke de negative konsekvensene for sårbare fiskeriavhengige samfunn, gjennom blant annet økt effektivisering og strukturering. Ressursrenteskatt i fiskeflåten kan videre føre til at næringsaktørene søker seg til alternativer som gir størst økonomisk verdi for seg selv. Eksempelvis ved å selge seg ut av næringen, fusjonere eller bruke mindre av overskuddet til å investere i innovasjon.

I havbruksnæringen er det i midlertidig blitt observert høy lønnsomhet og ressursrente. Analysene viser at havbruk henter ut en mye større ressursrente sammenlignet med fiskeflåten. Dette kan tale for at det er større grunnlag for å innføre ressursrenteskatt i havbruksnæringen fremfor fiskerinæringen. Havbruk er en konjunkturavhengig næring. Innføring av ressursrenteskatt vil dermed kunne hindre næringen å legge opp kapital i gode år. Videre er risikoen forbundet med drift av havbruk høy, og det kan argumenteres for at aktørene i havbruksnæringen bør ha større avkastning enn andre lavrisiko næringer. Til tross for variasjoner, har vi sett en positiv trendutvikling i ressursrenten gjennom perioden. Dette kan skyldes effektiv drift, teknologisk utvikling, økt eksport og økte salgspriser på matfisk.

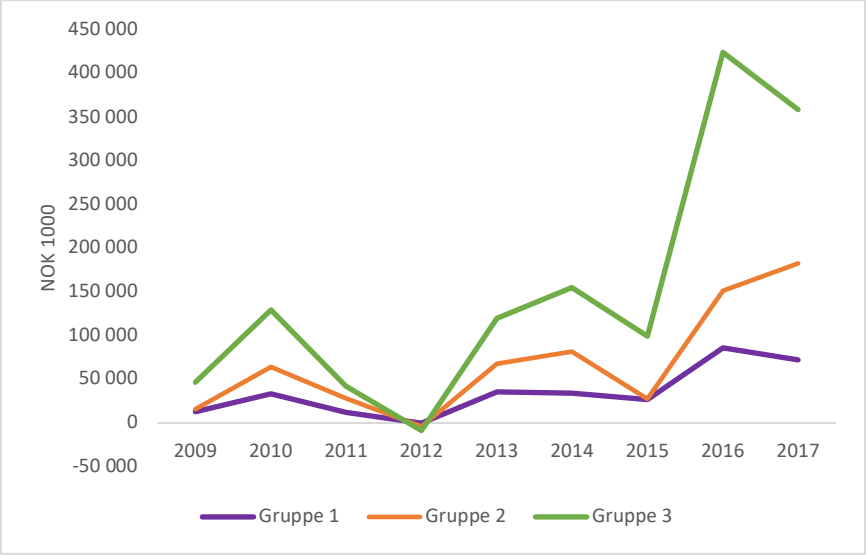

Figur 33[45]: Ressursrente havbruk inklusive finansposter

Det er også her viktig å understreke forskjellene mellom gruppene i havbruksnæringen. Utredelsen viste at gruppe 3 "Store selskap" høster en større ressursrente enn gruppe 2 "Mellomstore selskap" og gruppe 1 "Små selskap". Videre valgte vi å studere ett tilfeldig selskap innenfor hver av gruppene. Her kunne vi bemerke større variasjoner i ressursrenten og tilfeller der oppdrettsselskapene hadde negativ ressursrente. Dette indikerer forskjeller innad i havbruksgruppene. Variasjoner i ressursrenten, både gjennom tidsperioden og innad i havbruksgruppene, er med på å underbygge vår konklusjon om at det *ikke* er grunnlag for å innføre ressursrenteskatt i norsk havbruksnæring. Vi ønsker å konkludere med at det ikke er noe større grunnlag for å beskatte havbruksnæringen, fremfor IT- og konsulentselskap. For det første utnytter ikke havbruksnæringen en knapp ressurs, men anvender sjøvannareal. For det andre utfører ikke næringen permanente inngrep slik som i fiskeri-, kraft- og petroleumssektoren.

Konklusjonen kan støttes opp med at havbruksnæringen ikke er en stedbunden virksomhet. En konsekvens av ressursrentebeskatning kan være at flere oppdrettsanlegg velger å flagge ut. Innføring av særskatt vil kunne hindre bærekraftig utvikling, da det stadig er behov og krav til å investere i bærekraftige løsninger i næringen. Dersom et skatteregime blir etablert, kan vi forvente høyere skatter. Havbruksnæringen betaler i dag en form for ressursrentebeskatning gjennom havbruksfondet, ordinært skattesystem, verk og bruksskatt, avgifter, og marked og forskningsavgift.

[45] Graf fra figur 22

b. "Dersom ressursrenteskatt blir innført, hvilken innkrevingsmetode bør benyttes og hvilken skattesats/avgift vil det gi?"

Vi har i problemstilling (a) konkludert med at det ikke finnes grunnlag for å innføre ressursrenteskatt i verken fiskeri- eller havbruksnæringen. Vi ønsker likevel i problemstilling (b) å foreslå hva en eventuell innkrevingssats/avgift burde være. I den anledning ønsker vi først å ta for oss fiskerinæringen, før vi går inn på havbruksnæringen.

I analysen av innkrevingsmetoder for ressursrenten, kan vi fastslå hvilke metoder som egner seg og ikke for fiskeflåten. En beskatningsmodell basert på vannkraft viste seg å være en for høy skattesats for samtlige fartøygrupper gjennom hele perioden. Vi kan derfor konkludere med at denne innkrevingsmetoden ikke egner seg dersom ressursrenteskatt blir innført i fiskerinæringen. Avgift er heller ikke en metode vi anbefaler, da den blir for avansert i fiskeflåten. Store variasjoner i salgspris og kostnader mellom ulike fartøygrupper og fiskeslag, gjør en innkrevingsavgift kompleks og tidkrevende å utarbeide. Vi står dermed igjen med overskuddsbeskatning og skatt med fratrekk for normalavkastning. Begge metodene er enkle å forholde seg til og tar hensyn til markedssvingninger. Dersom ressursrenteskatt blir innført i norsk fiskerinæring vil vi, basert på våre analyser, anbefale overskuddsbeskatning eller skatt med fratrekk for normalavkastning.

Et sentralt poeng i diskusjonen omkring overskuddsbeskatning er om ordningen skal rettes mot alle fiskefartøy, eller kun fartøy som evner å generere ressursrente. Vi har sett det hensiktsmessig å tilrettelegge ordningen for ulike fartøygrupper og år. I analysen presenterte vi en gjennomsnittlig skattesats for hele perioden for hver fartøygruppe, der intensjonen var å fremheve forskjellene blant dem. Resultatene av overskuddsbeskatning viste negative skattesatser for alle fartøygrupper foruten fartøygruppe 6 "Torsketrålere", 7 "Kystreketrålere" og 12 "Ringnotsnurpere". Fartøygruppe 6 fikk en gjennomsnittlig skattesats på 6,7 prosent, fartøygruppe 7 en skattesats på 0,9 prosent og fartøygruppe 12 en skattesats på 12,1 prosent. En gjennomsnittlig skattesats for en periode vil ikke egne seg i en konjunkturavhengig næring. Følgelig bør skattesatsen justeres løpende. Ressursrenteskatt basert på overskudd vil kun slå inn på fartøy som evner å generere ressursrente. I tilfeller der virksomheten går med underskudd, kan underskuddet framføres med rente, slik at realverdien av underskuddet beholdes og kan konsolideres mot fremtidige underskudd. Eventuelt kan skatteverdien av underskuddet utbetales løpende. På den måten vil fradragsverdien av underskuddet være sikkert, uavhengig av et underskudd eller ikke.

Gjennomsnittlig skatt med fratrekk for normalavkastning viste positive, men lave skatter for omtrent alle fartøygruppene. Fartøygruppe 6 "Torsketrålere" og fartøygruppe 12 "Ringnotsnurpere" oppnådde høyere skattesatser enn øvrige fartøygrupper på henholdsvis 14- og 19 prosent. På lik linje som overskuddsbeskatning bør skatt med fratrekk for normalavkastning variere for hver fartøygruppe og hvert år, grunnet store variasjoner. I tillegg må underskudd i ressursrenten håndteres på samme måte som i overskuddsbeskatning. Alternativt kan en konsesjonsavgift virke fornuftig, eventuelt en uniform skatt på førstehåndsverdi, da denne sannsynlig vil gi minst vridningseffekter og uheldige insentiver.

I analysen av innkrevingsmetoder for ressursrenten, kan vi også fastslå hvilke metoder som egner seg og ikke for havbruk. En beskatningsmodell basert på vannkraft viste seg å være en for høy skattesats for alle havbruksgrupper gjennom hele perioden. Vi kan derfor konkludere med at denne innkrevingsmetoden ikke egner seg dersom ressursrenteskatt blir innført i havbruksnæringen. Vi står dermed igjen med avgift, overskuddsbeskatning og skatt med fratrekk for normalavkastning.

Avgiftsgrunnlaget for de ulike gruppene var nokså lik, men varierte fra år til år. For gruppe 1 "Små selskap" ville en gjennomsnittlig avgift tilsvare NOK 7,5 per kilo, for gruppe 2 "Mellomstore selskap" NOK 6,9 per kilo og for gruppe 3 "Store selskap" NOK 7,7 per kilo. Analysen basert på overskuddsbeskatning viste at gruppe 1 "Små selskap" kunne skattlegges 20,7 prosent, gruppe 2 "Mellomstore selskap" med 15,9 prosent og gruppe 3 "Store selskap" med 18,3 prosent i gjennomsnitt. I analysen for skatt med fratrekk for normalavkastning fant vi at et gjennomsnittlig selskap i gruppe 1 "Små selskap" kunne beskattes 23 prosent, i gruppe 2 "Mellomstore selskap" med 22 prosent og i gruppe 3 "Store selskap" med 24 prosent. En innføring av overskuddsbeskatning, eller skatt med fratrekk for normalavkastning basert på et gjennomsnitt for hver gruppe, kan ikke generaliseres til alle selskapene innad i gruppene. Den gjennomsnittlige skattesatsen for hver av gruppene var i flere tilfeller for høy for de utvalgte selskapene. Vi kan dermed konkludere med at skattesatsen bør tilpasses hvert enkelt selskap, ut ifra blant annet selskapsstørrelse, antall tillatelser og lønnsomhet.

Dersom ressursrenteskatt blir innført i norsk havbruksnæring vil det, ifølge våre analyser, virke mer hensiktsmessig å innføre en avgift per kilo fisk. Dersom denne formen for avgift innføres, bør den justeres løpende etter salgspris per kilo fisk, for å ta hensyn til markedssvingningene i næringen. For havbruk kunne en slik innkrevingsmodell vært et alternativ da den har få fiskeslag og prisene mellom fiskeslagene var nokså like. Fordelen

med å innføre avgift er at den er lett å implementere, administrere og retter fokuset mot det leddet i verdikjeden som realiserer ressursrenten. Alternativt kan konsesjonsavgift virke fornuftig, da det er konsesjonsordningen som gjør næringen lønnsom. Denne avgiften bør videre være øremerket til utvikling av kystsamfunn for å forhindre uheldige vridninger som svekker sysselsetting, bosetting og verdiskaping i lokalsamfunnet.

Innføring av ressursrenteskatt i fiskeri- og havbruksnæringen vil kunne forhindre vekst i sysselsetting, verdiskapning og investeringer langs kysten. Fiskeri- og havbruksnæringen kjennetegnes ved at den er konjunkturavhengig, og en ressursrenteskatt vil dermed hindre næringen å legge opp kapital i gode år for å dekke eventuelle fremtidige tap. Vi har i vår utredning sett at det vil være teoretisk rett å beskatte, men ikke empirisk. Innføring av særskatt i fiskeri- og havbruksnæringen vil i dag fremstå som et fiskalt knep for å skaffe staten inntekter.

Referanseliste

Akvakulturdriftsforskriften. (2008). Forskrift om drift av akvakulturanlegg. (FOR-2008-06 17-822). Hentet 24. januar 2019 fra https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-06-17-822#KAPITTEL_4

Akvakulturloven. (2005). Lov om akvakultur (Akvakulturloven). (LOV- 2005-06-17-79). Hentet 24. januar 2019 fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-79

Andresen, M. E., Idsø, J. (2016). Prinsipal-agent-teori. Hentet 3. februar 2019 fra https://snl.no/prinsipal-agent-teori

Belsvik, U. (2019, 2. mai). Oppdrettsnæringen - historisk utvikling, risiko og kapitalbehov. Hentet 23. mai 2019 fra https://www.jrc.no/blog/oppdrettsnaeringen-historisk-utvikling-risiko-og-kapitalbehov/

Blom Fiskeoppdrett AS 2012, *Årsregnskap 2011*, Blomvågen.

Blom Fiskeoppdrett AS 2013, *Årsregnskap 2012*, Blomvågen.

Blom Fiskeoppdrett AS 2014, *Årsregnskap 2013*, Blomvågen.

Blom Fiskeoppdrett AS 2015, *Årsregnskap 2014*, Blomvågen.

Blom Fiskeoppdrett AS 2016, *Årsregnskap 2015*, Blomvågen.

Blom Fiskeoppdrett AS 2017, *Årsregnskap 2016*, Blomvågen.

Blom Fiskeoppdrett AS 2018, *Årsregnskap 2017*, Blomvågen.

Blom Fiskeoppdrett (u.å). Om selskapet. Hentet 11. mars 2019 fra http://www.blomsea.no/om-oss

Bragelien, I. (2009). *Insentiver*. I: K. G. Hoff, red. Strategisk Økonomistyring. Bergen: Universitetsforlaget, s. 423-446.

Bremnes Seashore AS 2010, *Årsregnskap 2009,* Bremnes.

Bremnes Seashore AS 2011, *Årsregnskap 2010,* Bremnes.

Bremnes Seashore AS 2012, *Årsregnskap 2011,* Bremnes.

Bremnes Seashore AS 2013, *Årsregnskap 2012,* Bremnes.

Bremnes Seashore AS 2014, *Årsregnskap 2013,* Bremnes.

Bremnes Seashore AS 2015, *Årsregnskap 2014,* Bremnes.

Bremnes Seashore AS 2016, *Årsregnskap 2015,* Bremnes.

Bremnes Seashore AS 2017, *Årsregnskap 2016,* Bremnes.

Bremnes Seashore AS 2018, *Årsregnskap 2017,* Bremnes.

Bremnes Seashore (u.å). Om oss. Hentet 11. mars 2019 fra https://www.seashore.no/om-oss/

Cappelen, A. W., Tungodden B. (2012). *Adferdsøkonomi og økonomiske eksperimenter.* Magma: Econas tidsskrift for økonomi og ledelse. Hentet 3. februar 2019 fra https://www.magma.no/adferdsokonomi-og-okonomiske-eksperimenter-f

Christiansen, P., Evjen, B., Finstad, B. P., Grytås, G., Holm, P. & Zachariassen, K. (2014). *Havet, fisken og oljen: 1970-2014.* Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Deltakerloven. (1999). Lov om retten til å delta i fiske og fangst (LOV-1999-03-26-15). Hentet 21. januar 2019 fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-03-26-15

Dokument 8:192 S. (2017-2018). *Representantforslag 192 S*. Hentet 3. februar 2019 fra https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/representantforslag/2017-2018/dok8-201718-192s.pdf

Dreyer, B. (2018a). *Ressursrentebeskatning og fiskeindustri* (Rapport nr. 17/2018). Tromsø: Nofima.

Dreyer, B. (2018b, 28. september). Jakten på ressursrenten (Rapport nr. 8/2018). Tromsø: Nofima.

Døssland, A., Løseth, A. & Elstad, Å. (2014). *Ekspansjon i eksportfiskeria: 1720-1880.* Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Eckhoff, Martin (2014, 9. juni). Elastisitet - økonomi. Hentet 1. april 2019 fra: https://snl.no/elastisitet_-_%C3%B8konomi

EnergiFaktaNorge. (2019, 3. januar). Skattlegging av kraftsektoren. Hentet 21. januar fra https://energifaktanorge.no/regulering-av-energisektoren/skattlegging-av-kraftsektoren/

Eurostat. (2003). Subsoil asset accounts for oil and gas – Guidelines for the set of standard tables. Hentet 8. februar 2019 fra https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/Energy/Eurostat_Guidelines_Jan2003.PDF

Finansdepartementet. (2014). *Prinsipper og krav ved utarbeidelse av samfunnsøkonomiske analyser mv.* Hentet 12. februar 2019 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fin/vedlegg/okstyring/rundskriv/faste/r_109_2014.pdf

Finansdepartementet. (2019). Proposisjon til stortinget (forslag til lovvedtak

og stortingsvedtak). *For budsjettåret 2019. Skatter, avgifter og toll 2019.* (Prop. 1 LS (2018-2019). Hentet 3. februar fra https://www.statsbudsjettet.no/upload/Statsbudsjett_2019/dokumenter/pdf/skatt.pdf

Finstad, B. P., Hovland, E., Hundstad, D., Haaland, A., Johansen, K. E., Kolle. & Svihus, Å. (2014). *En næring i omforming: 1880-1970.* Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Fiskarlaget. (2018, 15. november). Anbefaler ikke ressursrente. Hentet 28. januar 2019 fra https://www.fiskarlaget.no/index.php/details/104/2776-anbefaler-ikke-ressursrenteskatt

Fiskeribladet. (2018, 5. juli). Økonomiprofessor: Ressursrente vil kreve et enormt byråkrati. Hentet 28. januar 2019 fra https://fiskeribladet.no/nyheter/?artikkel=61235

Fiskeridirektoratet (u.å.). Avkortning av kvote. Hentet 26. februar 2019 fra https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Kontroll/Reaksjonar-ved-regelbrot/Avkortning-av-kvote

Fiskeridirektoratet. (2014, 17. november). Strategi og satsinger. Hentet 11. mars 2019 fra https://www.fiskeridir.no/Om-oss/Strategi-og-satsinger

Fiskeridirektoratet. (2015). Regelverk og reguleringer. Hentet 2. februar 2019 fra https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Regelverk-og-reguleringer

Fiskeridirektoratet. (2016). Biomasse. Hentet 24. januar 2019 fra https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Drift-og-tilsyn/Biomasse

Fiskeridirektoratet. (2017, 15. desember). Havbruksfondet. Hentet 1. mars 2019 fra https://fiskeridir.no/Akvakultur/Tema/Havbruksfondet

Fiskeridirektoratet. (2018a). Om statistikken - lønnsomhet fiskeflåten. Hentet 11. mars 2019 fra https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Statistikk-yrkesfiske/Loennsomhet/Om-statistikken-Loennsomhet-fiskeflaaten

Fiskeridirektoratet. (2018b). Lønnsomhet for produksjon av laks og regnbueørret. Hentet 11. mars 2019 fra file:///Users/trudeolson/Downloads/rap-lonnsomhet-akvakultur-2017%20(2).pdf 2017

Fiskeridirektoratet. (2019). Lønnsomhetsundersøkelse for fiskeflåten 2017. Hentet 11. mars 2019 fra afile:///Users/trudeolson/Downloads/rapport-lonnsomhet-2017%20(1).pdf "https://fiskeridir.no/Akvakultur/Tema/Havbruksfondet"

Folkvord, B., Misund, B., Osmundsen, P., & Tveterås, R. (8. mars, 2019, s.16). *Framtidens skatteregime for havbruksnæringen*. Universitetet i Stavanger.

Forskrift om spesielle kystfiske kvoteordninger. (2003). *Forskrift om spesielle kvoteordninger for kystfiskeflåten*. (FOR-2003-11-07-1309). Hentet 21. januar 2019 fra https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-11-07-1309

Fossanger, K. (2018, 30. januar). *Norges viktigste handelspartnere*. Hentet 17. januar fra https://www.ssb.no/utenriksokonomi/artikler-og-publikasjoner/norges-viktigste-handelspartnere

Greaker, M., Løkkevik, P. & Walle, M. (2005). *Utviklingen i den norske nasjonalformuen fra 1985 til 2001*. Hentet 12. februar 2019 fra https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200513/rapp_200513.pdf

Greaker, M., Grimsrud, K. og Lindhold, G. (2016). Ressursrenta i norske fiskerier – utvikling og politikk. Hentet 10. februar 2019 fra https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/_attachment/286192?_ts=158b49d3358

Grytten, O. H. (2017). *Blom Fiskeoppdrett: Ny-haugiansk entreprenørskap innen akvakultur.* Bergen: Fagbokforlaget: Vigmostad & Bjørke AS.

Gunnlaugsson, S. B., Kristofersson, D., & Agnarsson, S. (2018). Fishing for a fee: Resource rent taxation in Iceland´s fisheries. I *Ocean & Coastal Management* s. 141-150. Elsevier Volume 164.

Hallenstvedt, A. (2009, 14. februar). Havfiske. Hentet 18. februar 2019 fra https://snl.no/havfiske

Havressursloven. (2008). Lov om forvaltning av viltlevende marine ressurser (LOV-2008-06 06-37). Hentet 17. januar 2019 fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-06-37

Hosteland, L. T. (2016). *Fisk har aldri vært dyrere*. Hentet 12. februar 2019 fra https://www.kyst.no/article/fisk-har-aldri-vaert-dyrere/

Hovland, E., Møller, D., Haaland, A., Kolle, N., Hersoug, B. & Nævdal, G. (2014). *Over den leiken vil han rå: Norsk havbruksnærings historie.* Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

iLaks. (2018a, 11.april). Freiberg: - Det mest oppdrettsfiendtlige forslaget jeg noen gang har sett. Hentet 3. februar 2019 fra https://ilaks.no/freiberg-dette-er-nok-det-mest-oppdrettsfiendtlige-forslaget-jeg-noen-gang-har-sett/

iLaks. (2018b, 13. november). Marine Harvest endrer navn til MOWI. Hentet 11. mars 2019 fra https://ilaks.no/marine-harvest-endrer-navn-til-mowi/

Innst.O. nr. 38, (1998-1999). Innstilling fra næringskomiteen om lov om retten til å delta i fiske og fangst (deltakerloven). Hentet 18. januar fra: https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/odelstinget/1998-1999/inno-199899-038.pdf

Johannesen, A., Kristoffersen, L., & Tufte, P.A. (2004). *Forskningsmetode for økonomiske administrative fag*. Oslo: Abstrakt forlag AS

KPMG. (2018). Beskatning av grunnrente. Hentet 2. februar 2019 fra https://home.kpmg/no/nb/home/nyheter-og-innsikt/2018/06/beskatnin-av-grunnrente.html

Marine Harvest (u.å). Om Oss. Hentet 11. mars 2019 fra http://marineharvest.no/about/norges-storste/

Meld.St.16 (2014-2015). *«Forutsigbar og miljømessig bærekraftig vekst i norsk lakse- og ørretoppdrett»*. Nærings og Fiskeridepartementet.

Mowi AS 2010. *Årsregnskap 2009*. Bergen. Hentet 21. februar 2019 fra http://marineharvest.no/investor/annual-reports/

Mowi AS 2011. *Årsregnskap 2010*. Bergen. Hentet 21. februar 2019 fra http://marineharvest.no/investor/annual-reports/

Mowi AS 2012. *Årsregnskap 2011*. Bergen. Hentet 21. februar 2019 fra http://marineharvest.no/investor/annual-reports/

Mowi AS 2013. *Årsregnskap 2012*. Bergen. Hentet 21. februar 2019 fra http://marineharvest.no/investor/annual-reports/

Mowi AS 2014. *Årsregnskap 2013*. Bergen. Hentet 21. februar 2019 fra http://marineharvest.no/investor/annual-reports/

Mowi AS 2015. *Årsregnskap 2014*. Bergen. Hentet 21. februar 2019 fra http://marineharvest.no/investor/annual-reports/

Mowi AS 2016. *Årsregnskap 2015*. Bergen. Hentet 21. februar 2019 fra http://marineharvest.no/investor/annual-reports/

Mowi AS 2017. *Årsregnskap 2016*. Bergen. Hentet 21. februar 2019 fra http://marineharvest.no/investor/annual-reports/

Mowi AS 2018. *Årsregnskap 2017*. Bergen. Hentet 21. februar 2019 fra http://marineharvest.no/investor/annual-reports/

Mowi (u.å). About. Hentet 11. mars 2019 fra http://www.mowi.com/about/in-brief/

Nielssen, A. R., Bjerck, H. B., Hutchinson, A., Kolle, N. & Larsen, M. (2014). *Fangstmenn, fiskerbønder og værfolk: Fram til 1720.* Bergen: Fagbokforlag Vigmostad & Bjørke AS.

Norges Fiskeri- og Kysthistorie. (u.u). Kysten i fokus. Hentet 16. januar 2019 fra https://norges-fiskeri-og-kysthistorie.w.uib.no/

NorskPetroleum. (2018, 8. oktober). Petroleumsskatt. Hentet 22. januar fra https://www.norskpetroleum.no/okonomi/petroleumsskatt/

NOU 2016: 26. (2016). *Et fremtidsrettet kvotesystem.* Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon informasjonsforvaltning.

Pindyck, R. S. & Rubinfeld, D. L. (2013). *Microeconomics* (8th ed. utg.). Upper Saddle

River, N.J: Pearson.

Regjeringen. (2018a). Regjeringen vil utrede og eventuelt foreslå en grunnrenteskatt på havbruk. Hentet 2. februar 2019 fra https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-vil-utrede-og-eventuelt-foresla-en-grunnrenteskatt-pa-havbruk/id2599632/

Regjeringen. (2018b). Mandat for utvalg som skal vurdere beskatning av havbruk. Hentet 22.februar 2019 fra https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/dep/fin/pressemeldinger/2018/utvalg-skal-vurdere-beskatningen-av-havbruk/mandat-for-utvalg-som-skal-vurdere-beskatningen-av-havbruk/id2610382/

Riis, C. & Moen, E. R. (2010). *Moderne mikroøkonomi: kompendieutgave*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Seafood. (2019, 7. januar). Sjømateksport for 99 milliarder i 2018. Hentet 18. februar 2019 fra https://seafood.no/aktuelt/nyheter/sjomateksport-for-99-milliarder-i-2018-/

Sjømannsforbundet. (2018, 27.september). Fiskeripolitisk del. Hentet 12. februar 2019 fra https://www.sjomannsforbundet.no/nsf/fiskeripolitisk-del

Skatteetaten. (u.å). Finansinntekter og kostnader. Hentet 12. februar 2019 fra https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/handboker/skatte-abc/skatte-abc/rederiselskaper/R-2.061/R-2.063/

Skatteetaten. (2018). Friinntekt, fradrag i grunnrenteinntekt. Hentet 3. februar 2019 fra https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/handboker/skatte-abc/2018/kraftforetak/K-6.073/K-6.134/

Skogvang, S. F. (2014a). Havressurslova. Hentet 17. januar 2019 fra https://snl.no/havressurslova

Skogvang, S. F. (2014b, 23. desember). Strukturkvoteordningen. I Store Norske Leksikon. Hentet 21. januar fra https://snl.no/strukturkvoteordning

Solås et al. (2015). Rettslig rammeverk for norsk havbruksnæring. Hentet 23. januar 2019 fra https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/298421

SSB (u.å). Om oss. Hentet 12. mars 2019 fra https://www.ssb.no/omssb/om-oss/vaar-virksomhet

SSB. (2014, 20. november). Begreper i nasjonalregnskapet. Hentet 19. februar 2019 fra https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/begreper-i-nasjonalregnskapet#Basisverdi

SSB. (2018, 25. oktober). Akvakultur. Hentet 17. januar 2018 fra https://www.ssb.no/jordskog-jakt-og-fiskeri/statistikker/fiskeoppdrett

SSB. (2019, 11. januar). Fiskeri. Hentet 17. januar 2018 fra

https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/fiskeri

Steinshamn, S. I. (2005). *Ressursrenten i norske fiskerier.* Samfunns- og Nærings-livsforskning AS (5235).

Steinset, T. (2017, 13. februar). Fra attåtnæring til milliardindustri. Hentet 17. Januar 2019frahttps://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/fra attatnaering-til-milliardindustri

St.meld. Nr. 21. (2006-2007). *Strukturpolitikk for fiskeflåten*. Hentet 18. januar fra https://www.regjeringen.no/contentassets/88715b8d81fb47728205efde07ab5b98/no/pdfs/stm200620070021000dddpdfs.pdf

Stoltz, G. (2014, 27 mai). Grunnrente. Hentet 18. februar 2019 fra https://snl.no/grunnrente

Store Norske Leksikon (2014a, 14. juli). Finanskostnader. Hentet 12 februar https://snl.no/finanskostnad

Store Norske Leksikon (2014b, 14. Juli). Finansinntekter. Hentet 12 februar fra https://snl.no/finansinntekt

Store Norske Leksikon (2018, 20. februar). Lott. Hentet 12 februar 2019 fra https://snl.no/lott

Strukturkvoteordning mv. for havfisk. (2005). Forskrift om strukturkvoteordning mv. For havfiskeflåten (FOR-2005-03-04-193). Hentet 21. januar 2019 fra https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2005-03-04-193

Vennemo, H., & Bjerkmann, I, L. (2018). *Grunnrente og grunnrenteskatt på havbruk* (Rapport nr. 26/2018). Vista

Ystmark, G. O. (2019, 18. januar). Svaret er ikke særskatter i havbruk. Hentet 29. januar 2019 fra https://sjomatnorge.no/svaret-er-ikke-saerskatter-i-havbruk/

Appendiks

A. Ordliste

Basisverdi:

Den verdien produsenten sitter igjen med for et produkt, etter at han har betalt merverdiavgift og andre produktskatter, og mottatt eventuelle produktsubsidier fra det offentlige (SSB, 2014).

Bruttoprodukt i basisverdi:

Differansen mellom produksjon målt i basisverdi og produktinnsatsen målt i kjøperverdi (SSB, 2014).

Finansinntekter:

Inntekt av fordringer og kapitalplasseringer, for eksempel renter og aksjeutbytte (Store Norske Leksikon, 2014b).

Finanskostnader:

Kostnader forbundet med anskaffelse av fremmedkapital som provisjon ved låneopptak eller renter (Store Norske Leksikon, 2014a).

Produktspesifikke skatter:

Overføringer fra innenlandske produsenter til offentlige forvaltning i form av skatter og avgifter, som varierer i takt med produksjon av produkter. Viktige produktspesifikke skattene er merverdiavgift, bensinavgift og avgift på motorkjøretøy. Produktskatter anses som en del av inntjeningen (SSB, 2014).

Produktspesifikke subsidier:

Overføringen fra offentlig forvaltning til innenlandske produsenter. Viktige subsidiene er subsidier knyttet til forskning, jordbruksproduksjon og privat undervisning. Produktsubsidene anses som en del av kostnadene ved godet. Produktsubsidene må dermed trekkes fra produktskattene (Greaker et al., 2016).

Produktinnsats:

Verdien av anvendte innsatsvarer og tjenester i innenlandsk produksjonsaktivitet, foruten kapitalslit (SSB, 2014).

Lønnskostnader:

Lønn defineres som godtgjørelse til arbeidstakere for arbeidsinnsats i innenlandsk produksjonsaktivitet, hvorav lønnskostnader er summen av lønn, arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier (SSB, 2014).

Normalavkastning på kapitalen i næringen:

Størrelsen på tap eller gevinst på en investering. Beregning av overskuddet fra en investering etter fradrag for investeringer og driftskostnader (SSB, 2014).

Kapitalslit:

Reduksjon i verdien av fast realkapital på grunn av foreldelse, normal slitasje og skade (SSB, 2014).

Ikke-næringsspesifikke skatter fratrukket ikke-næringsspesifikke subsidier:

Kostnader ved å drive virksomheten, mens ikke-næringsspesifikke subsidier anses som inntekter (Greaker et al., 2016).

Næringsspesifikke skatter:

Overføringer som ikke varierer i takt med produksjon av produkt (SSB, 2014).

Næringsspesifikke subsidier:

Overføringer fra offentlig forvaltning til innenlandske produsenter i form av støtte knyttet til produksjon, men som ikke varierer i takt med produksjon (SSB, 2014).

B. Ressursrenteavgift i fiskeflåten

Fartøygruppe 1					
Fiskeslag	**Salgspris**	**Produksjonskostnad**	**Resultat**	**Normalavkastning**	**Avgiftsgrunnlag**
Torsk	15,10	17,5	-2,4	-0,1	-2,2
Annen og uspesifisert fisk	297,29	17,5	279,8	14,0	265,8
Kongekrabbe	148,19	17,5	130,7	6,5	124,2
Hyse	10,28	17,5	-7,2	-0,4	-6,8
Blåkveite	25,09	17,5	7,6	0,4	7,2
Sei	7,41	17,5	-10,0	-0,5	-9,5
Kveite	42,32	17,5	24,9	1,2	23,6
Krabbe	11,43	17,5	-6,0	-0,3	-5,7
Breiflabb	26,38	17,5	8,9	0,4	8,5
Brosme	6,46	17,5	-11,0	-0,5	-10,4
Andre fiskeslag	9,67	17,5	-7,8	-0,4	-7,4

Fartøygruppe 2					
Fiskeslag	**Salgspris**	**Produksjonskostnad**	**Resultat**	**Normalavkastning**	**Avgiftsgrunnlag**
Torsk	15,59	12,0	-8,5	-0,4	-8,1
Hyse	10,74	12,0	-13,1	-0,7	-12,5
Sei	7,44	12,0	-16,3	-0,8	-15,4
Blåkveite	25,37	12,0	0,8	0,0	0,7
Lange	12,38	12,0	-11,6	-0,6	-11,0
Sild	4,30	12,0	-19,2	-1,0	-18,3
Kongekrabbe	143,40	12,0	112,9	5,6	107,3
Kveite	44,14	12,0	18,6	0,9	17,7
Brosme	8,58	12,0	-15,2	-0,8	-14,4
Breiflabb	27,11	12,0	2,4	0,1	2,3
Andre fiskeslag	11,18	12,0	-12,7	-0,6	-12,1

Fartøygruppe 3					
Fiskeslag	**Salgspris**	**Produksjonskostnad**	**Resultat**	**Normalavkastning**	**Avgiftsgrunnlag**
Torsk	15,61	9,8	5,8	0,3	5,5
Sei	6,36	9,8	-3,4	-0,2	-3,2
Sild	4,60	9,8	-5,2	-0,3	-4,9
Hyse	9,21	9,8	-0,6	0,0	-0,5
Blåkveite	27,01	9,8	17,2	0,9	16,4
Makrell	8,81	9,8	-1,0	0,0	-0,9
Lange	12,14	9,8	2,4	0,1	2,2
Brosme	9,37	9,8	-0,4	0,0	-0,4
Uer	12,53	9,8	2,8	0,1	2,6
Reke	70,42	9,8	60,6	3,0	57,6
Andre fiskeslag	13,07	9,8	3,3	0,2	3,1

Fartøygruppe 4					
Fiskeslag	**Salgspris**	**Produksjonskostnad**	**Resultat**	**Normalavkastning**	**Avgiftsgrunnlag**
Torsk	16,26	8,2	8,0	0,4	7,6
Sild	4,73	8,2	-3,5	-0,2	-3,3
Sei	6,41	8,2	-1,8	-0,1	-1,7
Hyse	8,76	8,2	0,5	0,0	0,5
Makrell	9,32	8,2	1,1	0,1	1,0
Krabbe	56,91	8,2	48,7	2,4	46,2
Lysing	17,93	8,2	9,7	0,5	9,2
Lange	13,00	8,2	4,8	0,2	4,5
Blåkveite	28,04	8,2	19,8	1,0	18,8
Sjøkreps	176,94	8,2	168,7	8,4	160,3
Andre fiskeslag	9,14	8,2	0,9	0,0	0,9

Fartøygruppe 5					
Fiskeslag	**Salgspris**	**Produksjonskostnad**	**Resultat**	**Normalavkastning**	**Avgiftsgrunnlag**
Torsk	20,48	16,3	4,2	0,2	3,95
Hyse	18,11	16,3	1,8	0,1	1,70
Lange	18,14	16,3	1,8	0,1	1,73
Blåkveite	42,27	16,3	26,0	1,3	24,65
Sei	10,32	16,3	-6,0	-0,3	-5,70
Brosme	11,02	16,3	-5,3	-0,3	-5,03
Steinbiter	5,91	16,3	-10,4	-0,5	-9,89
Annen og uspesifisert fisk	28,04	16,3	11,7	0,6	11,14
Kveite	58,23	16,3	41,9	2,1	39,82
Uer	12,50	16,3	-3,8	-0,2	-3,63
Andre fiskeslag	9,90	16,3	-6,4	-0,3	-6,10

Fartøygruppe 6					
Fiskeslag	**Salgspris**	**Produksjonskostnad**	**Resultat**	**Normalavkastning**	**Avgiftsgrunnlag**
Torsk	18,35	11,1	7,3	0,4	6,9
Hyse	13,59	11,1	2,5	0,1	2,4
Sei	8,77	11,1	-2,3	-0,1	-2,2
Blåkveite	38,78	11,1	27,7	1,4	26,3
Uer	9,46	11,1	-1,6	-0,1	-1,5
Reke	24,78	11,1	13,7	0,7	13,0
Annen og uspesifisert fisk	1991,02	11,1	1979,9	99,0	1880,9
Steinbiter	7,14	11,1	-3,9	-0,2	-3,7
Lysing	9,45	11,1	-1,6	-0,1	-1,5
Lange	12,09	11,1	1,0	0,1	1,0
Andre fiskeslag	21,56	11,1	10,5	0,5	10,0

Fartøygruppe 7					
Fiskeslag	**Salgspris**	**Produksjonskostnad**	**Resultat**	**Normalavkastning**	**Avgiftsgrunnlag**
Reke	59,41	32,7	26,7	1,3	25,4
Torsk	19,18	32,7	-13,5	-0,7	-12,9
Sei	8,67	32,7	-24,0	-1,2	-22,8
Lysing	11,51	32,7	-21,2	-1,1	-20,1
Breiflabb	28,88	32,7	-3,8	-0,2	-3,6
Hyse	14,46	32,7	-18,3	-0,9	-17,3
Sjøkreps	116,70	32,7	84,0	4,2	79,8
Lange	13,14	32,7	-19,6	-1,0	-18,6
Hvitting	11,30	32,7	-21,4	-1,1	-20,3
Lyr	21,62	32,7	-11,1	-0,6	-10,5
Andre fiskeslag	6,37	32,7	-26,3	-1,3	-25,0

Fartøygruppe 9					
Fiskeslag	**Salgspris**	**Produksjonskostnad**	**Resultat**	**Normalavkastning**	**Avgiftsgrunnlag**
Sild	4,87	5,6	-0,7	0,0	-0,65
Makrell	7,85	5,6	2,3	0,1	2,18
Torsk	14,65	5,6	9,1	0,5	8,64
Hestmakrell	7,75	5,6	2,2	0,1	2,08
Annen og uspesifisert fisk	308,53	5,6	303,0	15,1	287,82
Sei	6,49	5,6	0,9	0,0	0,89
Sjøkreps	131,58	5,6	126,0	6,3	119,72
Hyse	5,93	5,6	0,4	0,0	0,35
Hummer	241,76	5,6	236,2	11,8	224,39
Lange	6,87	5,6	1,3	0,1	1,25
Andre fiskeslag	8,44	5,6	2,9	0,1	2,74

Fartøygruppe 10					
Fiskeslag	**Salgspris**	**Produksjonskostnad**	**Resultat**	**Normalavkastning**	**Avgiftsgrunnlag**
Sild	4,59	5,7	-1,1	-0,1	-1,1
Makrell	8,79	5,7	3,1	0,2	2,9
Torsk	15,60	5,7	9,9	0,5	9,4
Sei	4,47	5,7	-1,2	-0,1	-1,2
Hestmakrell	8,11	5,7	2,4	0,1	2,3
Blåkveite	26,11	5,7	20,4	1,0	19,4
Strøm- og vassild	3,45	5,7	-2,3	-0,1	-2,1
Lysing	7,53	5,7	1,8	0,1	1,7
Brisling	6,28	5,7	0,6	0,0	0,5
Annen og uspesifisert fisk	213,82	5,7	208,1	10,4	197,7
Andre fiskeslag	12,86	5,7	7,1	0,4	6,8

Fartøygruppe 11					
Fiskeslag	**Salgspris**	**Produksjonskostnad**	**Resultat**	**Normalavkastning**	**Avgiftsgrunnlag**
Sild	4,67	5,9	-1,2	-0,1	-1,1
Makrell	9,30	5,9	3,4	0,2	3,3
Torsk	15,55	5,9	9,7	0,5	9,2
Sei	4,67	5,9	-1,2	-0,1	-1,1
Hyse	7,20	5,9	1,3	0,1	1,3
Annen og uspesifisert fisk	82,57	5,9	76,7	3,8	72,9
Øyepål	1,53	5,9	-4,3	-0,2	-4,1
Andre skalldyr og bløtdyr	4,96	5,9	-0,9	0,0	-0,9
Tobis og annen sil	1,57	5,9	-4,3	-0,2	-4,1
Blåkveite	26,71	5,9	20,8	1,0	19,8
Andre fiskeslag	2,17	5,9	-3,7	-0,2	-3,5

Fartøygruppe 12					
Fiskeslag	**Salgspris**	**Produksjonskostnad**	***Resultat***	**Normalavkastning**	**Avgiftsgrunnlag**
Makrell	9,70	3,2	6,5	0,3	6,1
Sild	4,16	3,2	0,9	0,0	0,9
Kolmule	1,46	3,2	-1,8	-0,1	-1,7
Lodde	5,29	3,2	2,0	0,1	1,9
Tobis og annen sil	1,59	3,2	-1,7	-0,1	-1,6
Strøm- og vassild	3,22	3,2	0,0	0,0	0,0
Brisling	2,10	3,2	-1,1	-0,1	-1,1
Sei	4,25	3,2	1,0	0,1	1,0
Hestmakrell	3,78	3,2	0,5	0,0	0,5
Torsk	13,68	3,2	10,4	0,5	9,9
Andre fiskeslag	2,61	3,2	-0,6	0,0	-0,6

Fartøygruppe 13					
Fiskeslag	**Salgspris**	**Produksjonskostnad**	**Resultat**	**Normalavkastning**	**Avgiftsgrunnlag**
Sild	4,47	2,2	2,3	0,1	2,1
Tobis og annen sil	1,62	2,2	-0,6	0,0	-0,6
Makrell	8,95	2,2	6,7	0,3	6,4
Kolmule	1,43	2,2	-0,8	0,0	-0,7
Øyepål	1,58	2,2	-0,6	0,0	-0,6
Hestmakrell	2,69	2,2	0,5	0,0	0,5
Strøm- og vassild	2,49	2,2	0,3	0,0	0,3
Sei	6,79	2,2	4,6	0,2	4,3
Lodde	4,83	2,2	2,6	0,1	2,5
Reke	53,18	2,2	51,0	2,5	48,4
Andre fiskeslag	2,85	2,2	0,6	0,0	0,6

Fartøygruppe 14					
Fiskeslag	Salgspris	Produksjonskostnad	Resultat	Normalavkastning	Avgiftsgrunnlag
Krabbe	50,01	128,8	-78,8	-3,9	-74,9
Steinbiter	8,27	128,8	-120,5	-6,0	-114,5

C. Ressursrenteavgift i havbruk

Gruppe	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Snitt
1	4,66	8,73	3,59	0,20	7,45	6,88	5,33	16,26	14,67	7,53
2	4,22	7,32	3,80	0,27	7,03	7,45	6,45	12,13	13,68	6,93
3	4.66	7,93	3,37	1,35	7,26	7,00	4,35	16,57	16,44	7,66
Snitt	4,51	7,99	3,59	0,61	7,24	7,11	5,37	14,98	14,93	7,37

D. Sensitivitetsanalyse fiskeflåten

Fartøygruppe	Ressursrente	5%	10%	15%	20%
1	**13067**	-44350	-101766	-159183	-216600
2	**147412**	-1248	-149909	-298569	-447230
3	**448245**	**81030**	-286185	-653400	-1020615
4	**949650**	**183552**	-582545	-1348642	-2114739
5	**2950140**	**650708**	-1648725	-3948157	-6247590
6	**13906239**	**9572950**	**5239661**	**906372**	-3426918
7	**176334**	**1662**	-173010	-347682	-522354
8	**680147**	**363472**	-1313497	-2990466	-4667435
9	**12585**	-46531	-105646	-164761	-223876
10	**62787**	-208192	-479171	-750150	-1021129
11	**1296364**	**303972**	-688421	-1680814	-2673207
12	**8839445**	**6392591**	**3945736**	-1498882	-947973
13	**3239136**	**1844433**	**449729**	-944975	-2339679
14	-6051289	-19200277	-20246688	-21293099	-22339510
Snitt	**1905019**	-7588	-1152888	-2298189	-3443490

Sensitivitetsanalyse eksklusive finansposter

Fartøygruppe	Ressursrente	5%	10%	15%	20%
1	-16887	-74304	-131720	-189137	-246554
2	**30801**	-131517	-280178	-428839	-577499
3	-74161	-441376	-808591	-1175806	-1543021
4	-332245	-1098342	-1864439	-2630537	-3396634
5	**211961**	-2087472	-4386904	-6686337	-8985769
6	**9481206**	**5147917**	**814628**	-3518661	-7851950
7	**59362**	-115310	-289981	-464653	-639325
8	-781439	-4021285	-5698254	-7375223	-9052192
9	-14783	-73898	-133013	-192128	-251244
10	-447123	-718102	-989081	-1260060	-1531039
11	-1155313	-2147705	-3140098	-4132491	-5124884
12	**6290072**	**3843217**	**1396363**	-1050491	-3497346
13	**175956**	-1218747	-2613451	-4008155	-5402858
14	-6847457	-21588780	-22635191	-23681602	-24728013
Snitt	**469997**	-1765391	-2910691	-4055992	-5201292

Sensitivitetsanalyse inklusive finansposter

E. Sensitivitetsanalyse havbruk

Gruppe	Ressursrente	5 %	10 %	15 %	20 %	25 %
1	35079	27619	20161	12703	5244	-2214
2	72218	52487	32756	13025	-6705	-26436
3	156639	122195	87752	53309	18866	-15576
Snitt	87978	67434	46889	26346	5801	-14742

Sensitivitetsanalyse eksklusive finansposter, oppgitt i NOK 1000

Gruppe	Ressursrente	5 %	10 %	15 %	20 %	25 %
1	34693	27135	19577	12020	4462	-3095
2	68188	48234	28280	8326	-11627	-31581
3	151699	116778	81855	46934	12012	-22909
Snitt	84860	64049	43237	22429	1615	-19195

Sensitivitetsanalyse inklusive finansposter, oppgitt i NOK 1000

F. Spørsmål vedrørende ressursrentebeskatning i norsk fiskeri og havbruk

Dette er et intervju knyttet til en masterutredning om ressursrentebeskatning i norsk fiskeri og havbruk. Utredningen blir skrevet av Trude Olson og Stine Jernæs Johnsen ved Norges Handelshøyskole. Veileder for masterutledningen er Professor Ola Honningdal Grytten. Formålet med intervjuet er å få ulike perspektiver fra anerkjente personer rundt tema om ressursrentebeskatning i norsk fiskeri og havbruk. Vi ønsker å benytte innholdet i intervjuet som et supplement til vår drøfting i masterutredningen.

1. Hvem er du, hvor jobber du og hva er din tilknytning til fiskeri og havbruk?

   Svar:

2. Er du for eller mot beskatning av ressursrenten i norsk fiskeri og havbruk?

   Svar:

3. Er beskatning av ressursrente i norsk fiskeri og havbruk objektivt sett en forståelig ide?
   Svar:

4. Hva mener du om at ressursrentebeskatning i norsk fiskeri og havbruk er tatt opp til ny vurdering?

   Svar:

5. Er det objektivt grunnlag for en ny vurdering av ressursrentebeskatning i norsk fiskeri og havbruk?
   Svar:

6. Hvilke argumenter kan du vise til som peker i retning *for* beskatning av ressursrenten i norsk fiskeri?

   Svar:

7. Hvilke argumenter kan du vise til som peker i retning *mot* beskatning av ressursrenten i norsk fiskeri?

   Svar:

8. Hvilke argumenter kan du vise til som peker i retning *for* beskatning av ressursrenten i norsk havbruk?

   Svar:

9. Hvilke argumenter kan du vise til som peker i retning *mot* beskatning av ressursrenten i norsk havbruk?

   Svar:

10. Mener du at det finnes et bedre grunnlag for å innføre ressursrentebeskatning i norsk fiskeri enn i norsk havbruk?
    Svar:

11. Mener du at det finnes et bedre grunnlag å innføre ressursrentebeskatning i norsk havbruk enn i norsk fiskeri?
    Svar:

12. Hvilke elementer mener du bør være fradragsberettiget i beregning av ressursrenten? Grunngi.

    Svar:

13. Hvilken innkrevingsmetode ville du anbefalt dersom ressursrentebeskatning blir innført i norsk fiskeri?
    Svar:

14. Hvilken innkrevingsmetode ville du anbefalt dersom ressursrentebeskatning blir innført i norsk havbruk?

Svar:

15. Dersom ressursrenteskatten blir innført, hvilke konsekvenser tror du dette vil få for kystsamfunnet?
    Svar: